

‘Zie, ik geef Jericho in uw macht’

De val Jericho
in de iconografische receptiegeschiedenis
van de 5^e-15^e eeuw

‘Zie, ik geef Jericho in uw macht’ :
De val van Jericho in de
iconografische
receptiegeschiedenis
van de 5^e tot de 15^e eeuw /
J.J. ALLEWIJN – 2008
Oude Testament

J. J. Allewijn
S1321455

Begeleider: Prof. Dr. E. Noort
Meelezer: Dr. M. Popovič
Meelezer: Dr. M. van Dijk

‘Zie, ik geef Jericho in uw macht’

De val Jericho in de iconografische receptiegeschiedenis
van de 5^e-15^e eeuw

Een scriptie ter afsluiting van de Master Theologie

Rijks Universiteit Groningen
Jannetje Johanna Allewijn
S1321455

01 september 2008
Groningen

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie over de val van Jericho in de iconografische receptiegeschiedenis van de 5^e-15^e eeuw. Zoals JHWH Jericho in de macht van de Israëlieten gaf, zo geef ik mijn scriptie in uw handen. Minstens zevenmaal heb ik de iconografische beschrijvingen en interpretaties bekeken en herschreven over een tijdsperiode van negen maanden. Een hele bevalling dus. Maar ik stond er niet alleen voor.

De scriptie zoals die nu voor u ligt, kwam tot stand onder begeleiding van Prof. Dr. E. Noort. Hij leerde me hoofdzaken van bijzaken onderscheiden met betrekking tot dit onderzoek, de onderwerpskeuze af te bakenen en mij kritisch naar mijn werk te laten kijken. Hiervan heb ik veel geleerd, waarvoor hartelijk dank. Dr. M. van Dijk en Dr. M. Popovič bedank ik voor het lezen en beoordelen van mijn scriptie.

Bijzondere dank gaat uit naar Minke Lotens, die onbaatzuchtig bereid was om mijn scriptie te lezen en niet terugdeinsde voor de verkeerd geformuleerde zinnen, spel- en stijlfouten. Ook Gerald Vincenz, Martin Nijholt, Michel van Boxsel, Dirk Krol en andere vrienden moet ik bedanken voor de opbeurende conversaties, wanneer de stress mij overmande. Tot slot bedank ik mijn ouders voor hun onvoorwaardelijke steun en het grote vertrouwen dat ze altijd in mij hebben gehad, als ik het zelf weer eens kwijt was... De studententijd die onzeker begon, eindigt met veel vreugde waar ik zeer dankbaar voor ben. De muur waar ik tegen opliep aan het einde van mijn studietijd is ingestort. Blazend op mijn feesttoeter zal ik het feest inluiden!

Hanneke Allewijn

Groningen 28-8-2008

Inhoudsopgave

Inleiding.....	1
1 Jozua 6.....	4
1.1 Beeldelementen uit Jozua 6 synchroon bekeken.....	4
1.2 Jozua 6 gerecipieerd.....	8
2 Iconografisch materiaal over de val van Jericho.....	10
2.1 Afbeeldingen van de 5 ^e tot de 11 ^e eeuw.....	10
2.2 Afbeeldingen van de 11 ^e en 12 ^e eeuw.....	31
2.3 Afbeeldingen van de 13 ^e eeuw.....	40
2.4 Afbeeldingen van de 14 ^e en 15 ^e eeuw.....	67
Conclusie.....	84

Verklarende woordenlijst

Bijlage I Herkomst afbeeldingen

Geraadpleegde literatuur

Internet bronnen

Inleiding

Dit onderzoek gaat over de val van Jericho in de iconografische receptiegeschiedenis van de 5^e – 15^e eeuw. Een onderzoek heeft tot op heden op dit gebied niet plaatsgevonden. Dankzij de (elektronische) kopie van de Index of Christian Art, is het gelukt om afbeeldingen met betrekking tot de val van Jericho in deze tijdsperiode te verzamelen.¹ De Index of Christian Art is een iconografisch documentatiesysteem van laat antieke en middeleeuwse kunstvoorwerpen met een christelijke thematiek of functie. De gebruikte afbeeldingen zijn beschreven en geïnterpreteerd teneinde tot een conclusie te komen hoe de iconografische receptiegeschiedenis zich in het verleden heeft ontwikkeld.

De meeste afbeeldingen die voor dit onderzoek beschikbaar zijn dateren uit de 13^e, 14^e en 15^e eeuw, omdat afbeeldingen over de val van Jericho uit de 5^e tot en met de 12^e eeuw schaars zijn. Hoewel de Index of Christian Art niet volledig is, moeten we bedenken dat er geen complete geïllustreerde bijbels zijn die de eerste eeuwen zonder beschadigingen overleefd hebben. Het missen of ontbreken van manuscripten, of delen daarvan, heeft te maken met historische gebeurtenissen en de toenmalige voortdurende discussie over de theologische rechtvaardiging van het afbeelden voor christelijk onderwijs. Zo gaf paus Leo III in 706 de opdracht om honderdduizend manuscripten te vernietigen.² Daarnaast was het islamitisch iconoclasme verantwoordelijk voor de vernietiging van vroeg christelijke en Joodse codices.

Vanwege de enorme arbeid die het zou vergen om de verschillende teksttradities waarop de kunstenaars zich baseren te achterhalen, heb ik mij beperkt tot een vergelijking van de afbeeldingen met de Masoretische tekst van Jozua 6. De Masoretische tekst kan goed als uitgangspunt van vergelijking worden genomen, omdat deze de oudste tekst van Joz 6 weergeeft waarop latere teksttradities zijn gebaseerd. Door de afbeeldingen naast de Masoretische tekst te plaatsen ontstaat er een dialoog die naar de betekenis van beiden vraagt. De tekst resoneert in de afbeelding en de afbeelding illustreert op haar beurt de tekst. Een afbeelding presenteert echter nooit een ‘letterlijke’ weergave van de tekst. Visuele narratieven verschillen namelijk van tekstuele narratieven, omdat ze een momentopname verbeelden en geen temporele voorzetting van het verhaal laten zien.

¹ <http://www2.let.uu.nl/Solis/bibliotheek/collectie/ica.php>

² François Bucher, *The Pamplona Bibles: A facsimile compiled from two picture Bibles with martyrologies commissioned by King Sancho el Fuerte of Navarra (1194-1234) Amiens Manuscript Latin 108 and Harburg Ms. 1, 2, lat. 4°, 15*, vol. 1, 2 (New Haven: Yale University Press, 1970), 79.

Het kan dus voorkomen dat er in één afbeelding meerdere verhalen of momenten uit het verhaal worden getoond en dat andere verhaalelementen weggelaten zijn.

Per afbeelding geef ik een iconografische interpretatie waarbij aangegeven wordt naar welke tekstpassages of verzen de beelden verwijzen. Het is mogelijk dat de hedendaagse interpretatie van een afbeelding verschilt met wat de vervaardiger op het oog had. Dit kan bijvoorbeeld liggen aan mogelijke beperkingen van technisch materiaal, techniek en een verschil in stijl. Het referentiekader verschilt ook door de tijd heen. Het is daarom noodzakelijk om de beeldende elementen die voorkomen in Jozua 6 voor ogen te krijgen.

De beschikbare afbeeldingen over de val van Jericho heb ik beschreven en geïnterpreteerd zoals ze voor me lagen. Waar mogelijk heb ik me verdiept in het oeuvre van de illuminators en kunstenaars. Jericho kan bijvoorbeeld als een gevallen stad geïnterpreteerd worden wanneer men alleen één enkele afbeelding zou bekijken en niet het gehele oeuvre. Het zou tot overinterpretatie kunnen leiden, terwijl er sprake is van een stijlelement.

Sommige afbeeldingen zijn opgenomen in boeken waardoor de kwaliteit van de afbeelding beter is in het boek dan op de fotokopie daarvan, de beste uitgave van desbetreffende afbeelding is gebruikt in dit onderzoek. Enkele afbeeldingen die opgenomen zijn in deze scriptie zijn in kleur. Het blijven echter foto's die voor een groot gedeelte in het elektronische bestand van de Index of Christian Art zijn opgeslagen. De kleuren op de afbeeldingen die gebruikt zijn, hoeven niet gelijk te zijn aan de kleuren, waarin de afbeeldingen werkelijk afgebeeld zijn. De formaten van de afbeeldingen waren voor het grootste gedeelte niet te achterhalen en zijn derhalve niet bij de afbeeldingen vermeld. In Bijlage I Herkomst afbeeldingen is de herkomst van de afbeeldingen en de plaats waar de afbeeldingen te vinden zijn opgenomen.

De afbeeldingen zijn beschreven vanuit het perspectief van de kijker en niet vanuit de afbeelding (links op de afbeelding voor de kijker, is rechts van de afbeelding vanuit de afbeelding gezien.) Linker of rechter arm / been wordt beschreven vanuit de afbeelding.

Hoofdstuk 1 behandelt Joz 6 van de Masoretische tekst, zoals deze synchroon voor ons ligt met als doel de beeldende aspecten van het verhaal te belichten. Er wordt kort ingegaan op de tekstuele receptie van Joz 6, omdat zowel de Oud Testamentische en christelijke interpretaties van invloed zijn geweest op de iconografie van het verhaal. In hoofdstuk 2 Iconografisch materiaal over de val van Jericho, wordt per paragraaf een tijdsvak besproken.

De subparagrafen zijn respectievelijk een iconografische beschrijving en de interpretatie van de afbeelding, welke wordt vergeleken met het verhaal over de val van Jericho in Joz 6. Daar waar andere verhaallijnen worden afgebeeld, zullen deze met de desbetreffende verhalen worden vergeleken. In de conclusie zal de vraag beantwoord worden hoe het verhaal over de val van Jericho in de iconografie van de 5^e – 15^e eeuw gerecipieerd is. De cursief gedrukte woorden in de tekst verwijzen naar de verklarende woordenlijst, te vinden na pagina 86.

1 Jozua 6

In dit hoofdstuk wordt Joz 6 beschreven. In de eerste paragraaf wordt uitgelegd wat de opdracht van JHWH exact is geweest en hoe deze opdracht tot uitvoering is gekomen. In de tweede paragraaf wordt dieper ingegaan op de beeldelementen van de synchrone benadering van Joz 6.

1.1 Beeldelementen uit Jozua 6 synchroon bekeken

In Joz 6 komen we voor het eerst een beschrijving van de hermetisch afgesloten stad Jericho tegen. Jericho wordt beschreven als een stad met een ringmuur en een gesloten poort waar niemand in of uit kan. ‘סגר’ verwijst indirect naar de poort(en) en muren (Joz 6:5, 20) van Jericho. Deze stad zal volgens de vertelling in de macht van de Israëlieten gegeven worden als zij de instructies van JHWH opvolgen, die aan hen doorgegeven worden via Jozua, (Joz 6:2-6). De zeven priesters³ die voor de ark⁴ uit moeten gaan en de krijgslieden moeten zes dagen lang één keer rond de stad trekken.⁵ Op de zevende dag moeten de zeven priesters op ramshoornbazuinen⁶ (שופרות היובלים) blazen. Door het aanhouden van de toon op de ramshoorn (קול השופר), het horen van ‘het geluid van de sjofar’ (קול השופר) en het aanheffen van een luid gejuich door het volk, zal de stadsmuur ineens storten. Het volk moet op de ingestorte muur klimmen, ieder recht voor zich uit (Joz 6:5).

Jozua beveelt de zeven priesters om de ark van het verbond te dragen en zeven andere priesters met de ramshoorns voor de ark uit te gaan (Joz 6:6) In de rede van Jozua tot het volk

³ Volgens Ex 28:4 draagt de hogepriester een borstschild, een efod, een opperkleed, een onderkleed van bewerkte stof, een tulband en een gordel. 28:15, 16 Het borstschild der beslissing is vierkant, dubbel, een span lang en een span breed en is gevuld met vier rijen verschillende soorten stenen die de urim en de tummim voorstellen.

⁴ Uit de verdubbeling van de tituluur van de ark blijkt dat de tekst gecompleteerd wordt. De ark wordt in vers 4 de ark van JHWH (אֲרוֹן יְהוָה) genoemd en in vers 6 de ark van het verbond (אֲרוֹן יְהוָה). In vers 12 wordt over de ark van het verbond gesproken in plaats van over de ark van JHWH.

De ark moet voorgesteld worden volgens Exodus 24:11 als een acaciahouten ark van twee en een halve el lang, anderhalve el breed, en anderhalve el hoog. De ark is van binnen en van buiten bedekt met goud, en heeft een gouden omlijsting. Vier gouden ringen zijn bevestigd op de vier hoeken aan haar vier poten. Dicht bij de ringen zijn ringen bevestigd als houders voor draagstokken, om de tafel (ark) te dragen. Het verzoendeksel is twee en een halve el lang en anderhalve el breed en van goud gemaakt. Twee gouden cherubs staan aan beide einden van het verzoendeksel. De cherubs zijn met de gezichten naar elkaar gericht en hebben twee vleugels uitgespreid die ze naar boven houden. Met hun vleugels bedekken ze het verzoendeksel.

⁵ Door hifil van ‘נקר’ ‘in een kring rondgaan’ moet het omsingelingskarakter van ‘סבב’ begrepen worden als het ‘rondtrekken om de stad’. ‘סבב’ wordt gebruikt voor ‘omsingelen’ van de stad waardoor de ringmuur zal vallen en iedereen ‘recht voor zich uit’ (v. 20b) de stad zal binnengaan.

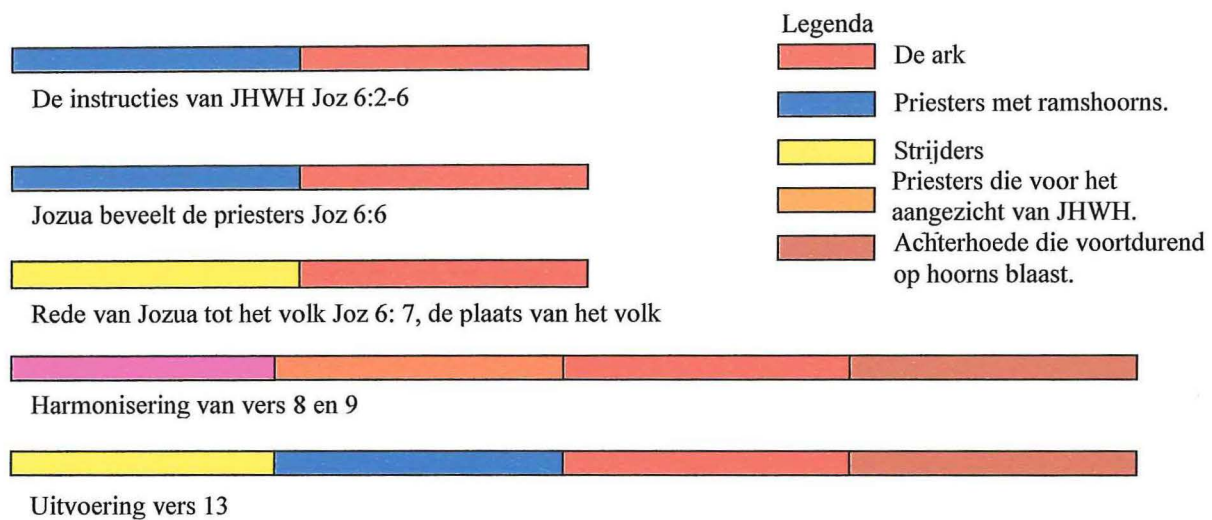
⁶ Ed Noort, ‘De val van de grote stad Jericho: kanttekeningen bij synchronische en diachronische benaderingen,’ *NTT* 50 (1996): 267, 270.

(Joz 6:7) wordt de volgorde van de stoet besproken (Figuur 1). Het zijn nu de strijders en niet de priesters die vóór de ark moeten uittrekken. Vers 8 en 9 zetten de verwarring over de volgorde die ontstaan is in vers 7 recht. In vers 8 staat dat zeven priesters voor het aangezicht van JHWH uittrokken (עֲבָרִי) op hoorns bliezen, terwijl de ark van het verbond van JHWH hen volgde. In vers 9a worden de strijders die in vers 7 vóór de ark geplaatst worden en voor de priesters geplaatst die op hun beurt weer gevolgd worden door de ark. In vers 9 wordt een achterhoede (מֵאַחֶרֶת) aan de stoet toegevoegd, die op de hoorns blazen. Het volk wordt niet meer genoemd. Vers 8 en 9 zijn er op gericht om de priesters, de ark en de strijders te harmoniseren, de aanwezigheid van JHWH staat echter centraal. Hij is het die handelt, niet het volk. Dit wordt benadrukt door de cultische stoet, waartoe ook de militairen behoren. Het volk komt weer ter sprake wanneer Jozua hen drie keer beveelt stil te zijn. (וְלֹא־יִזְעַק מִפִּיכֶם) (לא תריעו וְלֹא־תִשְׁמְעוּ אֶת־קוֹלְכֶם) tot op de dag dat Jozua zegt: ‘schreeuw!’

Vers 11 is een herhaling van het godswoord van vers 3: ‘De ark van JHWH’ moet één keer om de stad heen’. De ark wordt éénmaal rond Jericho gedragen, in plaats van dat alleen de krijgslieden rond de stad gaan. In vers 11 wordt het legerkamp Gilgal voor het eerst genoemd. In vers 23 zal dat nog een keer gebeuren. In vers 12 en 13 wordt de uitvoering van vers 6 gerealiseerd. In vers 13 worden de zeven priesters met de zeven ramshoorns vóór ark van JHWH geplaatst, in plaats van vóór het aangezicht van JHWH (vers 8). עֲבָרִי wordt bovendien vervangen door הַלְלִים הַלְלוּ. De strijders gaan vóór de priesters uit. In vers 15 wordt verteld wat voorafging aan het beslissende moment dat het volk op bevel van Jozua moet juichen (v. 16). Het volk moet juichen, omdat JHWH Jericho in hun macht heeft gegeven. Het schreeuwen gebeurt pas in vers 20, wanneer men de klank van de hoorns hoort.

In vers 17 zegt Jozua tot het volk dat de stad en alles wat daar in is aan JHWH gewijd is en dat alleen de hoer Rachab en haar familie in leven zal blijven. Hetgeen wat Jozua zegt in vers 17 heeft betrekking op Joz 2 (Rachab) en op Joz 7 (de stad en al wat erin is, zal door de ban JHWH toegewijd zijn). In Joz 6 wordt Rachab, de hoer, opgenomen als symbool voor de belofte die gedaan wordt in Joz 2:17-21. De vervulling van die belofte is haar redding. Vers 18 is een explicitering van de referentie aan Joz 7 in vers 17. Al het zilver en goud en de koperen en ijzeren voorwerpen moeten bij de schat van JHWH horen. In vers 20 schreeuwt het volk tegelijk met de klank van de ramshoorns. De muren storten ineen en alles wat leeft (v. 21) kan het volk met de ban slaan. Het laatste gedeelte van Joz 6 lijkt meer op een ‘normale’ verovering dan op de gave van Jericho door JHWH.

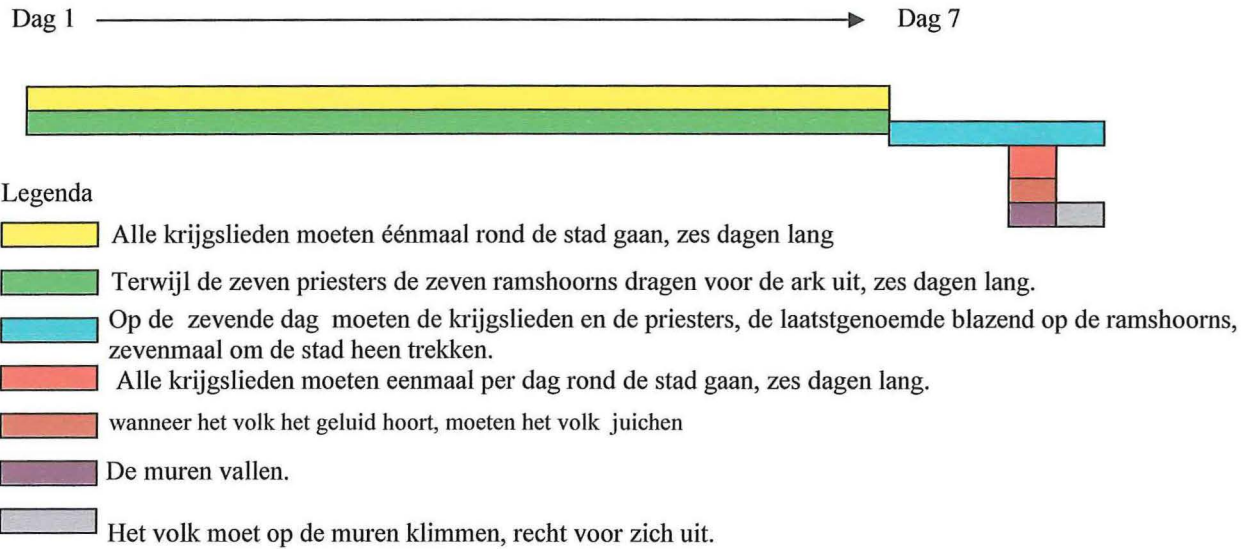
Dit wordt veroorzaakt door de oorlogsterminologie als toezegging van de overwinning: het optrekken / opklimmen, het innemen, de ban, het doden met de scherpte van het zwaard en het verbranden van al wat in haar is.⁷ In vers 22 geeft Jozua aan twee spionnen, die ook al in hoofdstuk Joz 2 voorkwamen, de opdracht om Rachab uit Jericho te redden. Dit gebeurt zoals beloofd en zij wordt buiten de legerplaats gehuisvest. De verbranding van de stad betekent het einde van de ban en zorgt ervoor dat de vloek over de stad uitgesproken kan worden (v. 24). Vers 27 sluit het verhaal af met de belofte van Joz 1:9 dat JHWH met Jozua zal zijn. In figuur 1 is de verdeling per vers van de stoet van Joz 6 zichtbaar.

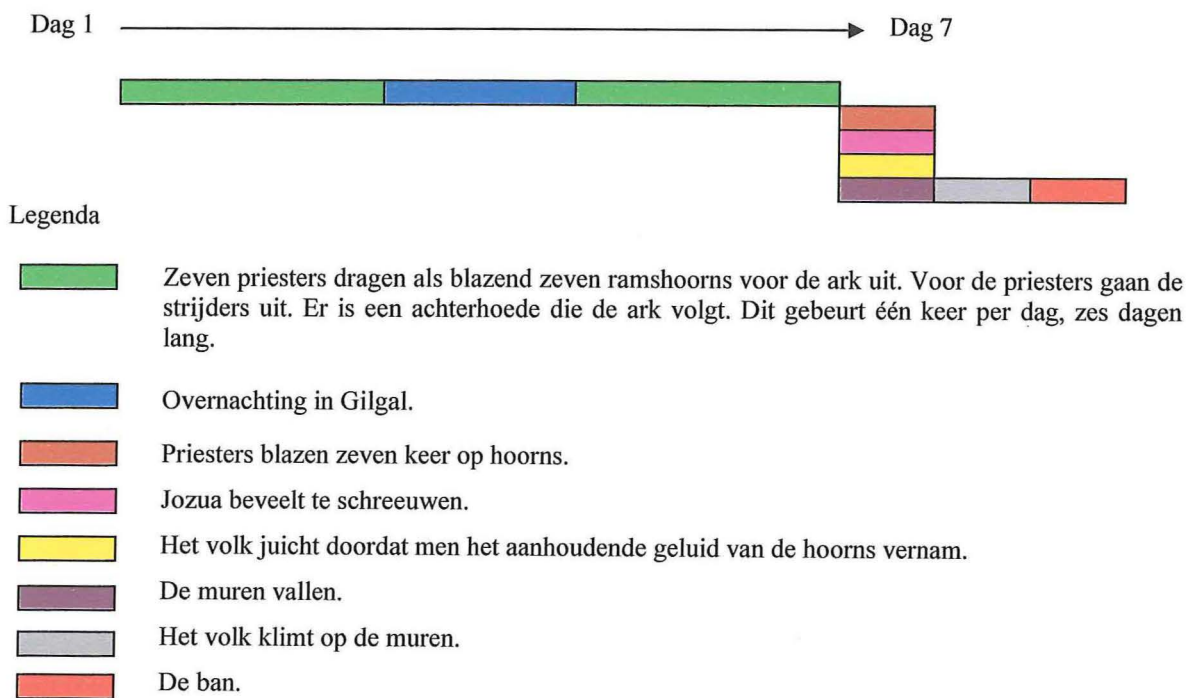
Figuur 1, verdeling per vers van Joz 6 van de stoet

In figuur 2 en 3 wordt schematisch een vergelijking gegeven tussen de opdracht van JHWH aan Jozua en de uitvoering daarvan. Figuur 2 geeft een tijdsbeeld weer wat feitelijk de bedoeling was van JHWH. In figuur 3 wordt schematisch weergegeven wat er zich in werkelijkheid afspeelde.

⁷E. Noort ‘Val van de grote stad Jericho’ *NTT* 50 (1996), 273.

Figuur 2, Opdracht van JHWH aan Jozua

Figuur 3, Daadwerkelijke uitvoering van de opdracht JHWH

1.2 Jozua 6 gereciperd

Het verhaal over de val van Jericho moet getypeerd worden als een wonderverhaal waarin JHWH Jericho in handen van Israëlieten geeft.⁸ Jericho, de eerste stad die in handen viel van de Israëlieten, was geografisch gezien een belangrijke stad.⁹ Wie van het Oostjordaanse naar het Westjordaanse wilde, moest de Jordaan oversteken. Ondanks het feit dat er verschillende oversteekplaatsen waren en verschillende wegen die het land doorkruisten, kon men niet om Jericho heen.¹⁰ De stad was het oriëntatiepunt vanuit het Overjordaanse en was ook te zien vanaf de berg Nebo, die tegenover Jericho ligt (Dtn 32:49, 34:1). De inname van deze belangrijke stad kreeg daardoor een plek in het boek Jozua.

In het Oude Testament refereert alleen 2 Makkabeeën 12:15 expliciet aan Jozua 6: ‘De mannen van Judas riepen de grote Heerser van de wereld aan, die in de dagen van Jozua zonder stormrammen of oorlogswerktuigen de muren van Jericho had doen instorten, en daarna stormden ze met leeuwenmoed op de muur (van Kaspin) af’. In het boek Jozua zelf wordt er één keer impliciet verwezen naar Joz 6: ‘Toen streden de burgers van Jericho tegen jullie’ (Joz 24:11). Deze interpretatie van het verhaal strookt niet met Joz 6 als wonderverhaal waarin JHWH Jericho in de macht van de Israëlieten geeft.

In het Nieuwe Testament wordt alleen aan het verhaal over de val van Jericho gerefereerd in Hebreeën 11:30. Bij de voegchristelijke kerkvaders, zoals bijvoorbeeld Augustinus wordt de val van Jericho als een verkondiging van Gods rijk geïnterpreteerd. De ark van het verbond wordt vergeleken met de boodschap van Jezus die zich uitspreidt over de wereld. Jozua werd door zijn naam en daden als een *praefiguratio Christi adventus in carne* opgevat.¹¹ Dat betekent dat het volk niet door de Wet (Mozes) in het beloofde land binnen werd geleid, maar door hulp van God.

In tegenstelling tot het verhaal over de val van Jericho, wordt Rachab in het Nieuwe Testament wél een aantal keer expliciet genoemd. Zij heeft door de geschiedenis heen verschillende betekenissen gekregen. In de christelijk overlevering is Rachab opgenomen in de stamboom van Jezus (Math 1:5). In de Hebreeënbrief (11:31) wordt ze een gelovige genoemd. In de Brief van Jacobus (2:25) staat ze symbool staat voor rechtvaardigheid.

⁸ Ludger Schwienhorst-Schönberger, *Die Eroberung Jerichos: Exegetische Untersuchung zu Josua 6*, Stuttgarter Bibelstudien 122 (Stuttgart: Verlag Katholischen Bibelwerk, 1986): 143.

⁹ Noort, ‘De val van de grote stad Jericho’ 279.

¹⁰ De hoofdroute was Livias – Jordaan – Jericho. Zie Ed Noort, ‘De val van de grote stad Jericho: kanttekeningen bij synchronische en diachronische benaderingen,’ *NTT* 50 (1996): 279.

¹¹ Een prefiguratie van Christus. Augustinus, *De Civitate Dei* 16. 43 [als je deze bron gebruikt, dan moet de volledige bron vermeld worden]. Zie ook Aurelius Augustinus, *De stad van God*, vert. Gerard Wijdeveld (Baarn: Ambo; Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep, 1983), 794.

Origenes (185 – 254) beschouwde Rachab als symbool van de kerk uit de heidenen¹², terwijl Ambrosius haar eveneens als een heilsfiguur zag: “Rachab illo typo meretrix, mysterios ecclesia indicavit [...]”.¹³ In Joz 6 wordt niet meer gerefereerd naar het rode koord dat zij aan haar venster moest hangen als teken dat zij en haar familie zich in het huis bevonden om gered te worden (Joz 6:17, 18).

¹² Origenes, *Origène, homélies sur Josué*, bew. en vert. Annie Jaubert, Sources Chrétiennes 71 (Parijs: Cerf, 1960), 136-140.

¹³ “Rachab is in typologische zin een vrijster, in mystieke zin de kerk.” In Beat Hermann Brenk, *Die frühchristlichen Mosaiken in S. Maria Maggiore zu Rom* (Wiesbaden: Steiner, 1975), 124.

2 Iconografisch materiaal over de val van Jericho

Dit hoofdstuk is opgebouwd uit vier paragrafen en geeft een beschrijving en interpretatie van de gebruikte afbeeldingen. In de eerste paragraaf worden afbeeldingen beschreven daterend van de 5^e tot de 11^e eeuw. De tweede paragraaf behelst afbeeldingen van de 11^e en 12^e eeuw. De 13^e eeuw wordt in een afzonderlijke derde paragraaf beschreven, vanwege het grote aantal werken dat uit die periode dateert. In de laatste paragraaf worden afbeeldingen uit de 14^e en 15^e eeuw getoond.

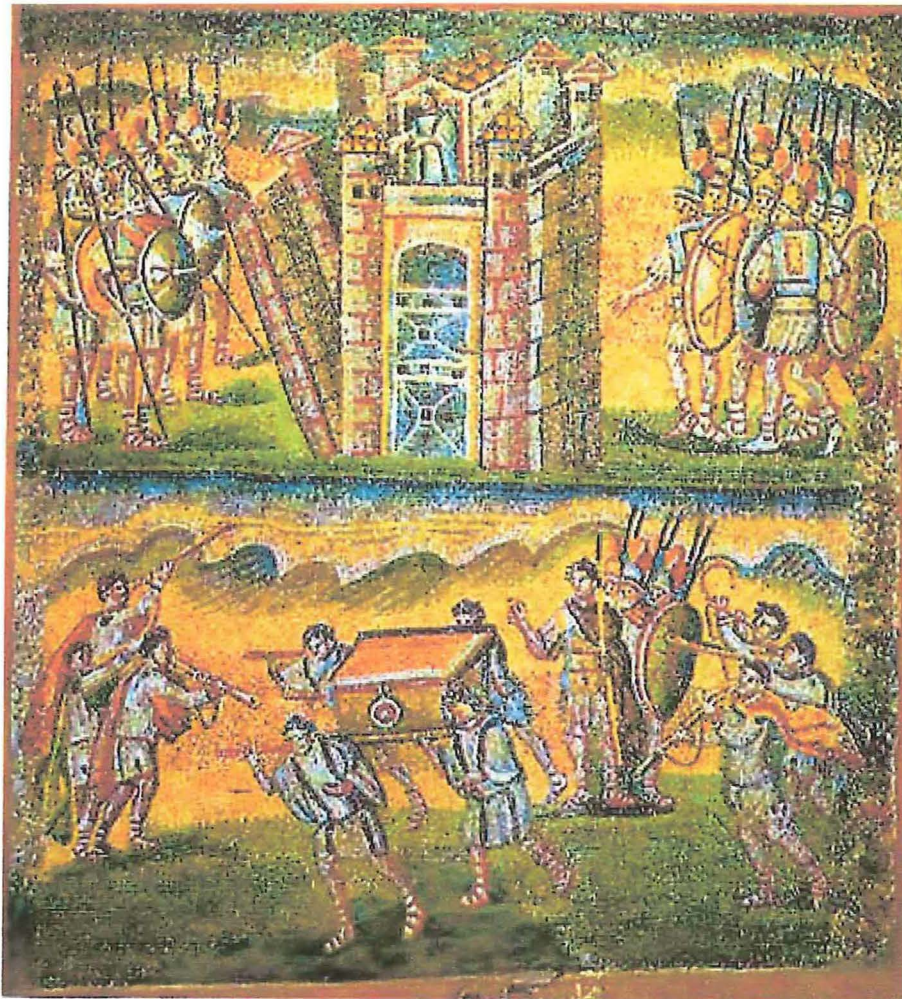
2.1 Afbeeldingen van de 5e tot de 11e eeuw

In deze paragraaf worden zeven afbeeldingen beschreven. Elke subparagraaf behelst één of meerdere afbeeldingen, opgedeeld in een beschrijving en een interpretatie.

2.1.1 *Santa Maria Maggiore*

De oudst beschikbare afbeelding over de val van Jericho is het mozaïek uit de basiliek Santa Maria Maggiore te Rome (Afbeelding 1). Deze vroegchristelijke mozaïek is gedateerd rond 432 – 440. Volgens diverse bronnen gaf paus Sixtus III opdracht om de basiliek Santa Maria Maggiore te bouwen en de mozaïeken te vervaardigen. De vroegchristelijke basiliek had een lengte van 73,5 meter en was 35 meter breed. De lange wanden en de gewelven waren oorspronkelijk versierd met 45 mozaïeken, waarvan er nog 27 in tact zijn.¹⁴ Aan de rechterkant van het schip vinden we de afbeelding van de val van Jericho tussen de andere afbeeldingen over het leven van Jozua.

¹⁴ B. Brenk, *Die Frühchristlichen Mosaiken in S. Maria Maggiore zu Rom*, Wiesbaden 1975, 2.

Afbeelding 1, Santa Maria Maggiore

Iconografische beschrijving

De voorstelling in de basiliek van Santa Maria Maggiore is verdeeld in twee scènes. Op de bovenste scène is Jericho afgebeeld als verstevigde stad. Jericho heeft acht torens die in verhouding met de poort klein zijn afgebeeld. De voorste twee torens aan de zijkant van de stad, zichtbaar door de rode lijnen, flankeren de grote poort die frontaal is afgebeeld. De pantsering van de deur is afgebeeld door witte kruisen en laat zien dat de poort gesloten is. De muren van Jericho hebben geen openingen of ramen. Alleen de torens hebben kijkgaten gesuggereerd door de zwarte mozaïeksteentjes. Bovenaan wordt een huis afbeeld met daarvoor een menselijke figuur. Dit is Rachab en zij heeft een blauw witte jurk aan. Zij kijkt vanaf het balkon naar de muur en twee torens die omvallen.

Het omvallen van de muur en de twee torens wordt gesuggereerd door de hoek van vijftien graden waarmee de linker muur en torens op Jericho staan. Rachab heeft haar handen uitgestrekt. Links boven de poort, vlak onder het balkon is een kleine rode driehoek te zien. Dit moet het rode koord voorstellen dat Rachab aan haar venster moest hangen als de Israëlieten het land binnentrokken (Joz 2:18, 21).

Aan weerszijden van Jericho staan groepen soldaten. Beide groepen soldaten dragen een *lorica segmentata* en staan in formatie.¹⁵ Ze hebben allemaal een helm op met oranje, rode of gele pluim erop. Aan de linker kant van Jericho staan negen soldaten. Zij deinzen terug voor de vallende muur. De richting waarin de drie voorste speren afgebeeld zijn, loopt ongeveer parallel aan de omvallende muur. Aan de rechterkant van de afbeelding staan er twaalf soldaten gezien het aantal *pila*. De voorste soldaat, die met zijn rug naar de toeschouwer staat, heeft zijn speer en schild in de aanvalshouding. Aan de houding van zijn benen te zien loopt hij naar de soldaat die het meest links staat. Deze soldaat strekt zijn rechter hand uit naar Jericho, terwijl hij er naar kijkt. In zijn linkerhand draagt een geel schild (goud). Op alle afbeeldingen die behoren tot de beeldcyclus gebaseerd op het boek Jozua en waar Jozua afgebeeld staat, draagt hij een mantel, zoals ook te zien is op de onderste scène.¹⁶ De laatst genoemde soldaat, met zijn blik op Jericho gericht, kan Jozua dus niet zijn.

In de onderste scène staat de ark die gedragen wordt door de arkdragers centraal. Ze worden in het midden van de afbeelding afgebeeld. De ark is afgebeeld als een kist. De deksel is geel en heeft een wit rode rand. Op de bruin gele zijkant is een embleem zichtbaar. Deze is rood van binnen en heeft een witte rand. De ark wordt gedragen door vier mannen. Ze dragen witte chitons met dubbele donkerbruine zomen. Ze dragen de ark met behulp van houten dragers. Ze lopen van rechtsboven naar links beneden in de afbeelding.¹⁷ De achterste arkdragers zijn duidelijk kleiner afgebeeld dan de voorste arkdragers waardoor er perspectief ontstaat.

De ark wordt geflankeerd door zes mensen, drie aan de linker kant, drie aan de rechterkant. Vijf daarvan blazen op een *lituus* gelijkend instrument. De achterste blazer aan de rechter kant bespeelt een ander instrument. Dit instrument lijkt op een *kromhoorn*. Deze symmetrische opstelling om de ark heen is te vergelijken met de bovenste scène waarin de twee groepen soldaten Jericho flankeren.

¹⁵ B. Brenk, *Die Frühchristlichen Mosaiken in S. Maria Maggiore zu Rom*, Wiesbaden 1975, 168.

¹⁶ Heinrich Karpp, *Die Frühchristlichen und Mittelalterlichen Mosaiken in Santa Maria Maggiore zu Rom* (Baden-Baden: Bruno Grimm, 1966), pl. 128-157.

¹⁷ Dit is te zien aan de glooiing van het groene gras dat een heuvel suggereert. Bovendien is de houding van de benen, lichamen en de gezichten van de arkdragers iets schuin afgebeeld.

Het symmetrische ontwerp van beide afbeeldingen zorgt voor eenheid tussen beide afbeeldingen en laat zien dat beide afbeeldingen tot deze scène behoren.¹⁸ De lituusblazers dragen *chitons* met lange mouwen. Om hun schouders dragen ze een rood gele *pallium* dat een plechtig karakter geeft aan de gebeurtenis. Rode draagbanden hangen aan de instrumenten. Alle blazers richten hun instrument op de ark. De een houdt echter zijn instrument omhoog en de ander naar de grond. Het is niet duidelijk of de blazers met de ark meelopen of dat zij een muzikale poort vormen waar de ark doorheen gedragen wordt. De manier waarop enkele benen van blazers afgebeeld zijn, duidt er op dat ze niet stilstaan. Dit zou ook kunnen betekenen dat ze niet met de ark meelopen, maar dansen.

Rechts achter de ark staan zes soldaten opgesteld. Jozua staat met opgeheven hand voor hen. Hij voert ze aan als veldheer en zo is hij ook gekleed. Over zijn tuniek met lange mouw draagt Jozua een leren pantser met *pteryges* die zijn bovenarmen en benen beschermen. Daarover draagt hij een metalen pantser met een rood gele band. Over het pantser draagt hij een paarse *chlamys*. In zijn linker hand houdt hij een scepter vast.¹⁹ Jozua en zijn mannen kijken naar de ark.

Iconografische interpretatie

De afbeelding over de val van Jericho verwijst niet alleen naar Jozua 6. De rode driehoek links boven de poort, onder het balkon, doet vermoeden dat dit het rode koord is waar in Joz 2:17 over gesproken wordt. In Joz 6 wordt niet meer gesproken over het rode koord (תִּקְרָה הַשָּׁנִי) dat Rachab zou uithangen wanneer de Israëlieten het land zouden binnentrekken. Wel wordt er door Jozua bevel gegeven aan de twee spionnen die bij haar onderdak hadden gekregen toen ze het land en Jericho verkenden (Joz 2), om Rachab en allen die haar toebehooren te redden uit het huis (Joz 6:22). Dit is niet afgebeeld in het mozaïek. Het gebaar dat de soldaat maakt door zijn rechterhand uit te steken moet geïnterpreteerd worden als uitdrukking van toe-eigening van de goddelijke macht.

De onderste scène laat zien hoe Jericho werkelijk ten val kwam, namelijk door middel van goddelijk ingrijpen, vertegenwoordigd in de stoet met de ark en de blazers. Het gejuich van het volk dat ook nodig was om Jericho te laten vallen (Joz 6:5) is niet afgebeeld. De volgorde van de stoet komt niet overeen met de tekst.

Er zijn zes blazers afgebeeld, in plaats van zeven hoornblazende priesters. Zij zijn om de ark heen afgebeeld. Volgens Joz 6:13 moesten zij vóór de ark uit lopen. Zij lopen ernaast.

¹⁸ B. Brenk, *Die Frühchristlichen Mosaiken in S. Maria Maggiore zu Rom*, Wiesbaden 1975, 100.

¹⁹ *Ibid.*, 169.

De bewapenden zouden achter hen aan moeten komen en daarna zou pas de ark volgen (Joz 6:13). In de afbeelding wordt de ark vooraan de stoet gezet. Daarna volgen de krijgslieden onder leiding van Jozua. Daar omheen zijn de blazers afgebeeld.

Rachab de hoer wordt in de Santa Maria Maggiore afgebeeld als symbool voor de belofte die gedaan wordt in Joz 2: 17-21. De vervulling van die belofte is niet zichtbaar op het mozaïek. De manier waarop Jericho valt, namelijk door de goddelijke macht die wordt getoond en het toe-eigenen van deze macht door soldaten wordt verbeeld in deze afbeelding.

2.1.2 *Sacra Parallela Parisinius*

Over de *Sacra Parallela* wordt gezegd dat Johannes van Damascus (676 – 749) het geschreven zou hebben (Afbeelding 2).²⁰ Hij was priester in Mâr Saba, vlakbij Jeruzalem. Palestina stond onder de invloed van de Moslims. Daar Johannes van Damascus zich op een veilige plaats bevond, kon hij ingaan tegen de voorschriften van het iconoclasme van de Moslims.

Afbeelding 2, *Sacra Parallela*

²⁰ Kurt Weitzmann, *The Miniatures of the Sacra Parallela: Parisinus Graecus 923* (Princeton: Princeton University Press, 1979), 23.

Iconografische beschrijving

In de marge van de *Sacra Parallela* is een afbeelding te vinden over de val van Jericho. Jozua wordt met lang haar, een baard en snor afgebeeld en draagt een lang tuniek met daarover een chlamys. Weizmann vermeldt daarbij dat Jozua daaronder rood-paarse schoenen draagt van een koning.²¹ Jozua is links van Jericho afgebeeld. Hij is net zo groot als de stad, waardoor hij een prominente plek krijgt in de miniatuur. Zijn ogen zijn gericht op Jericho en specifiek op de vrouw die drie doeken uit een raam laat wapperen. Twee vingers van Jozua's rechterhand wijzen naar twee mannen in korte tunieken die in de smalle poort van Jericho staan. Het zijn soldaten en gaan Jericho binnen dat frontaal van bovenaf afgebeeld is.

Iconografische interpretatie

De miniatuur laat Jozua zien die aan de twee spionnen opdracht geeft om Rachab te redden die boven in Jericho is afgebeeld, overeenkomstig Joz 6:22. Rachab zou volgens Joz 2:18 een rood koord uit het raam laten hangen wanneer de spionnen het land binnen trokken, zodat ze haar konden redden. Het is geen optie om te denken dat de mannen naar buiten gaan. Dan zou Jozua niet aanwezig zijn om de spionnen te vermanen haar te redden.

Er is ook een verschil tussen de afbeeldingen de tekst. In Joz 6 wordt het rode koord niet meer genoemd. Dat Rachab met drie doeken wappert moet als een verwijzing naar Joz 2 begrepen worden. De kleine ruimte waarin de kleine vierkanten huizen moeten voorstellen en de chaotische manier waarop dat gedaan is, laat zien dat Jericho al gevallen is. De illuminator heeft de architecturale setting van de huizen niet ruim opgezet. Volgens Weizman is dat gedaan 'for the sake of iconographic clarity'.²²

2.1.3 *Homiles, Greorgius van Nazianze*

De kopie van de *Homiles* (diensten), van kerkvader Greorgius van Nazianze is gemaakt in Constantinopel tussen 879 en 882 voor keizer Basilius (867 – 886), de stichter van de Macedonische dynastie. Het manuscript moet geplaatst worden binnen een halve eeuw van economisch herstel, religieuze consolidatie van het christendom en het einde van het iconoclasme. In de miniaturen van dit werk is een serie afbeeldingen te zien, die de legitimatie van de nieuwe Macedonische dynastie versterkt. Het manuscript laat connecties zien tussen

²¹ Kurt Weitzmann, *The Miniatures of the Sacra Parallela*, 63.

²² Weitzmann, *The Miniatures of the Sacra Parallela*, 63.

Basilius en Constantijn de Grote, maar ook met figuren als Jozef (Genesis), Samson, David en Jozua.²³

De miniatuur waarop de val van Jericho afgebeeld staat, wordt rond 879 - 883. gedateerd (Afbeelding 3). De afbeelding over de val van Jericho is van boven naar beneden gezien de eerste scène. Daarna volgt de scène over Aäron en Hur die de handen van Mozes ophouden terwijl de Israëlieten de Amalekieten overwinnen (Ex 17:12) en de scène waarin Gregorius van Nazianze zittend op een stoel, schrijft naast een kerk.

Afbeelding 3, Homiles, Gregorius van Nazianze

²³ Leslie Brubaker, *Vision and meaning in ninth-century Byzantium: image as exegesis in the homilies of Gregory of Nazianzus* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 147.

Iconografische beschrijving

Op de afbeelding over de val van Jericho worden de in elkaar gestorte muren en torens afgebeeld. De muren staan haaks en schuin op elkaar. De achterste toren valt om in de richting van de kijker. Links en rechts van de ruïne staan respectievelijk drie en twee soldaten. De soldaten dragen een *lorica segmentata* met *pteryges*. Twee soldaten aan de linkerkant dragen ieder een *chlamys* over hun gevechtstenu. De voorste soldaat aan de rechterkant loopt om Jericho heen. Hoewel zijn lijf nog frontaal is afgebeeld, zijn de voeten in de richting van Jericho afgebeeld. Hij kijkt naar Jericho, terwijl hij op zijn blaasinstrument blaast dat op een trompet lijkt. De soldaten aan de linkerkant lijken stil te staan, terwijl ze op hun instrumenten blazen. De voorste soldaat heeft geen blaasinstrument vast, maar een schild.

Iconografische interpretatie

Qua compositie lijkt de afbeelding op de mozaïek van Santa Maria Maggiore (Afbeelding 1). Het instortende Jericho vormt het middelpunt van deze afbeelding. Dit gebeurt zonder menselijk toedoen. Aan weerszijden staan groepen soldaten opgesteld die enkel op trompetten blazen. Het goddelijke ingrijpen gebeurt door middel van het geluid van de trompetten. Dit komt niet overeen met de Joz 6:6 waar het volk een actieve rol speelt bij de val van Jericho door te juichen. De representatie van de val van Jericho doet vermoeden dat de voorbestemde overwinning tot stand komt door sterk militair leiderschap dat met God samenwerkt. De overwinning op Jericho benadrukt in de afbeelding de militaire triomf dóór God.²⁴

De manier waarop Jericho valt en de toe-eigening van deze macht door de soldaten is te vergelijken met de afbeelding over Ex 17:12, waarin Mozes met de staf van JHWH in zijn hand de strijd tegen de Amalekieten beslecht. JHWH strijdt daar ook voor de gelovigen en daardoor kan in beide afbeeldingen de overwinning opgeëist worden door de soldaten. Deze verhalen en de afbeeldingen zouden goed gebruikt kunnen zijn om te laten zien dat JHWH ook strijdt voor Basilius die het christendom wil verspreiden.

²⁴ Brubaker, *Vision and meaning*, 199.

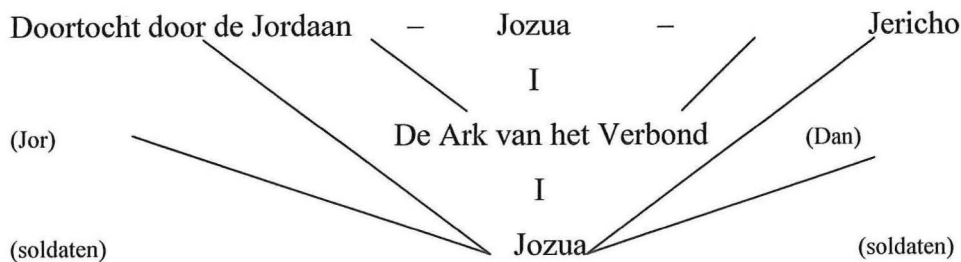
2.1.4 Bible of San Paolo fuori le Mura

De Bible of San Paolo fuori le Mura bevat een geïllumineerd manuscript met een geschilderde afbeelding over de val van Jericho (Afbeelding 4). De illustratie wordt gedateerd rond 870 na Chr. en behoort tot de Reimse school binnen de Karolingische kunst. De miniatuur laat meerdere elementen uit het boek Jozua zien. Er is een kruisvorm te zien in de manier waarop de verschillende beeldelementen naast elkaar zijn afgebeeld zijn.

Afbeelding 4, Bible of San Paolo fuori le Mura

(Soldaten met fakkels op paarden)

Figuur 4, schematische voorstelling Bible of San Paolo fuori le Mura

Iconografische beschrijving

De afbeelding is verdeeld in vier lagen boven elkaar (Figuur 4). Er is een kruisvorm te zien in de manier waarop de verschillende beeldelementen naast elkaar zijn afgebeeld zijn. Jozua valt op door zijn witte *himation* tot aan zijn enkels, lange witte haren en baard dat contrasteert met de donkere achtergrond en de ruimte die hij inneemt in de architectonia. Zijn houding verbindt de verschillende beeldelementen op de volgende manier: zijn linkerhand wijst naar Jericho en zijn rechterhand naar zes mannen die stenen dragen. Zij lopen naar de linkerkant van de afbeelding toe en staan met de rug naar Jozua gekeerd. Jericho wordt afgebeeld als een stad die bestaat uit vier huizen met schuin oplopende daken en die verschillend van grootte zijn. Zij worden binnen de muur van Jericho afgebeeld. Ook is er een toren afgebeeld met een ronde koepel. De muur is het fundament waarop de stad gedeeltelijk is gebouwd. De vijf torens die op de hoeken van de polygonale muur staan, beschermen de huizen en de toren met de ronde koepel. In dit gebouw zijn drie hoofden afgebeeld en iets wat op een touw lijkt.

Er zijn nog meer personen afgebeeld in Jericho. Zeven soldaten, waarvan vier met schilden, kijken over de rand van de muur richting van Jozua. Er is een poort in de rechter muurzijde van Jericho waar een soldaat, herkenbaar aan een soortgelijk tenue naar binnen is gelopen. Waarschijnlijk behoort de man bij de drie andere soldaten die beneden voor Jericho zijn afgebeeld. Ze dragen een borstschild met daaronder een *lorica squemata*. Om hun nek dragen ze een *sagum*. Ze houden ieder een schild vast en blazen op een ramshoorn. Zij lopen in de richting van de poort en kijken omhoog naar de soldaten die over de muur van Jericho zichtbaar zijn. De middelste man kijkt achterom. Daar ziet hij versterking aankomen. Linksboven zijn in totaal zeven soldaten op paarden afgebeeld die met grote snelheid, zichtbaar aan hun wapperende mantels, zich naar Jericho haasten. Sommige van hen dragen fakkels en hebben schilden bij zich.

Jericho is geplaatst op een heuvel met grote ronde stenen met planten ertussen. Op die heuvel bevinden zich dragers met de ark van het verbond. De ark is afgebeeld als een huis met schuinoplopend dak. De arkdragers zijn net de Jordaan overgestoken, zichtbaar aan de rivier net onder voet van de meest linkse arkdrager op het schilderij. Hij bevindt zich nog op de oever. De arkdragers lopen in de richting van Jericho, rechtsboven. Met de rechterhand voor zich houden zij de zeer dunne dragers vast waarop de ark ligt en laten de rest van de dragers steunen op hun schouder. De arkdragers dragen tot aan hun knieën een *chiton*, daaroverheen dragen ze een *himation*. Deze reiken tot hun kuiten. De voorste twee dragers hebben grijze kleding aan, de achterste twee witte kleding.

In het midden, aan beide kanten van de afbeelding, op gelijke hoogte met de voorste arkdragers, zijn twee mannen zichtbaar met ontbloot bovenlijf. Zij zitten met gekruiste benen aan de oever op de hoogste punt van de rivier de Jordaan. Het zijn de riviergoden Jor en Dan. Beide houden een urn vast. Dit is waarschijnlijk een verwijzing naar de *cornucopia*. De Jordaan wordt afgebeeld in een V-vorm.

Aan de onderkant van de afbeelding zijn aan beide kanten soldaten afgebeeld, zichtbaar aan de helmen en de schilden. Verder dragen ze opmerkelijk genoeg geen wapens. Aan de rechterkant zijn meer soldaten afgebeeld dan aan de linkerkant. Ze zijn ook groter en staan opgesteld in meerdere rijen, alsof ze op een heuvel staan. Ze kijken naar de ark van het verbond. Drie soldaten maken een wijzend gebaar naar de ark. De soldaten aan de linkerkant staan gelijkvloers en kijken naar de Jozua die tussen de groepen soldaten instaat. Hij heeft dezelfde kleding als de Jozua die tussen de mannen die de stenen dragen naar de Jordaan en Jericho is afgebeeld. De Jozua die tussen de groepen soldaten instaat neemt een andere houding in. Hij is frontaal afgebeeld, maar kijkt achterom naar boven in de richting van de soldaten en Jericho. Hij is bovendien midden in de hoek van de rivier afgebeeld, centraal beneden in de afbeelding. Hij staat tussen twee bomen in die het vruchtbare Kanaän moeten voorstellen.

Iconografische interpretatie

De compositie van de afbeelding is zo opgebouwd dat de verhalen die afgebeeld zijn, toegespitst zijn op de essentie: namelijk het in handen krijgen van het vruchtbare Kanaän, verbeeld door Jozua tussen twee bomen. De priesters zijn met de ark over de Jordaan getrokken. De 40.000 soldaten, verbeeld in de twee groepen soldaten moeten de Jordaan nog oversteken (Joz 4:13). De stenen die op de schouders gedragen worden door de vijf mannen, verwijzen naar Joz 4:5. Daar worden 12 mannen naar het getal van de stammen van de Israëlieten gesommeerd om stenen op hun schouders te dragen en midden in de rivier de Jordaan te leggen ter herinnering aan de wateren van de Jordaan die afgesneden werden voor de ark van het verbond van JHWH. De ark van het verbond staat in de afbeelding in directe verbinding met dit verhaal.

De ark van het verbond moet ook verbonden worden met de stad Jericho. De ark wordt om de stad heen gedragen. Jericho is de eerste stad die na de overtocht door de Jordaan door JHWH in handen van de Israëlieten wordt gegeven. Er wordt nadruk gelegd op de hoogte van de muur die de stad moet beschermen. Jericho is nog niet gevallen, de muren staan nog overeind, de stad is nog niet verwoest en Rachab is nog in de stad, samen met de twee mensen die symbool staan voor haar familie. Het zijn niet de 2 spionnen die haar komen redden, omdat hier geen sprake is van de uitvoering van de ban. Daarom moet de Israëlitische soldaat die Jericho binnengaat niet opgevat worden als het begin van de ban, wat volgens Joz 6:20 de rol van het volk is.

De rest van de hoorndragende militairen volgt de Israëlitische soldaat die naar binnen gaat. De volgorde van de stoet komt overeen met hetgeen wat Jozua tot het volk zegt in Joz 6:7. De drie militairen blazen ieder op een hoorn. Dit staat niet in Joz 6. De drie militairen worden gevolgd door de ark. Daardoor maken de militairen onderdeel uit van een cultische stoet. Ze krijgen ook versterking. Volgens Joz 6:21 wordt Jericho in brand gestoken wanneer de stad al ingenomen is en wanneer de ban toegepast wordt. Hier snellen de soldaten op paarden naar Jericho toe met fakkels in de hand. Het zou goed kunnen dat ze de fakkels gebruiken om Jericho in brand te steken, voordat het gevallen is.

Jozua die boven de ark is afgebeeld, staat er als een heilige. Hij neemt een prominente plek in waardoor hij verbonden is met de twee verhalen van Joz 4 en 6 en de ark. Door Jozua kan JHWH zijn werk doen, dat uiteindelijk leidt tot de verovering en de verdeling van het beloofde vruchtbare land Kanaän.

2.1.5 León Bible

In de kerk van San Isidoro is lange tijd de León Bible uit 960 bewaard. De bijbel is in het Latijn geschreven en opgeluisterd met miniaturen. De afbeelding over de val van Jericho is geschilderd in een Mozarabische stijl en wordt rond 960 gedateerd (Afbeelding 5). Deze stijl van schilderkunst vierde hoogtij in de 10^e eeuw, toen de macht lag in de handen van de Berberse Arabieren. Met name in de noordelijke christelijke regio's werden in deze sfeer Mozarabische afbeeldingen gemaakt. Kenmerkend voor de Mozarabische stijl, is dat beeldelementen vanuit meerdere gezichtspunten gezien kunnen worden.²⁵ Mozarabische gezichten hebben soms twee neuzen en vier oren. De afbeelding is meer een hulpmiddel als reflectie op de tekst en suggereert geen werkelijke wereld. Het gebruik van perspectief, kleur en de manier waarop de afbeeldingen gecomponeerd zijn, zijn eerder afgeleid van conceptuele principes dan van optische principes.

Afbeelding 5, León Bible

²⁵ Mireille Mentré, *Illuminated manuscripts of Medieval Spain*, vert. Jenifer Wakelyn (London: Thames and Hudson, 1996) 133.

Iconografische beschrijving

In de afbeelding staat Jericho centraal die in vlammen opgaat. Jericho is frontaal afgebeeld, waardoor niet te zien of Jericho een rechthoekig gebouw is, of een toren. Er zijn geen openingen zoals ramen of een poort zichtbaar. Er is wel een lage ommuring zichtbaar voor Jericho. Het formaat van de stenen van de ommuring zijn groter en anders gekleurd dan de stenen van het gebouw. Er zijn nog drie delen van de muur zichtbaar, de rest staat in brand. Ook de stad staat van de grond af tot het midden inbrand.

Het vierkante vlak (Jericho) bestaat uit donkere stenen die worden afgewisseld met witte stenen. Daarop zijn negen mannenhoofden ondersteboven afgebeeld in de vorm van een piramide. De top van de piramide vormt de man die gedeeltelijk met zijn bovenlichaam is afgebeeld. Zijn hoofd zit nog op zijn romp, maar het hoofd wordt wel naar rechts getrokken door een soldaat die aan de rechterkant van Jericho staat.

Links en rechts van Jericho staat een groep soldaten gewapend met speren, zwaarden en schilden. Aan de linkerkant staan vijf mannen in rusthouding, waarvan de twee voorste mannen schilden dragen. Er zijn twee speren afgebeeld. De voorste man heeft een zwart tuniek aan. Hij draagt een vaandel aan een lans dat in de richting van Jericho wappert. Dit is Jozua. Rechts van hem zijn drie mannen afgebeeld die op hoorns blazen. Deze ramshorens worden geblazen in de richting van Jericho. De groep mannen staat stil. Dit vormt een contrast met de vier mannen die aan de rechterkant van Jericho zijn afgebeeld. De soldaten aan de rechterkant hebben de soldaten hun speren zó vast dat het lijkt alsof ze op het punt staan deze naar Jericho te werpen. De voorste man (links in de groep) staat met één been in de vlammen van Jericho. De man rechts van hem draagt een zwaard.

Opvallend is dat rechtsonder van Jericho een naakt mensenlichaam wordt afgebeeld. het lichaam kan op verschillende manieren bekeken worden. Frontaal gezien vertegenwoordigt de afbeelding één persoon. De afbeelding kan echter ook bekeken worden als twee mensen die met hun rug tegen elkaar aan staan die van de zijkant worden afgebeeld. Het hoofd is los boven het lichaam afgebeeld. Rechts van de het lichaam zijn nog twee losse hoofden boven elkaar afgebeeld.

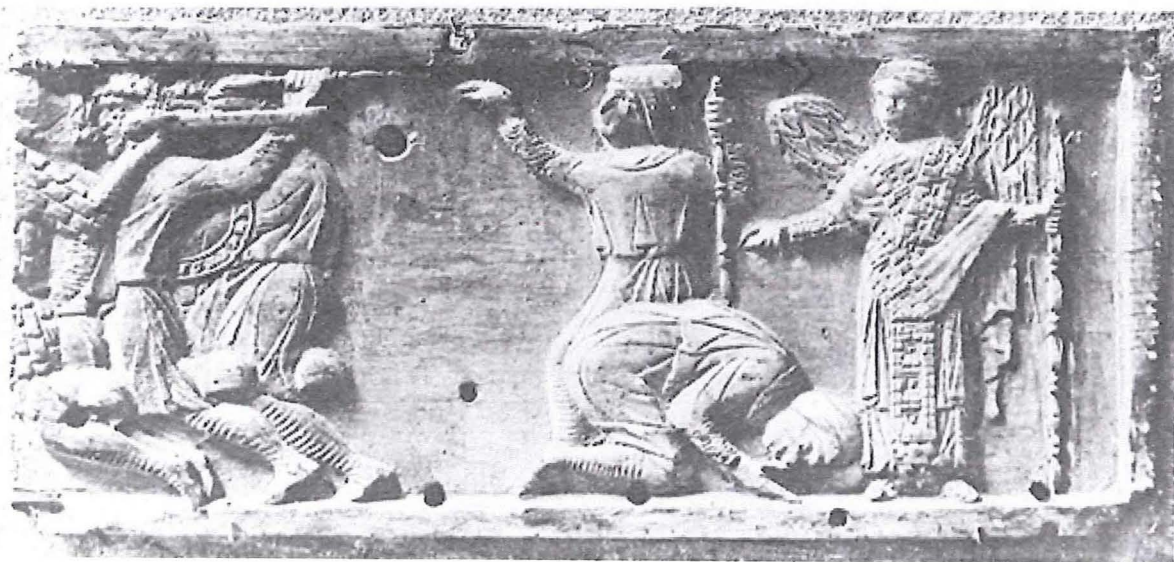
Iconografische interpretatie

Volgens Joz 6:24 lieten de Israëlieten alles wat in de stad was in vlammen opgaan. Dit was onderdeel van de ban. Volgens de afbeelding staat alleen Jericho in brand met omgekomen mannen van Jericho. De voorste Israëliet aan de rechterkant van de afbeelding laat de man die probeert te ontsnappen niet weggelaten. Hij wil hem onthoofden.

De nog levende man grijpt zich vast aan een bossage, maar lijkt niet aan zijn dood te ontkomen. Rechtsonder zijn drie mannen die probeerden te ontsnappen onthoofd. Door de Israëlieten wordt de goddelijke macht toegeëigend door de triomf over Jericho op te eisen.

2.1.6 *Civico Bologna*

In de Museo Civico te Bologna bevindt zich een ivoren plaat met daarop een afbeelding over de val van Jericho (Afbeelding 6). De plaat is 15 centimeter breed en 6,6 centimeter hoog. De stijl is byzantijns en afkomstig uit de 10^e of 11^e eeuw.²⁶ De plaat is onderdeel van een deel van een fries, welke de zijkant van een kast vormt. Voor mij is het verder niet bekend tussen welke andere afbeeldingen de val van Jericho is opgenomen.

Afbeelding 6, Civico Bologna

Iconografische beschrijving

Aan de linkerkant van de afbeelding zijn drie soldaten van de zij- c.q. achterkant naast elkaar afgebeeld. De linkertwee soldaten houden een speer vast. De linker soldaat draagt een *lorica squemata* en houdt in zijn rechterhand een speer ter hoogte van zijn hoofd. Hij draagt een soortgelijk gevechtstenuë als de linker soldaat, met een *chiton* tot zijn knieën als verschil.

²⁶ Adolph Goldschmidt en Kurt Weitzmann, *Die Byzantinischen Elfenbeinskulpturen des X-XIII Jahrhunderts* II (Berlijn: Bruno Cassirer, 1934), 54 (nr 88).

De meest rechtse soldaat houdt een schild vast. Hij heeft dezelfde kleding aan als de middelste soldaat. De drie soldaten maken een aanvallend gebaar. Dit is te zien aan de manier waarop de benen en met name de kuiten zijn afgebeeld. Ze zetten zich af om kracht bij te zetten in het gevecht. Tegen wie of wat ze vechten is niet zichtbaar.

Aan de rechterkant van de afbeelding zijn in totaal drie mannen afgebeeld. Twee staande mannen en een man die knielt voor de man met vleugels op zijn rug. De staande man met vleugels op zijn rug, draagt een *chlamys* over zijn linkerarm en heeft een tulband op zijn hoofd. In zijn linkerhand houdt hij een staf vast. Zijn rechterhand wijst in de richting van de knielende man voor hem. De derde man (staand) links van hem neemt een soortgelijke pose. Deze man is hetzelfde gekleed als de geknielde man, maar heeft net als de man met de vleugels een staf in zijn rechterhand. Hij kijkt en wijst met zijn linkerhand naar de soldaten aan de linkerkant. Zowel de geknielde man als de man achter hem dragen een doek om hun hoofd.

Iconografische interpretatie

Aan de rechterkant van de afbeelding is een scène te zien waarin Jozua voor de aanvoerder van het leger van JHWH knielt. Jozua is twee keer afgebeeld: één keer knielend, één keer staand. De staande Jozua heeft alleen een staf in zijn linker hand en wijst met zijn rechthand naar de drie soldaten. De gestalte van Jozua wordt vergeleken met die van de aanvoerder van het leger van JHWH die, ondanks zijn vleugels antropomorf is afgebeeld. Zo de aanvoerder het leger van JHWH leidt, zo leidt Jozua zijn leger dat aan de linkerkant in gevecht is. De nederigheid voor de aanvoerder van het leger van JHWH komt tot uitdrukking door de knielende Jozua.

2.1.7 Jozua Rotulus

De oudste beschikbare Byzantijnse afbeelding over de val van Jericho is afkomstig uit de Jozua Rotulus (Afbeelding 7.1, 7.2 en 7.3). De afbeeldingen zijn rond de tweede helft van de 10^e eeuw gedateerd.²⁷ Het document laat de eerste twaalf hoofdstukken zien uit het boek Jozua. Het verhaal lijkt in een doorlopende fries te zijn geschilderd, echter is het verhaal geschilderd op verschillende perkamenten.²⁸

²⁷ Paul Huber, *Bild und Botschaft: byzantinische und venezianische Miniaturen zum Alten und Neuen Testament*, 2^e druk (Zürich: Atlantis, 1984), 19.

²⁸ Het verhaal is niet als een lopend verhaal afgebeeld zoals het geval is bij een triomfzuil (bijvoorbeeld de zuil van keizer Trajanus), maar als foto's die met elkaar verbonden worden door stijl elementen. Zie: K. Weizmann, *The Joshua Roll, a Work of the Macedonian Renaissance* Princeton 1948, 51- 53.

De Jozua Rotulus wordt gezien als kopie van een archetype afkomstig uit vroegchristelijke tijd. Aan de kopie zijn vaste stijlelementen toegevoegd, die door de hele Jozua Rotulus steeds terugkeren. De kunstenaar gebruikte naast landschappen en architectuur ook menselijke figuren als motieven.²⁹ Zo ook in de afbeeldingen over de val van Jericho.³⁰

Afbeelding 7.1, Jozua Rotulus

²⁹ K. Weizmann, *The Joshua Roll, a Work of the Macedonian Renaissance* Princeton 1948, 64. Ze zijn allemaal personificaties. Ze worden verdeeld in zittende vrouwelijke figuren die zonder uitzondering personificaties van steden zijn en halfnaakte mannen die verschillende soorten locaties afbeelden.

³⁰ Weizmann, *The Joshua Roll*, 89.

Afbeelding 7.2, Jozua Rotulus

Afbeelding 7.3, Jozua Rotulus

Iconografische beschrijving

In Afbeelding 7.1, Jozua Rotulus wordt Jozua twee keer afgebeeld. Een keer knielend, een keer staand. Jozua knielt voor de aanvoerder van het leger van JHWH (links van Jozua) ter hoogte van zijn kuit. De aanvoerder van het leger van JHWH wordt geïnterpreteerd als de aartsengel Michael, gezien zijn naam die rechts van zijn hoofd geschreven is. Achter Jozua staat de staande Jozua. Beide Jozua's zijn hetzelfde afgebeeld qua kleding.

Ze hebben over hun tuniek met korte mouw een metalen pantser aan met *pteryges* die zijn bovenarmen en benen beschermen. Over het pantser draagt hij een paarse *chlamys*. De staande Jozua heeft alleen een *pilum* in zijn hand. De geknielde Jozua draagt verder geen attributen bij zich. Beide Jozua's zijn met hun lichaam en gezicht gericht op Michael die antropomorf afgebeeld is. Ondanks zijn grote vleugels aan zijn rug en de nimbus om zijn hoofd is Michael qua kleding net zo afgebeeld als de staande Jozua, echter hij draagt geen helm. Zijn wapenuitrusting bestaat uit pijl en boog.

Joz 5:13-15 resoneert in deze afbeelding, waarin Jozua aan de aanvoerder van het leger van JHWH vraagt of hij een tegenstander is of niet. De knielende Jozua correspondeert met Joz 5:14b.³¹ Zijn hoofd is naar de voeten van Michael gericht en zijn handen maken een gebaar van onderwerping. De staande Jozua heeft (nog wel) sandalen aan. Joz 5:15b waarin staat dat Jozua op het bevel van de aanvoerder van het leger van JHWH zijn sandalen moet uittrekken, vanwege de heilige grond, is niet afgebeeld.

De scène speelt zich af tegen de achtergrond van een ringmuur die de stad, bestaande uit huizen met oplopende daken, beschermt. torens in de hoeken. Er is geen poort of raam zichtbaar in de ommuring. Dit doet vermoeden dat Jericho hier afgebeeld is (Joz 6:1). Maar dat is niet zo, wanneer de afbeelding als het voorafgaande aan afbeelding 7.2 wordt gezien. Zij lijken op de architectuur uit de Pompeïsche fresco's. Later zijn deze voortgezet in de vroegchristelijke afbeeldingen, zoals die van Santa Maria Maggiore (Afbeelding 1).

De ontmoeting tussen de beide Jozua's en Michael vindt plaats in een vruchtbare omgeving. Rechts van hen, onder een boom zit een vrouw. Zij lijkt een vrouwelijke personificatie van de stad te zijn. Ze kijkt naar de staande Jozua. Ze zit met gekruiste benen op een verhoging. Haar peinzende houding wordt ondersteund door de rechterhand bij haar kin. Of het een echte personificatie van de stad is, wordt betwijfeld door Weizmann.³² De cornucopia is bij haar niet aanwezig en haar kroon zit slecht op haar hoofd. Dit zou wijzen op een latere toevoeging.

Aan de rechterkant van de afbeelding 7.1 is een stoet (16 mannen, waarvan drie met hoorns) afgebeeld die een verbindend element vormt met de volgende afbeelding over de val van Jericho (Afbeelding 7.2). De ark uit afbeelding 7.2 wordt gevolgd door mannen van

³¹ Toen wierp Jozua zich op zijn aangezicht ter aarde, boog zich neer en zei tot hem: “Wat heeft mijn JHWH tot zijn knecht te zeggen?”

³² De afbeelding van deze personificatie vertoont parallellen met Ariadne in een Romeins mozaïek dat in het museum van Wenen te zien is. Haar lichaamshouding is vergelijkbaar met die van de vrouwelijke Jericho. Ze kijkt wanhopig naar Theseus. Ariadne is alleen gedeeltelijk gekleed. Haar mantel bedekt haar benen die op haar rug wappert. Verder is ze halfnaakt afgebeeld. De chiton is niet duidelijk afgebeeld en een gesp ontbreekt die tenminste één de doek over een schouder vasthoudt. De Byzantijnse kopiist heeft de personificatie bedekt afgekleed door de chiton te verlengen.

afbeelding 7.1. Zij houden ieder een staf vast en hebben een soort rugzak om.³³ Als men er van uitgaat dat afbeelding 7.1 een introductie op Joz 6 is, dan zou men verwachten dat afbeelding 7.2 de val van Jericho laat zien. Dit gebeurt gedeeltelijk.

Wanneer afbeelding 7.2 en 7.3 één geheel vormen, is de ark midden in de stoet gesitueerd. In afbeelding 7.3 wordt aan de linkerkant van de afbeelding de ark gedragen op de schouders van de arkdragers. De ark ziet eruit als een soort lage brede tent die op een platte vierkante kist staat. De hele ark is bijna net zo groot als de arkdragers zelf. De zijkant van de ark is versierd. De hoornblazers lopen voor de ark uit. Zij dragen, net als de arkdragers, een *chiton* met daarover een *himation*. De zeven hoornblazers (een rij van drie en daaronder een rij van vier mannen) blazen hun hoorns in de richting van Jericho. Jericho is zonder een duidelijke stadsmuur en stadsvignet afgebeeld. De stad valt uiteen, zoals een bloem haar knop opent. Jozua, afgebeeld tussen de stoet met de ark en het slagveld, kijkt ernaar.

Het slagveld is te verdelen in twee groepen: de eerste groep bestaat uit acht soldaten (twee rijen van vier) die in rusthouding staan. Vóór deze groep zijn al twee soldaten met (lichtgekleurde) schilden in actie gekomen. De rechter soldaat houdt zijn zwaard omhoog en loopt een soldaat van de tegenpartij ondersteboven. De ander heeft een *pilum* vast. Zij ontzien niemand om de twee soldaten te volgen die met toortsen in de hand Jericho in brand steken. De tweede groep Israëlitische soldaten wordt onder deze soldaten afgebeeld. Aan de linkerkant van deze groep staan twee soldaten achter elkaar. Ze vechten met *pila* tegen de soldaten van Jericho. De soldaten van Jericho liggen op de grond en beschermen zich met schilden tegen het geweld. Rechts van de groep loopt een soldaat weg in de richting van Jericho. Hij loopt gebukt onder zijn schild, terwijl hij vlucht voor het geweld.

³³ Deze attributen komen niet overeen met de tekst en zijn tekstueel gezien ook niet nodig, omdat het volk weer op dezelfde plaats terugkeert en dus geen bagage nodig heeft. Dat het volk bagage bij zich heeft, is misschien afkomstig door de invloed van de scène over de vlucht van de twee spionnen en het marcheren van het volk in de richting van de Jordaan. Daarin komen de attributen wel voor.

Iconografische interpretatie

Volgens de tekst is Jericho niet gevallen door een gewelddadige verovering of brand. Jericho werd pas in brand gestoken als gevolg van de ban (Joz 6:24). Je kunt je afvragen of het wel de bedoeling van de maker is geweest om de ban af te beelden. Tekstueel gezien is de val van Jericho geen inname zoals bijvoorbeeld de verovering van Ai (zie de rechterkant van afbeelding 7.3). Daar zegt Jozua dat hij en de Israëlieten door JHWH vermaand zijn om de stad in brand te steken (Joz 7:8). Het zou kunnen zijn dat de maker van de Jozua Rotulus beïnvloed is geweest door dit verhaal.

De aanvallende Israëlitische soldaten komen vaker voor in de Jozua Rotulus. Ook gebeurt het vaker dat het volk dat als soldaten wordt afgebeeld (in dit geval de soldaten van Jericho). Het gaat de maker niet om het afbeelden van de ban. Anders zou hij ook het goud, koper en ijzeren voorwerpen als buit afgebeeld hebben en zou de bevrijding van Rachab niet achterwege worden gelaten. De maker laat door deze afbeelding zien dat Jozua als competent leider ervoor zorgde dat het beloofde land veroverd werd. De hele Jozua Rotulus is gericht op het veroveren van land. Militaire aangelegenheden spelen daarin een grote rol.

De kunstenaar laat het boek Jozua zien als een overwinningscampagne, geleid door een competente leider die ervoor zorgde dat beloofde land veroverd werd. Het goddelijk ingrijpen dat leidde tot de val van Jericho krijgt niet de nadruk in de afbeelding. Door de priesters, de hoorndragers, de ark en het volk dat in de richting van Jericho loopt af te beelden, wordt duidelijk gemaakt dat de afbeelding om Joz 6 gaat. Er is verder niets, anders dan de context waarin de afbeelding staat, dat duidt dat de afbeelding over het verhaal van de val van Jericho gaat en dat JHWH streed voor de Israëlieten. Dat de staande Jozua in afbeelding 7.2 nog sandalen aan heeft, is misschien toeval. Maar het past binnen de interpretatie dat de triomf opgedragen wordt aan de Israëlieten.

2.2 Afbeeldingen van de 11e en 12e eeuw

In deze paragraaf worden vier afbeeldingen beschreven. Elke subparagraaf behelst één of meerdere afbeeldingen, opgedeeld in een beschrijving en een interpretatie.

2.2.1 Griekse Octateuch 747

De vroegst beschikbare Octateuch, cod. Vat. gr. 747, is afkomstig uit de 11e eeuw (afbeelding 8). Het manuscript bevat vele afwijkingen ten aanzien van werken die in de traditie van de Jozua Rotulus afgebeeld zijn, zoals de Smyrna Octateuch (Afbeelding 9), de Griekse Octateuch 746 (Afbeelding 10) en de Vatopedi Octateuch (Afbeelding 17.1).³⁴

Afbeelding 8, Griekse Octateuch 747

Iconografische beschrijving

De Griekse Octateuch Vat. Gr. 747 is niet direct genealogisch verbonden met de Jozua Rotulus en de andere Octateuchen, maar lijkt er qua compositie wel op. Jozua is twee keer afgebeeld, een keer knielend en een keer staand. Aan de linkerkant van de afbeelding is Jozua te zien die knielt voor de aanvoerder van het leger van JHWH. De knielende Jozua heeft net

³⁴ Weitzmann, *The Joshua Roll*, 6

als de staande Jozua een gevechtstenuë aan, maar dat is niet duidelijk te zien. De staande Jozua draagt onder zijn *lorica segmentata* een tuniek die tot zijn knieën reikt. Het is niet zichtbaar of hij een helm op heeft. Zijn rechterhand wijst naar de aanvoerder van het leger van JHWH en in zijn linkerhand heeft hij een *pilum* vast.

De aanvoerder van het leger van JHWH is net zo gekleed als de staande en de geknielde Jozua. Hij is alleen groter afgebeeld dan Jozua, draagt in zijn rechterhand een groot zwaard en een schede aan zijn tenue en heeft vleugels op zijn rug. Beide Jozua's hebben net als de aanvoerder van het leger van JHWH een nimbus om hun hoofd. Deze scène lijkt los te staan van de rest van de afbeelding, doordat Jozua en de aanvoerder van het leger van JHWH in verhouding veel groter zijn afgebeeld dan rest van de figuren op de miniatuur. Er is echter geen duidelijke scheiding zichtbaar tussen de twee scènes die verbeeld zijn.

Aan de rechterkant van de afbeelding staat de ark centraal. De ark is even groot afgebeeld als de vier mensen die hem op de schouders dragen. Aan de onderkant heeft de ark de vorm van een rechthoekige platte kist. De bovenkant is bol en heeft verder geen versieringen. De arkdragers hebben, net zoals de hoorndragers die voor de ark uitlopen, *chitons* aan. Achter de ark lopen drie mannen met *chitons* tot aan hun knie en een gordel om hun middel. De stoet loopt richting Jericho. Het volk en de hoorndragers staan op een gelijke hoogte geschilderd. Iets meer naar beneden staan de arkdragers met de ark geschilderd. Het lijkt alsof de stoet door deze compositie een lichte bocht naar rechts maakt, in de richting van Jericho. De hoorndragers blazen op hun hoorns die ze bijna verticaal omhoog houden, in de richting van Jericho.

Jericho is frontaal van bovenaf afgebeeld. Aan de voorkant zijn poortgebouwen zichtbaar die in V-vorm staan. Ze vormen de coulisse voor de poort waarvan niet zichtbaar is of deze gesloten of geopend is. De ommuring is van bovenaf afgebeeld in een halve cirkel met kantelen. Jericho is rechtsboven in de miniatuur relatief klein afgebeeld in verhouding tot de mensen op de voorgrond.

Iconografische interpretatie

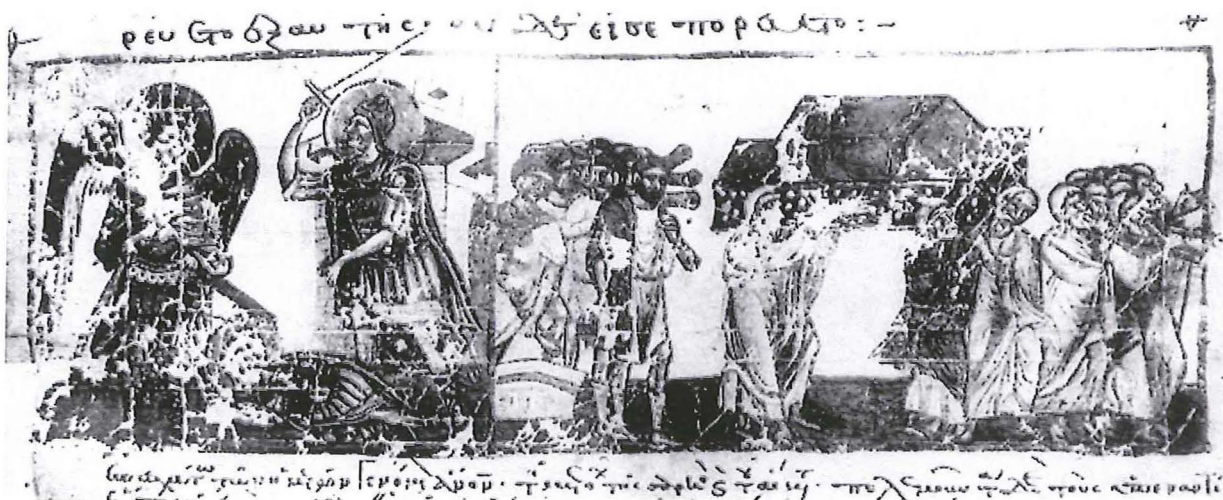
De Griekse Octateuch Vat. Gr. 747 laat de ontmoeting zien tussen de aanvoerder van het leger van JHWH en Jozua die als een goddelijk bevelhebber is afgebeeld. Aan de rechterkant wordt de stoet rond Jericho afgebeeld. Hoewel er meer dan zeven priesters op hoorns blazen, lopen ze wel vooraan in de stoet, overeenkomstig Joz 6:13a.

De ark wordt ook gedragen door priesters (Joz 6:12). Voor hen gaan echter geen bewapende figuren uit, zoals in Joz 6:13b beschreven staat. Achter de ark zou het volk

vertegenwoordigd kunnen zijn door de drie mannen. Terwijl de priesters op de hoorns blazen, valt Jericho. Het is niet vast te stellen of het volk wel of niet juicht. De poortgebouwen van Jericho vallen om. (Joz 6:20). Jericho is bezig met vallen door goddelijke ingrijpen, verbeeld door de processietoet met de ark en het blazen op de hoorns. De stoet loopt met een bocht in de richting van Jericho dat boven de hoornblazers is afgebeeld. Dit zou zo afgebeeld kunnen zijn om te laten zien dat Jericho ver weg lag, of juist om nadruk te leggen op het goddelijk ingrijpen. De knieling van Jozua, de aanvoerder van het leger van JHWH, de ark en de hoorns roepen een beeld op van verering en ontzag voor JHWH. Jericho is niet zozeer als belangrijke stad afgebeeld; hetgeen wat met Jericho gebeurt, staat centraal.

2.2.2 Smyrna Octateuch

De Smyrna Octateuch staat in de traditie van de Jozua Rotulus. Weizmann meent dat er een ‘Vorlage’ moet zijn (geweest) waarvan de maker van de Jozua Rotulus gebruik moet hebben gemaakt (Afbeelding 9).³⁵ Uit paleografisch onderzoek is gebleken dat de Smyrna Octateuch in de 12^e eeuw gedateerd moet worden.³⁶

Afbeelding 9, Smyrna Octateuch

³⁵ Weitzmann, *The Joshua Roll*, 71

³⁶ De stad Smyrna was in de elfde eeuw veroverd geweest door de Seltsjoekse Turken. In 1079 hebben de Byzantijnen de stad terug veroverd. De twaalfde eeuw wordt gekenmerkt door de tweede en derde kruistocht, waarbij de Seltsjoekse Turken Edessa veroverden. Aan de oproep van Bernadus van Clairvaux om een nieuwe kruistocht te beginnen werd gehoor gegeven (1147 – 1149). Uiteindelijk wist Sala al-Din Jeruzalem te veroveren 1187.

Iconografische beschrijving

Er zijn twee scènes afgebeeld. Aan de linkerkant van de afbeelding werpt Jozua zijn gezicht ter aarde voor de aanvoeder van het leger van JHWH. En op de rechterafbeelding staat de ark centraal die omgeven wordt door een stoet met hoornblazers.

Op de linker afbeelding is Jozua twee keer afgebeeld. Een keer in het midden van de afbeelding, knielend voor de aanvoeder van het leger van JHWH (links), en een keer staand (rechts). De knielende Jozua heeft net als de staande Jozua een *lorica segmentata* met *pteryges* die zijn bovenarmen en -benen beschermen aan. Over het pantser draagt hij een *chlamys*. Jozua heeft verder een helm op in de vorm van een *frygische muts*. De zijkanten van het gezicht worden ook beschermd. Jozua houdt in zijn uitgestrekte rechterhand een zwaard omhoog dat hij uit de schede heeft getrokken die hij in zijn linkerhand vasthoudt. Het zwaard is duidelijk afgebeeld. De staande Jozua is afgebeeld tegen de achtergrond van een ommuring die versterkt wordt door torens op de hoeken. Rechts hiervan is een zelfde soort ommuurde stad te zien. De hoogteverschillen van de architectuur lijken afkomstig te zijn van de *villa rustica*, zoals deze ook in de Jozua Rotulus voorkomen.³⁷

De aanvoeder van het leger van JHWH draagt hetzelfde gevechtstenuë als de beide Jozua's. Het is niet zichtbaar of hij een helm draagt. Op zijn rug heeft hij vleugels. Net als beide Jozua's heeft ook hij een nimbus om zijn hoofd. De aanvoeder van het leger van JHWH kijkt naar de staande Jozua.

Op de rechter afbeelding staat de ark van het verbond centraal. De ark ziet er uit als een kist met daarop een huis. De ark wordt gedragen door vier dragers die verschillende *chitons* en *himations* over elkaar heen dragen, welke tot hun enkels reiken. Zij dragen de ark op hun schouders. Voor en achter de ark lopen mannen die op hoorns blazen. De hoorn dragers (rechts) lopende voor de ark hebben dezelfde kleding aan als de ark dragers. Achter de ark dragen de mannen *chitons* tot aan hun knieën. Deze groep is afgebeeld achter een wit blok met aan de bovenkant een horizontale streep. De voorste man draagt over zijn *chiton* een *himation*. Vier mannen uit die groep dragen een hoorn. Ze blazen niet op de hoorns, in tegenstelling tot de mannen die vóór de ark lopen. De hele stoet loopt de rechterkant op.

³⁷ Weitzmann, *The Joshua Roll*, 62.

Iconografische interpretatie

In de linker afbeelding ontmoeten de aanvoerder van het leger van JHWH en de beide Jozua's elkaar voor de muren van Jericho (Joz 5: 13-14b). Ze zijn als heilige veldheren afgebeeld, zichtbaar aan hun nimbus en gevechtssuitrusting. De aanvoerder van het leger van JHWH is de hemelse afgezant die het leger van JHWH aanvoert en Jozua is de aanvoerder van het volk Israël.

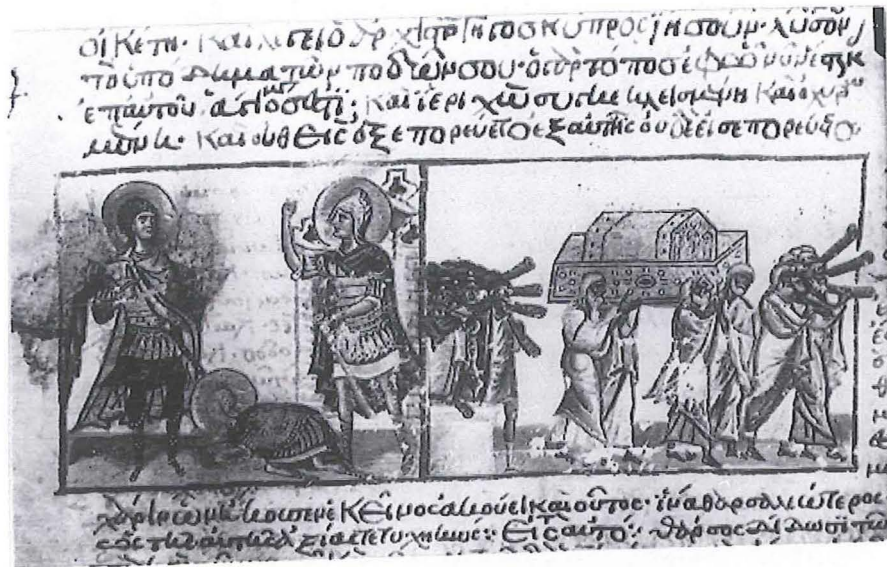
Uit de afbeelding is niet op te maken of de aanvoerder van JHWH zijn zwaard in zijn rechterhand houdt, overeenkomstig Joz 5:13. Waarschijnlijk had hij dat wel, maar de plaats waar het zwaard afgebeeld zou moeten zijn, is beschadigd. Hij draagt wel een schede aan zijn *culingulum militare*. Dit duidt op de aanwezigheid van een zwaard. Jozua heeft wel een uitgetrokken zwaard vast. Dit had alleen de aanvoerder van het leger van JHWH (Joz 5:13). De houding waarin Jozua is afgebeeld laat zien dat hij de aanvoerder van het leger van JHWH voor een tegenstander aan zag (Joz 5:13).

Aan de rechterkant van de afbeelding wordt het goddelijke ingrijpen verbeeld. Links van de afbeelding is bijvoorbeeld een altaar afgebeeld. De heiligheid komt ook tot uitdrukking door de negen priesters met hoorns die voor de ark uit lopen. Dit wijkt af van Joz 6:8 waar staat dat de zeven priesters zeven ramshoorns droegen. De volgorde van de stoet komt overeen met de tekst. De priesters met de hoorns lopen vóór de ark van het verbond uit, zoals Jozua bevolen had (Joz 6:6). Jozua had aan het volk de opdracht gegeven om de stad heen te trekken en de gewapenden voor de ark van het Verbond uit te trekken (Joz 6:7) Dit is niet afgebeeld. Achter de ark worden mannen afgebeeld die hoorns dragen. Zij zijn anders gekleed dan de priesters vóór de ark.

Waarschijnlijk zijn deze mannen geen priesters, maar representeren ze het volk. Misschien zijn ze met hoorns afgebeeld om nadruk te leggen op het goddelijk ingrijpen waardoor Jericho is gevallen, dit in tegenstelling tot wat er staat in Joz 6:20.

2.2.3 Griekse Octateuch Vat. Gr. 746

De Griekse Octateuch Vat. Gr. 746 bevindt zich in de Biblioteca Vaticana. En is afkomstig uit de 12^e eeuw (Afbeelding 10).

Afbeelding 10, Griekse Octateuch Vat. Gr. 746

Op de linker afbeelding is Jozua is twee keer afgebeeld: een keer knielend voor de aanvoerder van het leger van JHWH (links) en een keer staand voor een toren (rechts). Beide Jozua's zijn gekleed in een zelfde soort gevechtstenuue dat de aanvoerder van JHWH aanheeft. Op deze afbeelding is beter zichtbaar dan op de afbeelding van de Smyrna Octateuch dat de staande Jozua onder zijn *lorica segmentata* een tuniek draagt tot aan zijn knieën. Deze wordt bedekt door de *pteryges*. In zijn rechterhand heeft hij geen zwaard vast. Het zwaard lijkt weggepoetst te zijn, maar de contouren wijzen wel op de aanwezigheid van een zwaard. Bovendien draagt hij in zijn linkerhand een schede van een zwaard net zoals de staande Jozua dat doet in de Smyrna Octateuch. Ook draagt hij een soortgelijke helm als op die afbeelding. Zijn blik is gericht op de aanvoerder van het leger van JHWH die wel een zwaard vast heeft in tegenstelling tot de afbeelding van de Smyrna Octateuch. In vergelijking met de Smyrna Octateuch heeft de aanvoerder van het leger van JHWH bijna geen vleugels meer. Hij heeft net als Jozua een nimbus om zijn hoofd. De staande Jozua is afgebeeld voor een ommuring met torens die kantelen hebben. Deze ommuring is frontaal van bovenaf afgebeeld.

In de rechter afbeelding staat de ark van het verbond centraal. De ark ziet eruit als een kist met daarop een huis. De ark wordt gedragen door vier arkdragers die van kleur verschillende *chitons* en *himations* over elkaar heen dragen welke tot hun enkels reiken. Zij dragen de ark op hun schouders. De ark is hier rijkelijk versierd.

Op de rechterkant van de ark, de voorkant van het huis, zijn drie figuren afgebeeld met een nimbus om hun hoofd. De hele stoet loopt de rechterkant op. Voorop lopen vier mannen gekleed in dezelfde gewaden als de arkdragers. Ze blazen op hoorns. Achter de ark en achter het witte blok is een groepje mannen te zien die kortere *chitons* dragen dan de rest van de mannen. Vier van hen dragen een hoorn. Hoeveel mannen er rond de ark lopen is niet te zien.

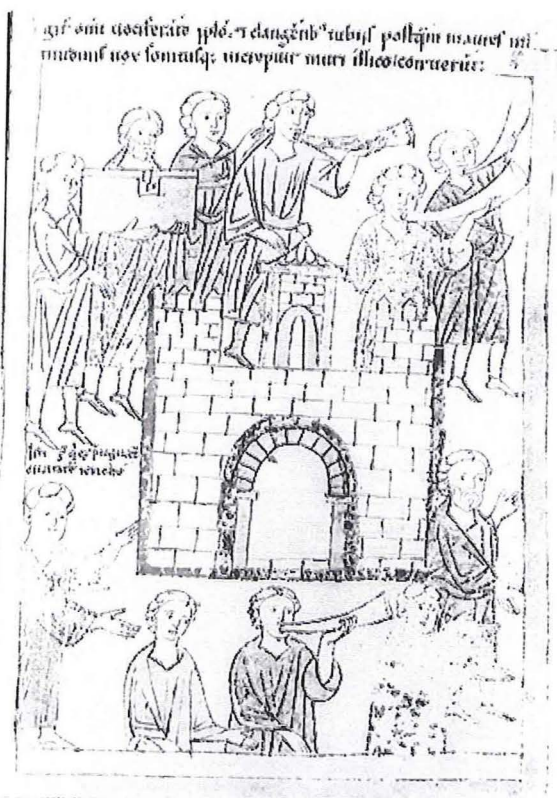
Iconografische interpretatie

De compositie van de Smyrna Octateuch en de Griekse Octateuch 746 is hetzelfde. Er zijn echter diverse verschillen aan te wijzen. Jozua houdt in de Griekse Octateuch 746 geen zwaard vast. Toch wijzen de contouren van de beschadiging op een zwaard dat zojuist uit de schede is getrokken. Het zwaard lijkt weggepoetst te zijn, alsof Jozua niet met geweld geassocieerd mag worden. Tekstueel gezien heeft alleen de aanvoerder van JHWH een zwaard vast (Joz 5:13). Jozua heeft alleen lans in Joz 8:22 en 26 vast. De vleugels van de aanvoerder van het leger van JHWH zijn gedeeltelijk zichtbaar. Het is opmerkelijk dat deze beeldelementen wel vervaagd zijn en de nimbussen die zich op de zelfde hoogte van de afbeelding bevinden niet. De Griekse Octateuch volgt hiermee de tekst en wijkt af van de beeldtraditie waarin Jozua in zijn uitgestoken hand een wapen vast heeft. De vraag rijst of deze beeldelementen met een speciale reden zijn weggepoetst. Het kan ook zijn dat de afbeelding niet opzettelijk beschadigd is geraakt, zoals men zou kunnen afleiden aan de zichtbare beschadiging buiten de kolom. Wellicht dat de restaurateur er bewust voor gekozen heeft om de vleugels en het zwaard weg te poetsen.

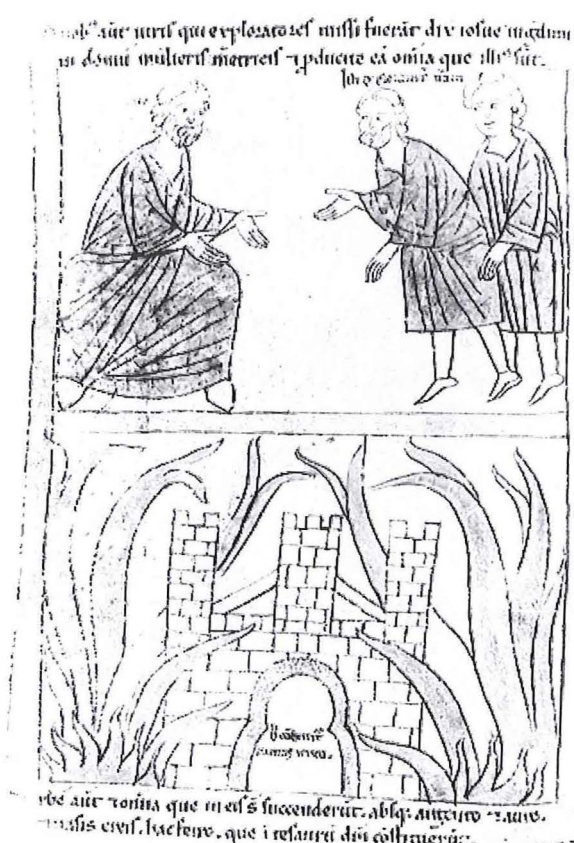
Aan de rechterkant van de afbeelding wordt het goddelijke ingrijpen verbeeld. Links van de afbeelding is een altaar afgebeeld. Daarachter wordt een groep mensen afgebeeld die ook hoorns dragen, zoals de priesters voor de ark. Waarschijnlijk representeren zij het volk. Dit wijkt af van Joz 6:8 waar staat dat alleen de zeven priesters die voor de ark moesten uitlopen, zeven ramshoorns droegen. De ark is vergeleken met de Smyrna Octateuch rijkelijk versierd. Tussen de twee cherubs in zou de antropomorfische gestalte met een nimbus om zijn hoofd God kunnen verbeelden. Dit zou overeenkomen met Ex 25:22, waarin JHWH tegen Mozes zegt dat Hij zal samenkomen tussen twee cherubs op de ark der getuigenis. Dit legt ook nadruk op de heiligheid van het verhaal.

2.2.4 Pamplona Bijbel

In de Universiteitsbibliotheek van Augsburg bevindt zich de Pamplona prentenbijbel die gedateerd wordt rond 1200. De stijl is Romaans en vergelijkbaar met die van de *Sacra Parallela*. In de Pamplona Bijbel staan meerdere afbeeldingen die betrekking hebben op het verhaal over de val van Jericho (Afbeelding 11.1 en 11.2). De afbeeldingen staan onder Latijnse inscripties en beslaan een volledige bladzijde. De tekst van de Pamplona bijbel is gebaseerd op de Vulgaat. In de bijbel is aandacht besteed aan de volgorde en chronologie van de afbeeldingen die de bijbelverhalen ondersteunen.³⁸

Afbeelding 11.1 Pamplona Bijbel

Afbeelding 11.2 Pamplona Bijbel

Iconografische beschrijving 11.1

In afbeelding 11.1 staat de muur van Jericho centraal. Jericho is afgebeeld als een poortgebouw, maar omdat er geen gebruik wordt gemaakt van perspectief lijkt het op een muur. Het poortgebouw heeft in totaal drie torens; twee kleinere torens aan weerszijden met kantelen die oplopende daken hebben en een grotere toren met een oplopend dak in het midden.

³⁸ Bucher, *The Pamplona Bibles*, 21.

Deze toren heeft een venster in de vorm van een hoefijzer en is een verkleinde versie van de grote poort die frontaal middel in het poortgebouw is afgebeeld. Het is niet duidelijk of deze geopend is of niet. Alleen de randen die de vorm van het raam en de poort aangeven zijn gekleurd. De vorm van de poort suggereert een bouwconstructie: er zijn steunpilaren zichtbaar waarop de stenen boog steunt.

Jericho lijkt nog volledig in tact, hoewel het wel lijkt alsof Jericho bezet is door de Israëlieten. Op de toren staat namelijk een Israëliet die op een hoorn blaast. Rechts van hem zijn er drie hoornblazers afgebeeld. Onder Jericho staat ook nog een man op een hoorn te blazen. Alle hoorns wijzen naar de rechterkant. De rest van de elf mensen, waarvan er drie half afgebeeld en waarvan twee een baard dragen, zijn rondom Jericho geschilderd. Ze hebben allemaal een tamelijk archaische gelaatsuitdrukking. Het is niet duidelijk waar ze naar kijken. Ook is het niet duidelijk waarom vier mensen hun hand opgeheven hebben. Links boven in de afbeelding staan drie mannen achter de man die op de toren staat. De middelste van hen draagt een grote kist in zijn handen. De rand die op de bovenkant is afgebeeld, is het deksel. In het midden van de deksel moet het kleine vierkant als sluiting geïnterpreteerd worden.

Iconografische interpretatie 11.1

Op afbeelding 11.1 komt het open karakter van het poortgebouw dat Jericho moet voorstellen niet overeen met Joz 6:1. De stad lijkt niet onneembaar. De Israëlieten lopen niet om Jericho heen en maken ze een statische indruk. Dat ze in een cirkel om Jericho heen worden afgebeeld, verwijst naar de stoet met de ark die om Jericho heen gedragen moest worden.

Het aantal hoorns komt niet overeen met Joz 6. Ook dit beeldelement is meer een verwijzing naar de zeven ramshoorns dan een ‘letterlijke interpretatie’. De persoon op het poortgebouw is een verwijzing naar de toe-eigening van Jericho door de Israëlieten. Jericho is nog niet gevallen op het moment in de afbeelding. Het lijkt erop dat de mensen op de afbeelding naar het vervolg van het verhaal kijken.

Iconografische beschrijving 11.2

Afbeelding 11.2 is te verdelen in twee delen. In het bovenste deel staat de inscriptie uit Joz 6:22. Daaruit kan opgemaakt worden dat Jozua, zittend aan de linkerkant van de afbeelding, wordt afgebeeld. Zijn linkerhand steekt hij uit naar de twee spionnen die voor hem staan. Dat het spionnen zijn, is te zien aan de inscriptie boven hun hoofden: “isti exploraverunt terram”. De voorste spion lijkt op Jozua af te lopen en maakt een spreekgebaar met zijn handen.

In de onderste afbeelding staat Jericho in vuur en vlam. Dit is ook de titel van de afbeelding. Jericho wordt op een vergelijkbare manier afgebeeld als in afbeelding 11.1. Het grote verschil tussen deze twee afbeeldingen is dat Jericho nu niet meer in tact is. In afbeelding 11.2 is het raam in de middelste toren is niet meer zichtbaar, ook heeft deze toren geen puntdak meer. De beide torens aan de zijkant hebben nu ook geen drie kantelen meer, maar twee. Ook hebben deze geen schuin oplopende daken meer. Wat eerst een grote sterke poort was, is in deze afbeelding meer een ruïne, zichtbaar aan het feit dat bouwconstructie de vorm van een gitaar heeft.

Iconografische interpretatie 11.2

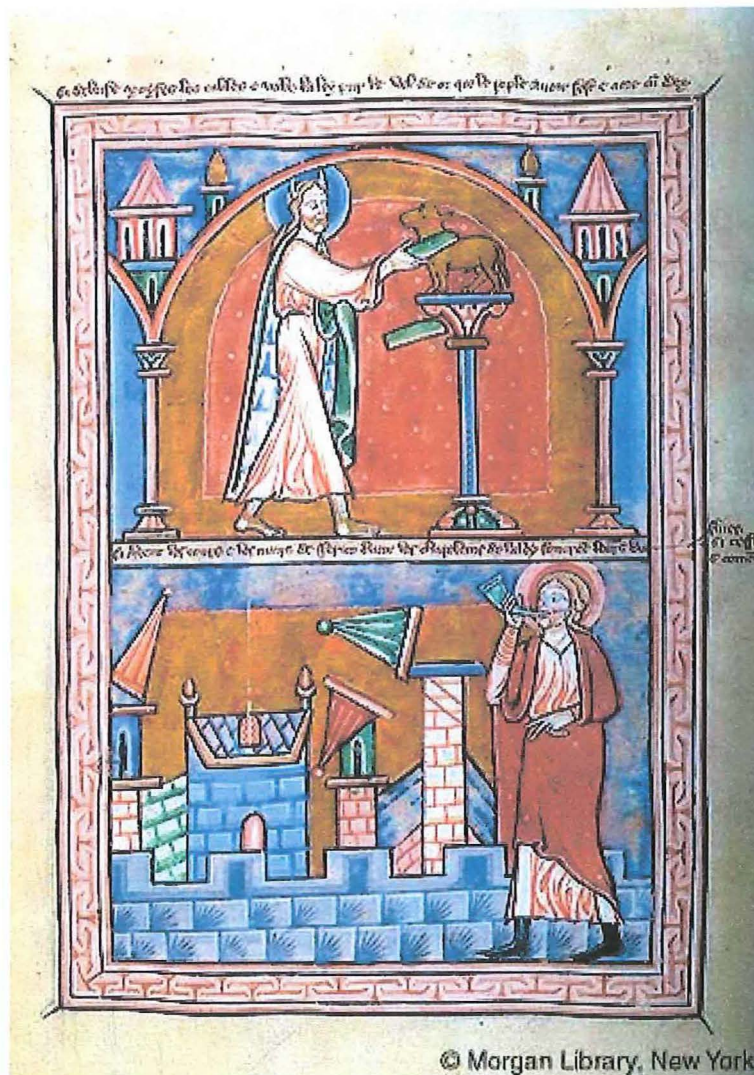
De bovenste scène verwijst naar Joz 6:20. We moeten er rekening mee moeten houden dat chronologie in Pamplona Bijbel een belangrijke rol speelt. Hier wordt dus niet gerefereerd aan Joz 2:1. In de onderste afbeelding wordt een gedeelte van Joz 6:24 afgebeeld. Het is niet duidelijk of de kostbare voorwerpen uit de stad zijn gehaald en naar de schatkamer van het heiligdom van JHWH zijn gebracht.

2.3 Afbeeldingen van de 13^e eeuw

In deze paragraaf zullen enkel de afbeeldingen uit de 13^e eeuw worden besproken. Er zijn in totaal 10 afbeeldingen uit de 13^e eeuw gebruikt voor dit onderzoek.

2.3.1 Huntingfield Psalter

In de Morgan Library in New York bevindt zich de Huntingfield Psalter (Afbeelding 12). De val van Jericho is in het onderste deel van de miniatuur afgebeeld en wordt rond 1200 – 1210 gedateerd. Bij de afbeeldingen staan inscripties die in het Anglo – Normandisch geschreven zijn.

Afbeelding 12, Huntingfield Psalter

Iconografische beschrijving

In de bovenste afbeelding staat Mozes centraal. Hij draagt een bruinkleurige *albe* met daarover een groene *kazuifel* die hij over zijn linkerhand gedrapeerd heeft. Mozes wordt afgebeeld met een blauwe aureool om zijn hoofd en hoorntjes op zijn hoofd. In zijn rechterhand houdt hij een gedeelte van een halfrond voorwerp vast, dat met het andere halfronde voorwerp een geheel kan vormen. Dit gedeelte is afgebeeld onder de *abacus* waarop een kalf is afgebeeld, naast het kapiteel dat versierd is met een dubbele *voluut*. De scène speelt zich af tegen de achtergrond van een arcade. Achter de arcade staat aan weerskanten een spitstoren, bestaande uit twee lagen. De bovenste etage heeft drie ramen en de onderste heeft er één. Er zijn mogelijk meerdere etages, deze zijn echter niet afgebeeld.

De onderste afbeelding gaat over de val van Jericho. Drie torens vallen om binnen de stadsmuur. Buiten de nog intacte stadsmuur, aan de rechterkant van de afbeelding, staat Jozua. Hij draagt net als Mozes een *albe* met daarover een *kazuifel*. Zijn gewaad is echter bruin van kleur in tegenstelling tot de donkergroene *kazuifel* van Mozes. Ook de aureool van Jozua is anders gekleurd. Deze heeft een roze en bruine kleuren in plaats van de dan de blauwe aureool van Mozes. Jozua blaast op een ramshoorn, terwijl hij naar Jericho kijkt.

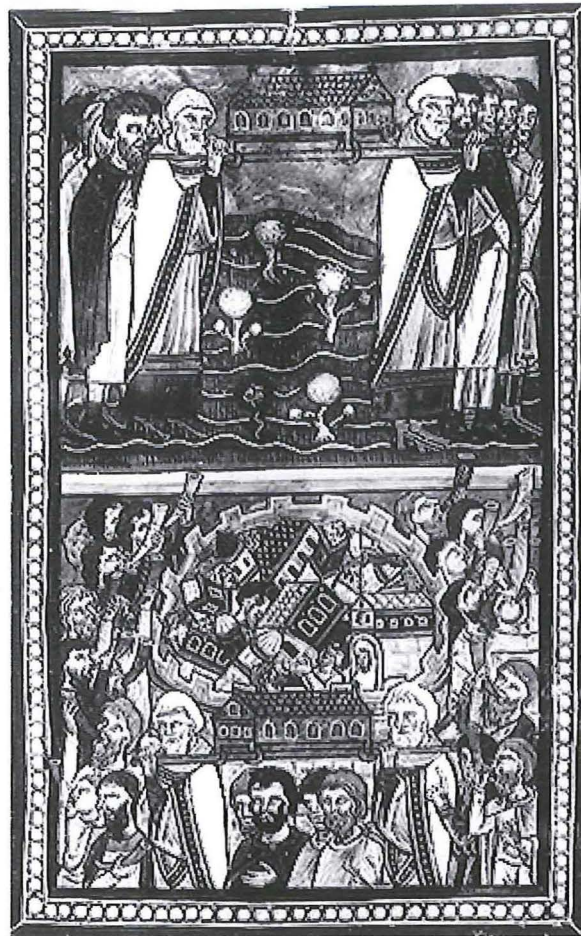
Iconografische interpretatie

Mozes is afgebeeld als een priester met hoorntjes op zijn hoofd. Dit is het gevolg van een verkeerde vertaling. Mozes kwam de tweede keer stralend van de Sinaï af met de stenen tafelen. קרן Heeft dezelfde wortel als het woord ‘hoorn’. Mozes breekt de stenen tafelen kapot op het altaar waar het gouden kalf op staat. Het gouden kalf staat symbool voor afgoderij (Ex 32) De scène speelt zich dus af op een heidense vereringplaats. Deze afbeelding is een letterlijke verwijzing naar Ex 32:19. Mozes smijt alleen de stenen tafelen niet stuk aan de voet van de berg Sinaï. De afbeelding verwijst figuurlijk naar Ex 34:14 waar staat dat Mozes en het volk niet voor andere goden mogen neerknielen, omdat JHWH de Afgunstige geen goden naast zich duldt. Dit thema is ook terug te vinden in het verhaal over de val van Jericho. JHWH geeft Jericho in macht van de Israëlieten.

Jericho is binnen de muur aan het vallen. Alleen de ramshoorn en de gesloten muur doen denken aan het verhaal van Jericho. In tegenstelling tot het verhaal waar de muren onder elkaar vallen, is de muur hier nog volledig in tact. Door middel van het geluid van de ramshoorn waarop Jozua blaast, kan JHWH Zijn triomf laten zien. Jericho valt met nadruk door Hem. Jozua is zijn knecht. Hoewel hij hier als enige figuur is afgebeeld, heeft hij niet de meest prominente rol.

2.3.2 *Munich Psalter*

In de staatsbibliotheek van München bevindt zich de Munich Psalter (Afbeelding 13). De gotische afbeelding over de val van Jericho wordt rond 1200 – 1210 gedateerd. De afbeelding beslaat een hele pagina en is verdeeld in twee delen die beide scènes uit het verhaal over Jericho afbeelden.

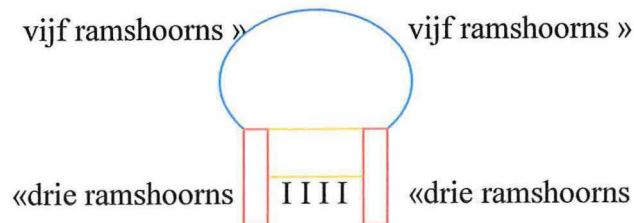

Afbeelding 13, Munich Psalter

Iconografische beschrijving

In het bovenste gedeelte van de afbeelding staat de ark die gedragen wordt door twee priesters centraal. De ark is aan de bovenkant van de miniatuur, in het midden afgebeeld en ziet eruit als een huis met een schuinoplopend dak dat gedekt is met dakpannen. Aan de zijkant heeft het huis halfronde ramen. De ark is met ringen op twee dragers bevestigd die de priesters op de schouders dragen. Dat de arkdragers priesters zijn, is herkenbaar aan hun (witte) *kazuifel*. Ze lopen de rechterkant op. Onder de ark en tussen de priesters in, zijn golvende lijnen geschilderd met bomen daartussen. De priesters lopen met de ark door een heuvelachtig gebied, namelijk het vruchtbare Kanaän.

In de onderste gedeelte van de miniatuur zijn de arkdragers met de ark weer afgebeeld. Ze vormen alleen nu een onderdeel van een stoet mensen. De afbeelding is schematisch als volgt in te delen (Figuur 5):

Legenda

- Jericho
- ark van het verbond
- arkdragers.

‘«’ en ‘»’: geven de richting aan waar de horens heen geblazen worden.

III: Er zijn vier mannen onder de ark afgebeeld.

Figuur 5, schematische voorstelling afbeelding Munich Psalter

In totaal zijn er 24 mannen om Jericho heen afgebeeld. Doordat de hoornblazers in het bovenste deel van de afbeelding naar de rechterkant blazen en de hoornblazers in het onderste deel naar links, wordt gesuggereerd dat de mannen in een cirkel om Jericho heen lopen. Er is geen specifieke volgorde in de ‘stoet’ te zien, als we al van een stoet kunnen spreken. De ark, die gedragen wordt door de arkdragers, neemt een prominente plaats op de afbeelding in. De arkdragers zijn in verhouding groter afgebeeld dan de andere mannen en hoorndragers en ook de ark is groter afgebeeld vergeleken met de stad die het middelpunt vormt van de afbeelding.

Jericho wordt frontaal van bovenaf afgebeeld. De muren om de stad zijn nog volledig intact, maar binnen de ringmuur heerst er een complete chaos. Alle huizen en torens zijn omgevallen, behalve één huis, rechtsonder in Jericho. In de poort / raam van dat huis is een hoofd zichtbaar. Het huis onderscheidt zich ook van de andere huizen, doordat op het dak een vaandel staat. Ook de muren van Jericho zijn nog volledig intact.

Iconografische interpretatie

De bovenste afbeelding zoomt in op de ark en arkdragers in het vruchtbare Kanaän (Joz 6:6) De afbeelding laat het karakter van de processietoet zien in het landschap waarin dit plaats vindt. In dit licht moet ook het onderste gedeelte van de miniatuur gezien worden.

Op de onderste afbeelding is Jericho gevallen door goddelijk ingrijpen. De processietocht met de ark loopt rond Jericho en het geluid van de ramshoorns veroorzaken de val. De muur staat nog wel overeind, maar de gebouwen binnen Jericho zijn vernietigd, behalve het gebouw waarin Rachab wacht op haar redding door de spionnen (Joz 6:22-23). Binnen Jericho heeft zij een aparte status. Geloof en hoop is noodzakelijk is voor de overleving. Wanneer je dat niet hebt, word je vernietigd.

2.3.3 Lothian Bible

De afbeelding over de val van Jericho is in de Lothian Bible in de kapitaal E geschilderd op een stuk perkament (Afbeelding 14). De miniatuur is te dateren rond 1220 toen de vijfde kruistocht nog in volle gang was.³⁹ De bijbel is waarschijnlijk afkomstig Saint-Albans of Oxford. Er is verder weinig bekend over de Lothian Bible.

Afbeelding 14, Lothian Bible

³⁹ Robert Branner, *Manuscript painting in Paris during the reign of Saint Louis: a study of styles* (Berkeley: University of California Press, 1977), 1-10.

Iconografische beschrijving

De initiaal E is het begin van de zin “ET FACTVM EST UT POST MORTEM MOYSI SERUI DOMINI LOQUERETUR DOMINUS AD IOSUE”.⁴⁰ De E is zodanig versierd dat het op een vis lijkt en heeft transversale vlakken. In het bovenste gedeelte, links van het midden, is een boom afgebeeld. Links van de boom staan twee mannen. De meest linker man draagt in zijn rechterhand een lans met een vaandel eraan en hij kijkt naar rechts. Hij loopt naar Jericho, zichtbaar aan de manier waarop zijn benen en voeten zijn afgebeeld. Rechts van hem staat de enige man in de afbeelding die naar de wapperende vlag kijkt. Deze man is ook de enige die een donkerblauwe tuniek aan heeft, geen helm draagt en een zwaard vasthoudt in zijn rechterhand. Hij wijst met zijn linkerhand naar de lansdrager links van hem.

De onderkant van Jericho, dat frontaal is afgebeeld, ziet eruit als een poortgebouw en is nog in tact. De crèmekleurige gesloten poort met zwarte scharnieren in het midden is bijna even groot als de terracotta gekleurde burcht. Boven de kantelen is een reeks blauwe kantelen overdwars geschilderd. Er is daar ook een stuk muur zichtbaar met ramen. De torens van Jericho vallen naar beneden en uit elkaar, alsof de torens los op elkaar gestapeld waren. Tussen de boom en Jericho staan vier mannen met helmen op. Van de twee achterste mannen zijn alleen de hoofden zichtbaar. De voorste man van de groep draagt een groen schild. Hij en de andere voorste man wijzen en kijken naar de vallende torens van Jericho, net als de vijf soldaten die aan de rechterkant van Jericho afgebeeld staan.

In de onderste helft van de letter E staat de ark die gedragen wordt door vier mannen centraal. De voorste arkdragers zijn priesters, zichtbaar aan de *albe* en de *kazuifel* en een hoed. De kegelvormige ark die op Jericho lijkt, staat bovenop een kleed dat gedrapeerd is over de draagbalken die de priesters op hun schouders dragen. Zij bevinden zich midden in de stoet. De vaandeldrager en de speerdragende soldaat rechts van de afbeelding lijken de voorhoede van de stoet te vormen, omdat zij op gelijk hoogte als de rest van de stoet afgebeeld staan. Omdat zij niet in de ronding van de letter zijn afgebeeld, is het net alsof zij er niet bij de stoet horen. Zij kijken net als de rest van de stoet in de richting van Jericho. Voor de ark uit loopt een man die op een hoorn in de richting van Jericho blaast. Qua lengte en vorm lijkt het blaasinstrument het meeste op een *didgeridoo*. Hij kijkt naar Jericho, net zoals de speerhoudende soldaat naast hem. De achterhoede van de stoet bestaat uit vier soldaten, herkenbaar aan hun helm en hun wapenuitrusting. Twee soldaten dragen grote schilden. Het is niet zichtbaar wie er een speer vasthoudt.

⁴⁰ Joz 1:1 ‘En het gebeurde na de dood van Mozes, de knecht van JHWH, dat JHWH zei tot Jozua...’

Er steken in totaal drie speren boven de groep uit. De grond waarop de priesters met de ark, de vier soldaten achter, de hoornblazer en de soldaat vóór de ark lopen, is blauw grijs van kleur en heeft een golvende structuur.

Iconografische interpretatie

De afbeelding over de val van Jericho is een verluuchting van de kapitaal van Joz 1:1. In Joz 1:1-9 wordt Jozua aan de ene kant neergezet als de opvolger van Mozes en anderzijds als aanvoerder van het land onder de werkelijke leider JHWH.⁴¹ Joz 1:1 geeft de relatie aan tussen Mozes en Jozua. Jozua is de dienaar van Mozes en Mozes is de knecht van JHWH. Jozua wordt pas bij zijn dood ‘knecht van JHWH’ genoemd. Het verschil is dat Mozes ook dienaar van JHWH wordt genoemd. Jozua is letterlijk de tweede man. Doordat hij als leider wordt aangesteld, gaat het verhaal van Mozes verder. Jozua is de “Testamentvollstrecker” die de gouden eeuw representeert door de veroveringen van het land voordat de richtertijd begint.⁴²

De letter E heeft de vorm van een ichtus, dat Grieks is voor ‘vis’. De letters van Ichtus vormen een acroniem voor *Ἰησοῦς Χριστός Θεός Υἱός Σωτήρ*, ‘Jesus Christus Gods Zoon is Verlosser’. Zo Jozua de knecht van JHWH is, waardoor het land veroverd kan worden en de belofte vervuld wordt, zo is Jezus de Messias, de vervulling van de Messianistische verwachting. De naam Jezus is van de Hebreeuwse woord *ישו*. Zo wordt er een verband gelegd tussen Jozua en Jezus.

Wat heeft dit alles met de afbeelding over de val van Jericho te maken? Jericho is de eerste stad die JHWH de Israëlieten de macht geeft en waarin Jozua als knecht JHWH helpt. Hij vervult het Godswoord. De man in koningsblauwe tuniek die een zwaard vasthoudt in zijn rechterhand is Jozua. Met zijn linkerhand geeft hij een teken waarop het volk moet schreeuwen (Joz 6:16). Het volk wordt niet afgebeeld, maar wel de weerbare mannen (Joz 6:2) die als soldaten om Jericho heen staan. Het wijzen naar Jericho verbeeldt het schreeuwen, alsof de weerbare mannen de val van Jericho opeisen. De muren van Jericho zijn ingestort. Maar de gesloten poort staat nog overeind. Aan de rechterkant van Jericho staan vijf mannen klaar om Jericho met de ban te slaan.

⁴¹ Josua und seine Aufgabe. Bemerkungen zu Jos.1:1-4. In: H.Michael Niemann, Matthias Augustin en Werner H. Schmidt, *Nachdenken über Israel, Bibel und Theologie: Festschrift für Klaus.-Dietrich Schunck zu seinem 65. Geburtstag*, Beiträge zur Erforschung des Alten Testaments und des antiken Judentums 37 (Frankfurt am Main: Lang, 1994), 73, 69-87

⁴² Josua und seine Aufgabe. Bemerkungen zu Jos.1:1-4. In: H.Michael Niemann, Matthias Augustin en Werner H. Schmidt, *Nachdenken über Israel, Bibel und Theologie: Festschrift für Klaus.-Dietrich Schunck zu seinem 65. Geburtstag*, Beiträge zur Erforschung des Alten Testaments und des antiken Judentums 37 (Frankfurt am Main: Lang, 1994), 84.

De hoorndragers zijn niet als priesters zijn afgebeeld (Joz 6:4, 13, 15), dit in tegenstelling tot de voorste arkdragers overeenkomstig Joz 6:12. Het zou misschien een verwijzing kunnen zijn naar het verhaal over de overtocht door de Jordaan. Toch denk ik dat dat niet plausibel is, omdat er verder op geen enkele manier aan dat verhaal gerefereerd wordt. Wel wordt verwezen naar het verhaal over de val van Jericho.

2.3.4 Bible of San Millán de la Cogolla

In de Real Académia de la Historia te Madrid bevindt zich de Bible of San Millán de la Cogolla. Bij de Latijnse teksten staan in colomvorm geschilderde afbeeldingen. De bijbel wordt rond het begin van de 13e eeuw gedateerd (Afbeelding 15).

Afbeelding 15, Bible of San Millán de la Cogolla

Iconografische beschrijving

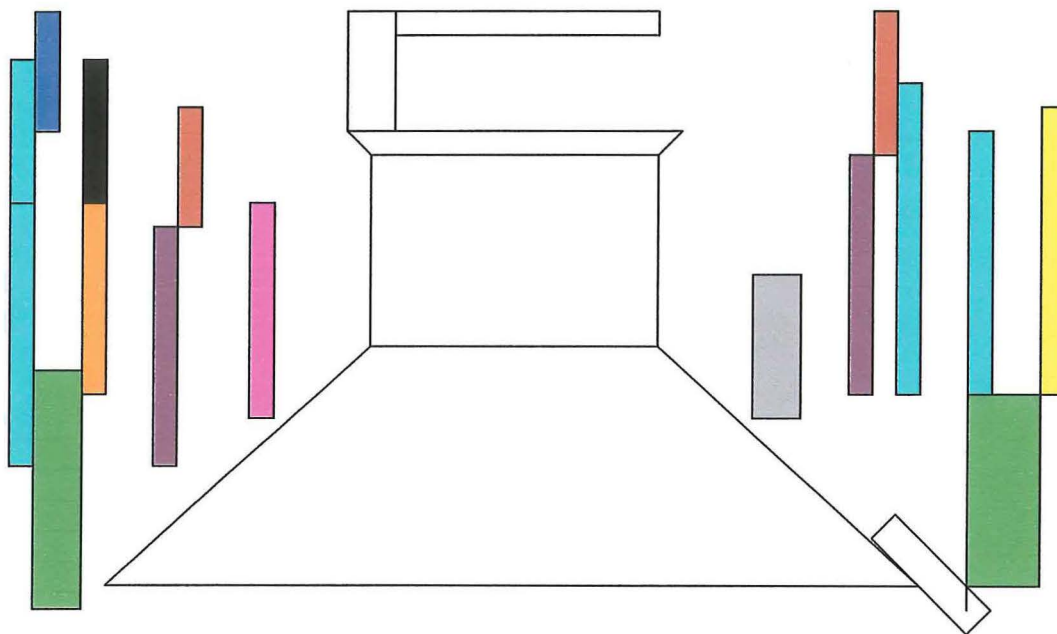
Centraal staat het gevecht om Jericho. Midden in de afbeelding is Jericho frontaal weergegeven. Op de voorgrond is een helling van steen te zien in de vorm van een trapezium. Op het trapezium is een rechthoekig poortgebouw afgebeeld dat een halfronde poort omgeeft. Het poortgebouw wordt van de bovenkant afgesloten met een rand, zoals een *abacus* op een zuil. Dit vormt de voor het strijdtoneel in Jericho.⁴³

Aan de rand linksboven van het poortgebouw is een toren te zien. Deze toren bestaat uit twee delen. Het onderste deel heeft lange smalle ramen in gotische stijl. Het bovenste, in verhouding kleinere deel, van de toren heeft kleine smalle ramen. Aan de rechter bovenkant van de toren, is frontaal een smal tweede plateau afgebeeld met daarop vier kleine huizen. Deze huizen hebben dezelfde vorm als de huizen op het eerste plateau, bovenop de ramp. De huizen hebben een benedenverdieping met een raam en daarop een puntdak met een raam.

Aan de linkerkant, gedeeltelijk op het tweede plateau, is een soldaat te zien die zijn kruisboog richt op de soldaten links van Jericho. Rechts op het eerste plateau wordt een soldaat van Jericho neergesabeld door een Israëliet (onder hem). De soldaat valt voorover van Jericho af. In het midden van het strijdtoneel, achter het middelste huis, staan drie soldaten met een speer op dit tafereel gericht. Deze soldaten worden even groot afgebeeld als de toren aan de linkerkant.

Aan de linkerkant, op de ramp, worden in vier lagen de Israëlieten neergezet. Aan de rechterkant staan zeven soldaten. Ze dragen ijzeren maliënkolders. Ook de hoofden worden daarmee beschermd. Het is opmerkelijk hoeveel verschillende wapens er geschilderd zijn. Op de volgende pagina volgt een geabstraheerde versie van de afbeelding (Figuur 6). Hierop wordt zichtbaar gemaakt waar de soldaten om Jericho heen staan en wat voor wapens ze dragen.

⁴³ Eerste plateau.

Legenda

- soldaat met lans, aan de rechterkant van de afbeelding draagt de soldaat ook nog een schild
- soldaat met kruisboog
- hoorndrager
- soldaat met lans en speer
- soldaat met zwaard
- soldaat met speer
- soldaat met steen
- vaandeldrager met zwaard, rechterkant van de afbeelding draagt de soldaat ook nog een schild
- soldaat met pikhouweel

Figuur 6, geabstraheerde versie van Bible of San Millán de la Cogolla

Iconografische interpretatie

Rondom de steenhelling (trapezium) worden de soldaten van Jericho afgebeeld. Ze stellen de krachtige en dappere helden van Jericho voor. Op de linkerkant van de afbeelding worden de soldaten aangevallen door een Israëlitische soldaat die in Gilgal is afgebeeld (smalle tweede plateau). De Israëlitische strijders zijn al Jericho binnengedrongen (eerste plateau) en strijden met enkele soldaten van Jericho. De krachtige helden staan weerloos tegenover het geweld

van de Israëlieten. Hoe gesloten Jericho ook lijkt, de Israëlieten zijn bezig haar te veroveren. De onneembare grote muur van Jericho inclusief de gewapende soldaten van Jericho vormt een groot contrast met de paar klein afgebeelde Israëlieten. De wonderlijke prestatie van de Israëlieten wordt hier benadrukt.

2.3.5 Heisterbacher Bibel

In de staatsbibliotheek van Berlijn bevindt zich de Heisterbacher Bibel. Het handschrift van de bijbel wordt gedateerd worden rond 1240. Onderstaande miniatuur behoort bij het verhaal over de val van Jericho (Afbeelding 16).

Afbeelding 16, Heisterbacher Bibel

Iconografische beschrijving

Jericho bestaat uit twee hoge vierkante torens waarvan de linker kantelen heeft. Op de rechter staat een kleine ronde toren met een spitsdak. Deze toren heeft net als de andere toren een raam in het bovenste gedeelte. De muur rond Jericho, is helemaal ingestort. Het laatste gedeelte van de muur met kantelen valt voor de vierkante toren naar beneden.

Links van de afbeelding wordt de stoet frontaal afbeeld. De voorste man is Jozua en wordt afgebeeld als een heilige. Hij heeft lang haar en een lange gekrulde baard. Hij draagt een *albe* met daarover een *kazuifel*. Met zijn rechterhand wijst hij naar Jericho. Hij blaast op een soort trompet die hij met zijn linkerhand vasthoudt. Om zijn hoofd heeft hij een *nimbus*. Achter hem lopen vier mensen.

Iconografische interpretatie

De muur van Jericho is gevallen door goddelijk ingrijpen, verbeeld door de hoorn waarop de heilige Jozua blaast. Het volk volgt hem.

2.3.6 Vatopedi Octateuch

De laatste Griekse Octateuch en is een manuscript dat in het klooster Vatopedi te Athos (Griekenland) ontstaan is. Het wordt ook wel de Vatopedi Octateuch genoemd. De Vatopedi Octateuch bevat een miniatuur over de val van Jericho (Afbeelding 8). De afbeelding is afkomstig uit de tweede helft van de 13^e eeuw. De macht van het Byzantijnse Rijk nam in deze periode af en spanningen tussen christenen in het oosten en westen namen toe. Daar waar het eerst ging om het heroveren van Jeruzalem, dat bezet was door Arabieren, werd het een strijd om macht en land tussen christenen. Deze Vatopedi Octateuch bevat nog een tweede afbeelding over de val van Jericho (Afbeelding 17.2). Het is mij niet bekend hoe beide afbeeldingen tot elkaar verhouden.

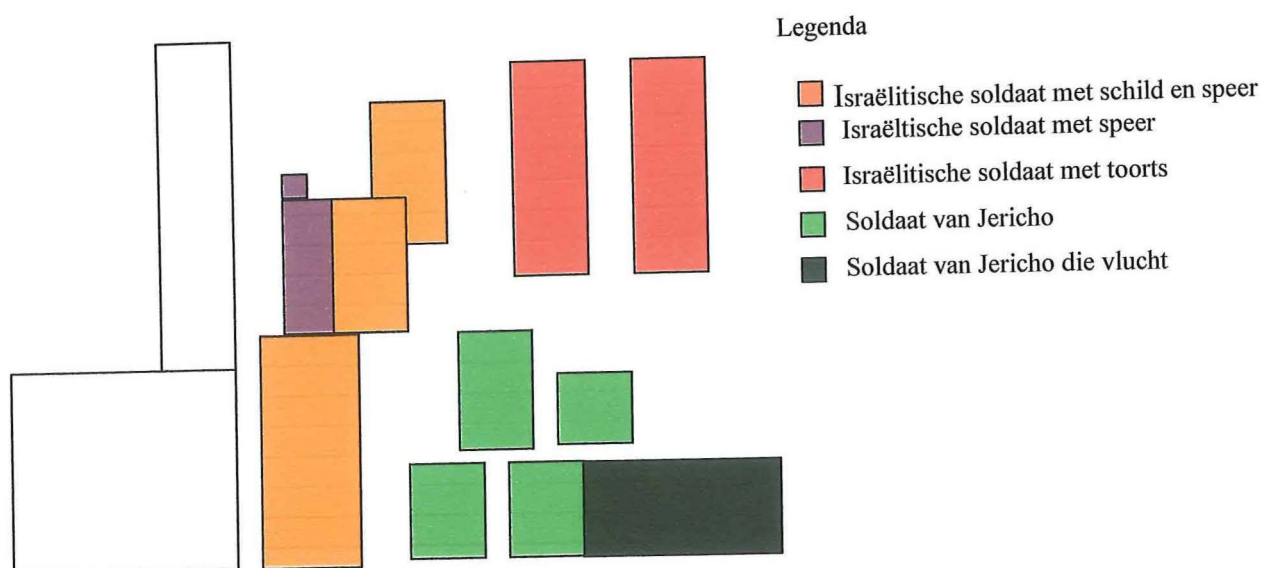
Afbeelding 17.1,
Vatopedi Octateuch

Iconografische beschrijving 17.1

Aan de linkerkant van de afbeelding staat Jozua op een vierkante verhoging. De kubus is vergelijkbaar met een klein gebouw dat de uitstraling heeft van een *villa rustica*. Achter en links van Jozua staan in totaal zeven mannen, waarvan drie mannen op hoorns blazen. Ze dragen *himations* die tot de grond reiken. Ze blazen in de richting van Jericho waar een groot gevecht gaande is. Jozua staat centraal op de voorgrond. Hij draagt dezelfde kleding als in de Jozua Rotulus. Over zijn tuniek met korte mouw draagt Jozua een *lorica segmentata* met *pteryges* die zijn bovenarmen en -benen beschermen. Over zijn pantser draagt hij een *chlamys* die hij gedeeltelijk gedrapeerd over zijn arm draagt. In zijn linker hand houdt hij een *pilum* vast. Verder draagt hij een helm met een *crista*. Om zijn hoofd heen heeft hij een *nimbus*. Jozua kijkt naar het slagveld voor hem.

Aan de linker kant vallen vijf soldaten, afgebeeld met hun lichaam naar rechts, vier soldaten aan die een defensieve houding hebben. Hun gezicht is gericht op de aanvallende soldaten, terwijl ze met *pila* worden doorboord. Ze liggen ineengezakt op de grond. Aan de rechterkant van de afbeelding heeft een soldaat een groot schild als verdediging boven zijn hoofd. Hij wordt niet geraakt door de speren. Het strijdtoneel dat hier beschreven is, speelt zich af onder een gedeelte van het stadsplattegrond van Jericho dat rechtsboven is afgebeeld. De ronde muur met kantelen loopt qua vorm over in de compositie van de Israëlitische soldaten die speren en schilden dragen. De torens van de stad zijn omgevallen in de richting van de soldaten die aanvallen. Twee soldaten steken Jericho met toortsen in brand. Op de volgende pagina is een schematische voorstelling van de Vatopedi Octateuch te zien (Figuur 7).

Figuur 7, Schematische voorstelling Vatopedi Octateuch

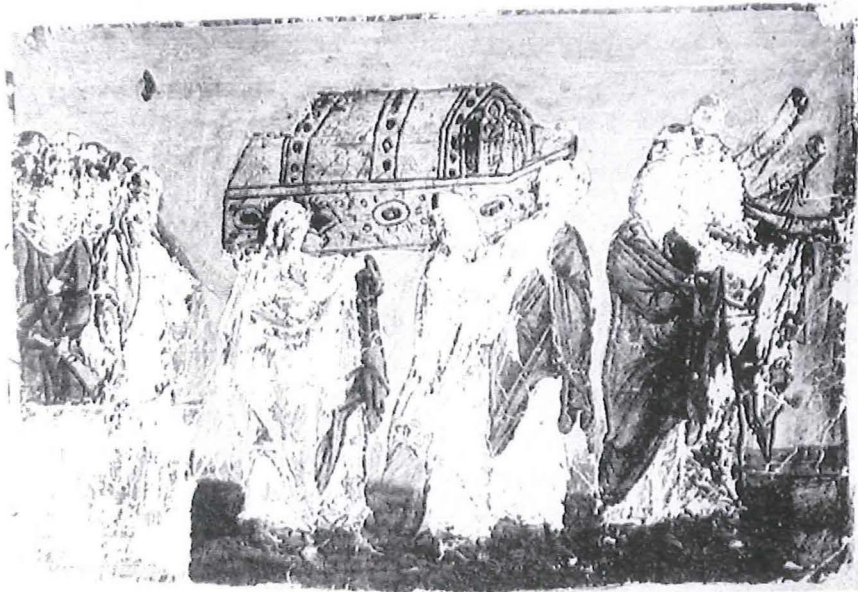
Iconografische interpretatie 17.1

De Vatopedi Octateuch laat de triomfzege van Jozua als goddelijk bevelhebber zien over Jericho. Jericho is al gevallen en de ban is bezig. De ban (Joz 6:21) wordt hier afgebeeld als een strijd tussen soldaten. Het zijn alleen soldaten die Jericho bestormen. Jozua slaat dit schouwspel gade en hij steekt zijn hand uit, waardoor hij zich de overwinning toe-eigent. De Israëlitische soldaten slaan de soldaten van Jericho neer. De strijd is al beslecht. Eén soldaat weet aan het geweld van de Israëlieten te ontkomen. De twee Israëlitische soldaten laten de stad met alles wat daarin is in vlammen opgaan, overeenkomstig Joz 6:24.

Jozua staat met zeven priesters op een dak van een gebouw dat gesymboliseerd wordt door een versierde kubus met twee smalle ramen. Dit is geen interpretatie van Joz 6:20 waarin staat dat volk dat de opdracht kreeg om de gevallen muren van Jericho te beklimmen (Joz 6:5) is niet zichtbaar. In de Jozua Rotulus komt ook een dergelijke compositie voor, maar fungeert de verhoging als altaar waarop Jozua bidt. In de Vatopedi Octateuch versterkt de verhoging de verhevenheid van Jozua door zijn overwinning op Jericho. De nimbus om zijn hoofd, zijn gevechtstenuer en zijn lichaamshouding zorgen er ook voor dat hij afgebeeld wordt als een goddelijk bevelhebber die verantwoordelijk is voor de overwinning op Jericho.

Iconografische beschrijving 17.2

In dezelfde Vatopedi Octateuch bevindt zich een tweede afbeelding over de val van Jericho, waar de ark van het verbond centraal in staat.

Afbeelding 17.2 Vatopedi Octateuch

De ark ziet eruit als een rijkelijk versierde kist met daarop een huis. Op de rechterkant van de ark (aan de ‘voorkant’ van het huis) staan drie figuren afgebeeld met een nimbus om hun hoofd. De ark wordt gedragen door vier arkdragers. Zij dragen verschillende *chitons* en *himations* die tot de enkels reiken. Het zijn dezelfde gewaden die de hoorndragers (rechts) lopende voor de ark aan hebben. Door de beschadigingen is niet precies te tellen hoeveel hoorndragers er voor de ark afgebeeld zijn. De hele stoet loopt de rechterkant op. In de achterhoede van de stoet lopen vier mannen die hoorns dragen.

Iconografische interpretatie 17.2

Het goddelijke karakter van de val van Jericho wordt in deze afbeelding benadrukt. De afbeelding wijkt af van Joz 6:8 waarin staat dat de zeven priesters met zeven ramshorens voor de ark uitliepen. Op de afbeelding zijn er ook mannen met hoorns achter de ark en achter een altaar afgebeeld. Misschien is dit gedaan om het goddelijke karakter van de val van Jericho te benadrukken. Want door de hoorns werd het signaal afgegeven dat het volk mocht juichen, waarop de muren van Jericho zouden instorten.

Op de ark zijn twee cherubs met ieder een nimbus op hun hoofd gesuggereerd. Tussen de twee cherubs zou de antropomorfische gestalte met een nimbus om zijn hoofd God kunnen verbeelden. Dit zou overeenkomen met Ex 25:22, waarin JHWH tegen Mozes zegt dat Hij zal samenkomen tussen twee cherubs op de ark der getuigenis.

2.3.6 *Oude Testament van Arsenal*

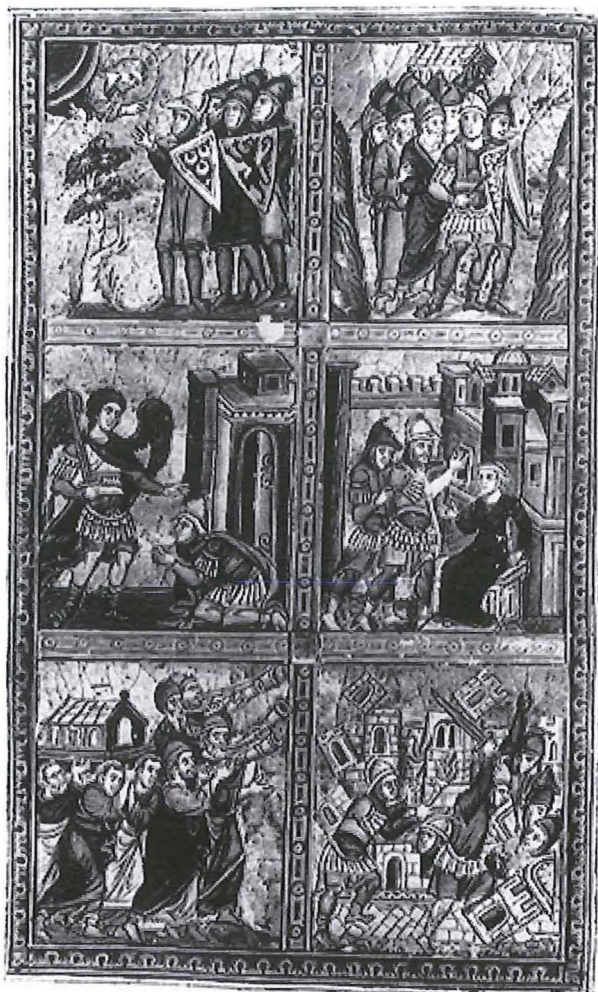
Wanneer we kijken naar miniaturen uit de twaalfde en dertiende eeuw moeten we ons er van bewust zijn dat de kruistochten in volle gang waren. De het Oude Testament van Arsenal bevat in totaal 115 afbeeldingen.⁴⁴ De bijbel is ontstaan tussen 1250 – 1254, toen de zevende kruistocht (1248 – 1254) zich afspeelde. Koning Lodewijk IX van Frankrijk zou als een machtig en krachtig leider worden gezien, wanneer hij een kruistocht zou ondernemen. Hij was op z'n twaalfde al koning geworden en wilde zich waar maken. In zijn beslissing om een kruistocht te beginnen had de 31 jarige koning niet alleen een manier gevonden om zich te bewijzen, maar ook om het christelijke geloof uit te dragen en zich te onderscheiden van zijn dominante adviseurs.⁴⁵

Lodewijk IX kreeg in 1244 uit de Levant te horen dat de Turken op weg naar Egypte de kruisvaarders in het heilige land aanvielen en Jeruzalem hadden geplunderd. Lodewijk IX kon het Latijnse Koninkrijk redden. In deze tijd werd te Parijs de Saint-Chapelle gebouwd om de nieuwe Passie relikwieën te bewaren. In deze tijd wordt ook het Oude Testament van Arsenal gedateerd. De Akko Bijbel of de Lodewijk van Grolée Bijbel zijn andere namen het eerder genoemde document. Weiss meent dat de Saint-Chapelle en het Oude Testament van Arsenal beschouwd moeten worden als '[...]complementary expressions of a defining moment in the history of medieval France, and more generally, of thirteenth century society, east and west'.⁴⁶ Dit is echter een kwestie van interpretatie wanneer deze mening op de miniatuur met de val van Jericho toegepast wordt (Afbeelding 18).

⁴⁴ Het manuscript bevat in totaal 115 afbeeldingen.

⁴⁵ Daniel H. Weiss, *Art en Crusade in the age of Saint Louis* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 1.

⁴⁶ Weiss, *Art en Crusade*, 8.

Afbeelding 18, Het Oude Testament van Arsenal

Iconografische beschrijving

De miniatuur waarin de val van Jericho afgebeeld wordt, bestaat uit drie rijen met ieder twee panelen (Tabel 1). De thema's die afgebeeld worden zijn in zes panelen als volgt gestructureerd:

1 Gods opdracht om de Jordaan over te steken	2 Oversteek van de Jordaan
3 Jozua voor de aanvoerder van het leger van JHWH	4 Twee spionnen voor Rachab en Jericho
5 De stoet: drie arkdragers, 4 hoornblazers	6 De val van Jericho / de ban

Tabel 1, Opbouw miniatuur van het Oude Testament van Arsenal

Paneel 5 laat de stoet zien die loopt in de richting van Jericho. De ark wordt afgebeeld als een huis met schuin oplopend dak. Het dak heeft zelfs dakpannen. De ark is aan de zijkant voorzien van rondboogvensters. Op een zelfde manier is aan de voorkant van de ark een poort weergegeven. De ark staat op een stevige ondergrond die de dragers boven hun hoofd vasthebben.

De dragers hebben lange geplooiden tunieken aan en lopen achter de vier hoorndragers. De vier hoorndragers hebben dezelfde tunieken aan als de arkdraggers en dragen een helm. Ze blazen de hoorns die een lichte kromming hebben in de richting van Jericho (paneel 6). De hoorns lijken qua vorm en lengte op die van de Vatopedi Ocateuch (Afbeelding 17.2). Dat is niet toevallig, omdat de Jozuacyclus uit het Oude Testament van Arsenal is gebaseerd op de Byzantijnse prototypes.

Jozua werpt op dezelfde manier zijn gezicht ter aarde voor de aanvoerder van het leger van JHWH. De aanvoerder van het leger van JHWH is ook hier gekleed als soldaat en heeft vleugels. In zijn rechterhand heeft hij een zwaard vast. Bepaalde beeldaspecten komen overeen met die van de Jozua Rotulus en de Vatopedi Octateuch (Afbeelding 7.2 en 17.1). Ook daar wordt, al dan niet bedoeld Jericho door een soldaat met twee toortsen in de brand gestoken. Jericho is al gevallen. Jericho valt niet zoals in de Jozua Rotulus noch wordt gekanteld afgebeeld. Op deze afbeelding zijn er overal losse stukken torens met kantelen en rondboogvensters te vinden die de val van Jericho verbeelden.

In de puinhoop worden twee soldaten van Jericho achter de muur afgebeeld (paneel 6). De linker soldaat kijkt naar de Israëlitische soldaat met de twee toortsen. De rechter wordt door een speer doorboord. Deze soldaat kijkt met angst naar de soldaat die zijn zwaard in aanslag heeft. Hij draagt ook een schild net als soldaat in de Jozua Rotulus en de Vatopedi Octateuch. Alleen kan hij in de Arsenal cyclus niet ontkomen aan het geweld. De soldaten achter hem lijken zich te focussen op een andere soldaat van Jericho.

In paneel 4 wordt Rachab wordt zittend voor haar huis afgebeeld. De miniatuur waarop de twee spionnen met Rachab praten, zou vóór de oversteek van de Jordaan (paneel 2) geplaatst moeten worden en vóór de ontmoeting tussen Jozua en de aanvoerder van het leger van JHWH (paneel 3). De volgorde van de panelen komt niet overeen de volgorde van Joz 6.

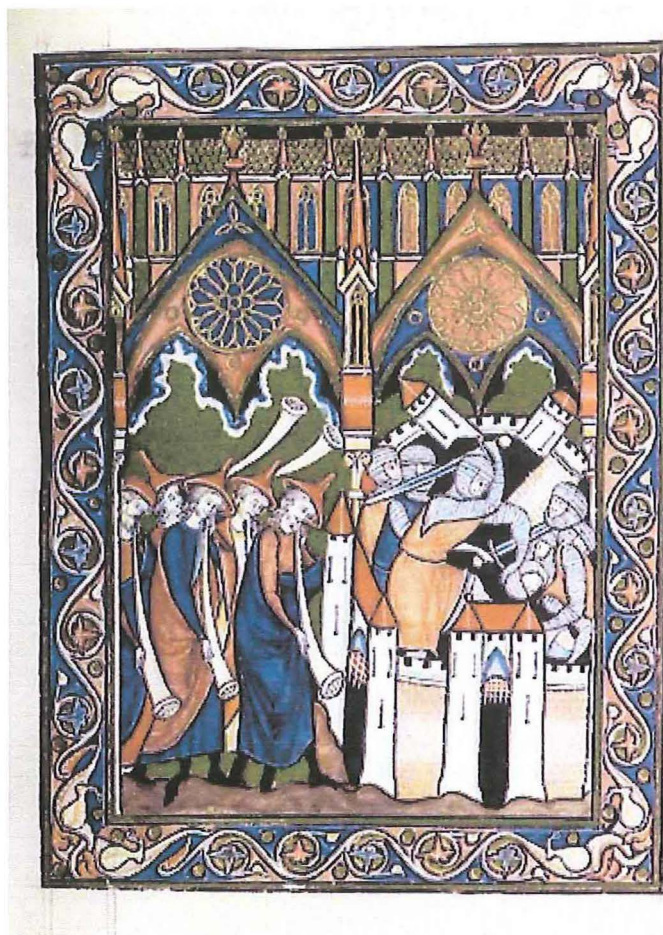
Iconografische interpretatie

Het zou goed mogelijk kunnen zijn dat de illuminators kennis hadden of gebruik gemaakt hebben van de Byzantijnse traditie. Dit wil echter niet zeggen dat ze dezelfde betekenis aan de afbeeldingen hebben toe gedicht, zoals de illuminators van eerdere werken dat voor ogen hadden. De scène over de val van Jericho hoeft niet de ban te representeren, hoewel dat tekstueel wel zou kloppen. De muren van Jericho zijn reeds gevallen en Jericho zou geplunderd mogen worden. Het kan ook de bedoeling zijn dat de illuminators een ideologische campagne neerzetten: ‘Jeruzalem moet net zo worden veroverd, als dat gedaan is bij Jericho. Zie hier!’ Het zou een reden kunnen zijn waarom de illuminator afwijkt van de Byzantijnse traditie om de soldaat niet te laten ontsnappen. De gedachte dat de afbeeldingen een ideologisch karakter kunnen hebben, blijkt ook uit het feit dat Rachab buiten de stad is gesitueerd. De heidense kerk waarvoor Rachab symbool staat, is al verdreven uit de stad (Jericho = Jeruzalem).

2.3.7 Psautier de Saint Louis

In de Bibliothèque Nationale te Parijs bevindt zich de Psautier de Saint Louis (Afbeelding 19). De bijbel wordt tussen 1253 en 1270 gedateerd, later dan het Oude Testament van Arsenal.⁴⁷ De Psautier de Saint Louis bevat 130 afbeeldingen van het Oude Testament, waarin de nadruk wordt gelegd op het narratieve element van de bijbelverhalen en de bijbelse helden.

⁴⁷ Weiss, *Art en Crusade*, 126.

Afbeelding 19, Psautier de Saint Louis

Iconografische beschrijving

Het verhaal over de val van Jericho wordt in een architecturale setting geplaatst, bestaande uit twee rayonante gotische arcades met rozetten. De stijl en vorm doet aan de bovenkapel van de Sainte-Chapelle denken. De architecturale setting is omlijst met bladdecoratie. In de hoeken zijn draken afgebeeld. Aan de linkerkant van de afbeelding blazen 5 mannen ieder op een instrument dat het meest op een grote *lituus* lijkt. De drie voorste mannen houden hun blaasinstrument naar beneden en twee mannen achter hen richten de blaasinstrumenten omhoog. De blaasinstrumenten zijn relatief groot in vergelijking met de lengte van de hoorndragers. Ze worden in de richting van Jericho vastgehouden. Ze vallen ook op door hun witte kleur dat contrasteert met het bladgoud van de achtergrond en de blauwe of rode *exomis* en *chitons* van de blazers. De ene keer is de *exomis* blauw en de *chiton* rood en omgekeerd. De mannen dragen verder een kegelvormige hoed.

Op het rechter gedeelte van de afbeelding zijn in totaal zeven soldaten te zien. Ze dragen een *hauberk* en een kap gemaakt van ijzeren ringetjes, wat een onderdeel vormde van een *maliënkolder*. Ze vechten met elkaar in Jericho. De stadsplattegrond van Jericho is achthoekig en frontaal van boven afgebeeld. Op iedere hoek waar geen poort is afgebeeld staat een toren met een rood schuinoplopend dak. De torens aan de achterkant staan scheef, net als de donjon in Jericho. Er zijn twee poorten die omgeven worden door poortgebouwen. In de poorten zijn hekken te zien die de poort niet afsluiten.

Achter het linker poortgebouw staan drie soldaten. De voorste soldaat houdt in zijn rechterhand een zwaard boven zijn hoofd vast, waarmee hij de soldaat voor hem aanvalt. Het hoofd en lichaam van de tegenstander zijn gebogen. De middelste soldaat staat ook met zijn zwaard in zijn rechterhand en snijdt de keel van zijn tegenstander door. Van de achterste soldaat is niet zichtbaar wat voor rol hij in de strijd heeft.

Iconografische interpretatie

Op de afbeelding zijn twee momenten uit Joz 6 afgebeeld. Aan de linkerkant van de afbeelding worden waarschijnlijk 5 mannen afgebeeld die ieder een blaasinstrument dragen dat op een *lituus* lijkt. Dit komt niet overeen met de tekst. Er zouden zeven priesters moeten zijn die op hoorns blazen (Joz 6:9). De ark, het volk en Jozua worden niet afgebeeld en er is geen sprake van een specifiek ingedeelde stoet die om Jericho heen loopt.

In Jericho wordt er gevochten door soldaten. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen soldaten die aanvallen en soldaten die ten gronde worden gericht. De soldaten die aanvallen stellen de Israëlieten voor die de soldaten afkomstig uit Jericho verslaan. De ban wordt afgebeeld, overeenkomstig Joz 6:21. De ban wordt alleen uitgevoerd door soldaten. Jericho wordt afgebeeld als een ommuring van een kasteel en niet als een stad. Dit bevestigt ook de omgevallen donjon in het midden. De poorten van Jericho zijn geopend, in plaats van gesloten Joz 6:1. Doordat het strijdtoneel gesitueerd wordt onder de gevels van de Saint-Chapelle, krijgt de strijd het karakter van een heilige oorlog, zoals ze vaker voorkwamen in de dertiende eeuw. De blaasinstrumenten doet de kijker associëren met het verhaal over de val van Jericho.

2.3.9 Historiebijbel van Padovana

De Historiebijbel van Padovana is gedateerd aan het einde van de 13^e eeuw (Afbeelding 20).⁴⁸ De afbeeldingen in de bijbel vertellen het verhaal van de Pentateuch en Jozua en Richteren. Joz 6 is volledig afgebeeld. Onder de afbeeldingen staan in de bijbel de verzen uit de *Vetus Testamentum*.

20.1

20.2

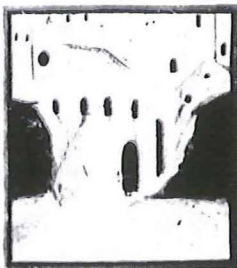
20.3

20.4

20.5

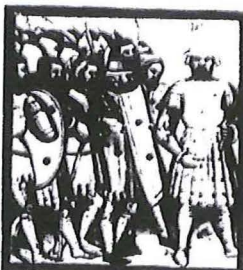
20.6

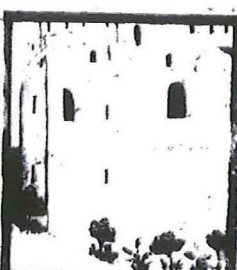
20.7

20.8

20.9

20.10

20.11

20.12

Afbeelding 20, Historiebijbel van Padovana

Iconografische beschrijving

Aan de linkerkant van de afbeelding 20.1 staat Jozua, gekleed in een borstharnas, met daaronder een wapenrok bestaande uit *pteryges*. Hij draagt een helm en heeft een baard. In zijn linkerhand draagt hij een scepter. Met zijn rechterhand maakt hij een wijzend gebaar naar

⁴⁸ Gianfranco Folena en Gian Lorenzo Mellini, *Bibbia istoriata padovana della fine del Trecento: Pentateuco, Giosuè, Ruth*, Saggi e studi di storia dell'arte 5 (Venetië: Neri Pozza Editore, 1962), IX.

de groep mensen voor hem. De mannen met baard zijn gekleed in *albes* die worden vastgehouden door een *cingel*. Om hun hoofd dragen ze een band, net als de vrouwen die zijn afgebeeld in de groep. Op afbeelding 20.2 staat een groep mensen die ongeveer hetzelfde gekleed zijn als de mensen op afbeelding 20.1.

Op afbeelding 20.3 staat de ark centraal. De ark is afgebeeld als een vierkante kist met een enigszins gebolde deksel die versierd is. Op de ark staan twee cherubs tegenover elkaar afgebeeld die verbonden zijn door hun uitgestrekte vleugels. Aan de zijkant van de kist zijn aan weerszijde dragers bevestigd die steunen op de schouders van de priesters. In totaal zijn er vijf priesters afgebeeld. Op afbeelding 20.4 zijn zeven priesters afgebeeld die ieder op een hoorn in de vorm van een *lituus* blazen. Afbeelding 20.5 laat een groep gewapende soldaten zien die net zo gekleed gaan als Jozua. Ze dragen speren bij zich. De voorste twee soldaten dragen een schild. Jozua staat frontaal afgebeeld. In zijn linkerhand houdt hij een scepter vast. Op afbeelding 20.6 wordt Jericho afgebeeld als een kasteel waarvan met name de muren met kantelen en ramen zichtbaar zijn. Jericho heeft aan de linkerkant van de afbeelding een groot poortgebouw. Boven de poortdeur is een venster. Op afbeelding 20.7 worden zes priesters afgebeeld die op hoorns blazen afgebeeld, overeenkomstig afbeelding, de priesters met de ark volgen. Links voor staan vier mensen / kinderen. Op afbeelding 20.8 is een hoop stenen voor de huizen afgebeeld. De afbeelding wordt gevolgd door een gevecht afgebeeld tussen de Israëlieten en de inwoners van Jericho (Afbeelding 20.9). Met zwaarden en messen vallen het volk van Jericho en de soldaten elkaar aan. In het midden van de afbeelding steekt een gesluierte vrouw een ander vrouw neer. Links daarvan haalt een soldaat met zijn zwaard uit naar de knielde man die ook van de rechterkant wordt aangevallen door een soldaat. Onder aan de afbeelding liggen de doden en gewonden. Op afbeelding 20.10 spreekt Jozua met twee mannen die tunieken dragen. In hun rechterhand hebben de twee allebei een speer. Achter Jozua staat een groep soldaten, vergelijkbaar met afbeelding 20.5. Op afbeelding 20.11 staat een vrouw voor een huis. Ze is omringd met mensen. Op afbeelding 20.12 is de vrouw ook afgebeeld. Daar ontmoeten de vrouw en Jozua elkaar.

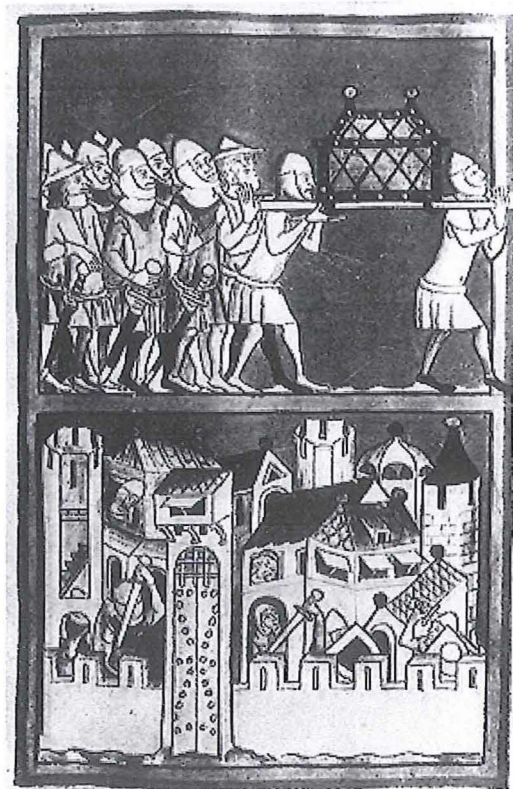
Iconografische interpretatie

De volgorde en de inhoud van de afbeeldingen komen erg overeen met de Masoretische tekst. Op afbeelding 20.1 spreekt Jozua tot de priesters. Joz 6:6 is hier verbeeld. Op afbeelding 20.2 staat het volk afgebeeld in lange gewaden en kappen op hun hoofd. Dit deel van de afbeelding verwijst naar Joz 6:7. Afbeelding 20.3 en 20.4 vormen samen Joz 6:8. Op afbeelding 20.5 worden de gewapende soldaten worden voor de hoornblazers afgebeeld, zoals in Joz 6:9 geschreven staat. Jozua wordt afgebeeld als leider van deze gewapende soldaten. Jericho is nog volledig in tact (afbeelding 6). Afbeelding 20.7 laat de processietocht zien. Door de ark en het blazen van de hoorns wordt de val van Jericho veroorzaakt, zichtbaar op de afbeelding 20.8. Gedeeltes zijn weggevaagd en de muren zijn ingestort. Het volk is niet afgebeeld. Jozua wordt ook niet afgebeeld. De stoet om de stad heen zou trekken is niet afgebeeld. Alleen het goddelijk ingrijpen, getoond door de hoorns en de ark, wordt afgebeeld. Jericho wordt op afbeelding 20.9 met de ban geslagen, overeenkomstig Joz 6:20. In de rechter afbeelding zendt Jozua twee spionnen naar Rachab toe (Joz 6:22). In afbeelding 20.11 staat Rachab met haar familie buiten. Op afbeelding 20.12 staat ze voor Jozua, samen met haar familie. De afbeelding laat geen koord zien waar de spionnen haar zouden kunnen herkennen.

2.3.10 Rudolf von Ems

De Oostenrijker Rudolf von Ems (1200 - 1254) schreef het dichtwerk *Weltchronik* dat over de oudtestamentische boeken ging tot aan de dood van Salomo.⁴⁹ In dit werk is in gotische stijl een afbeelding te vinden over de val van Jericho. De afbeeldingen zijn waarschijnlijk later aan het werk toegevoegd, aangezien de miniatuur over de val van Jericho wordt gedateerd rond 1340 – 1350 (Afbeelding 21). De miniatuur bestaat uit twee delen. In het bovenste gedeelte wordt de ark gedragen en in het onderste gedeelte is de val van Jericho weergegeven.

⁴⁹ Konrad Escher, ‘Die Bilderhandschrift der Weltchronik des Rudolf von Ems in der Zentralbibliothek Zürich.’ *Mitteilungen der Antiquarischen Gesellschaft in Zürich* XXXI, deel 4 (Zürich: Leemann, 1935), 7.

Afbeelding 21, Rudolf von Ems

Iconografische beschrijving

In het bovenste deel van de afbeelding staat de ark centraal die gedragen wordt door twee mannen. De ark is gepantserd. De geruite pantsering is bevestigd aan de dikke wanden van de ark, zichtbaar aan de zwarte lijnen met spijkers (de witte punten). De ark heeft de vorm van een kist met daarop een deksel in de vorm van een trapezium. De ark is bevestigd met ringen op de dragers. De arkdragers lopen tussen de twee draagbalken die ze op hun schouders dragen. Met hun handen houden ze de ark in balans. De dragers en de ark vormen aan de rechterkant van de afbeelding de voorkant van de stoet. Ze lopen de rechterkant op. In tegenstelling tot de achterhoede dragen de mannen witte *chitons* tot aan hun knieën. De andere mannen hebben een gekleurde *chitons* aan. Net als vier andere soldaten achter de ark, hebben de dragers hebben eivormige hoofddeksele die tevens de zijkant van hun gezichten bedekken. De drie soldaten lopende achter de ark, op de voorgrond afgebeeld, dragen ieder een zwaard in de hand met de punt naar de grond. De man, links vooraan op de afbeelding heeft, in tegenstelling tot de rest van de mannen, zwart lang golvend haar en een kegelvormige hoed.

In het onderste deel van de afbeelding is Jericho frontaal van bovenaf afgebeeld. Opvallend zijn de lage rechte muur met kantelen en de grote poort van Jericho. De poort is minstens twee keer zo groot als de muur en is als een uitkijktoren afgebeeld. De poort maakt een sterke indruk, doordat op de gesloten deuren spijkerkoppen te zien zijn. Boven, voor de deur is een traliehek zichtbaar die men kan laten zakken als de vijand de stad nadert.

Jericho heeft geen duidelijk stadsplattegrond, maar bestaat uit verschillende huizen die zonder bepaalde volgorde zijn afgebeeld. Er zijn twee grote ronde torens zichtbaar met kantelen in een zeshoekige vorm in de stad zichtbaar. De linker toren heeft nog een raam en aan de onderkant is een doorgang te zien en een inkijk in het gebouw zelf. Daarin is halverwege een trap te zien. Tevens zijn er twee huizenblokken afgebeeld met oplopende daken. In de huizen zijn ramen zichtbaar. In het meest linkse huis is een soldaat het huis binnengedrongen op de tweede etage. Dat de figuur een soldaat is, is te zien aan zijn helm. In het rechter huis is een vrouw die vanuit het raam op de tweede etage neerkijkt op de slachtpartij voor haar huis. Ook in de kleine poort van dit huis staat een man met een kap op zijn hoofd naar het gevecht te kijken. Het gevecht gaat er heftig aan toe. Er wordt een actiemoment afgebeeld. Twee soldaten staan tegenover elkaar en hebben hun zwaard in hun rechterhand. De manier waarop ze de zwaarden boven de hoofden houden, laat zien dat ze flink naar elkaar uithalen. Ze beschermen zich dan ook met hun schilden.

Iconografische interpretatie

Deze afbeelding zou ook in een hele andere context geplaatst kunnen worden, bijvoorbeeld in een dagboek van een kruisvaarder. De ark kan dan geïnterpreteerd worden als een goedbewaakte schatkist en de val van Jericho vormt de illustratie bij een tekst over een gewelddadige verovering van een stad. De grote nadruk die de illuminator legt op de muur en de gesloten poort (Joz 6:1) is de reden dat deze afbeelding toch ook in het licht van de val van Jericho gezien moet worden.

De bovenste afbeelding van de miniatuur zou een verwijzing kunnen zijn naar de stoet die om Jericho heen trekt. Doordat de afbeelding in dezelfde miniatuur afgebeeld staat als de val van Jericho, behoort deze miniatuur ondersteund te worden door het verhaal over de val van Jericho. De ark is beschermd tegen het geweld wat verbeeld wordt in de onderste afbeelding. Ook kan de aanwezigheid van de ark in de miniatuur een verwijzing zijn naar het goddelijk ingrijpen in de onderste afbeelding. Toch lijkt dit argument zwak. Er wordt flink gevochten in de stad, maar de muren en de poort van Jericho staan nog overeind. Ergo, de ban wordt hier niet afgebeeld (Joz 6:20).

2.4 Afbeeldingen van de 14^e en 15^e eeuw

In deze paragraaf worden de afbeeldingen uit de 14e en 15e eeuw beschreven. Wederom zal de afbeeldingen beschreven worden, waarna een iconografische interpretatie volgt.

2.4.1 Jean Bondol

Jean Bondol werd ook wel de Eerste Meester van de bijbel van Jean de Sy genoemd. De bijbel wordt gedateerd in 1372. Raoulet d'Orléans was de kopiïst. In deze bijbel is een afbeelding over de val van Jericho opgenomen (Afbeelding 22).

Afbeelding 22, Jean Bodol

Iconografische beschrijving

In de afbeelding staat Jericho, frontaal en van bovenaf afgebeeld, centraal. Jericho wordt als een kasteel afgebeeld, waarbij de rechterkant van de muur en de gebouwen zichtbaar zijn. Jericho heeft een poortgebouw dat de lange smalle poort omgeeft. De drie torens op de

voorground, waarvan twee het poortgebouw omgeven, hebben de vorm van een grote boomstam die goed geworteld is in de grond.

In het bovenste van gedeelte iedere toren, zijn twee langwerpige, rechthoekige *schietgaten* te zien. De torens hebben ook kantelen en schuin oplopende daken. In totaal zijn er een vijftal gelijkuitziende torens afgebeeld. Jericho heeft een grijze muur met kantelen die de stad omringt. In Jericho is een groot gebouw frontaal van bovenaf afgebeeld dat een andere kleur heeft dan de grijze ommuring, poortgebouw en torens van de stad. Aan de voorkant heeft het gebouw een half rond open raam, zichtbaar aan het perspectief in het kozijn.

Voor op de afbeelding is te zien dat Jericho op een rotsachtig landschap is geplaatst (rechts onder). De streepjes in het landschap vormen een soort *pallisade*. Links op de afbeelding staan vijf soldaten. Zij dragen een maliënkolder met daaroverheen een tuniek en hebben op hun hoofd een klokvormige helm op. De voorste soldaat houdt een rechthoekig schild voor zich uit ter bescherming. De vier soldaten achter hem lijken zich hier ook achter te schuilen. Zij dragen een *pilum*, terwijl de schilddrager een zwaard draagt. De *kling* van het zwaard steekt boven zijn schild uit. De soldaten kijken naar boven, in de richting van Jericho. Linksboven in de afbeelding is nog een man afgebeeld. Deze man staat gebogen achter een wolk. Hij kijkt naar Jericho, terwijl hij een zwaard in zijn rechterhand vastheeft.

Iconografische interpretatie

Het gebouw in Jericho moet een kerk voorstellen. De kerk wordt goed beschermd tegen mogelijke indringers door het poortgebouw, de muur en de torens. Dit idee wordt versterkt door de grijze kleur en de indrukwekkende hoogte van met name de torens en de hoge poort in verhouding tot de breedte. Jericho wordt schimmig afgebeeld maakt in zijn geheel een gesloten indruk ondanks de schietgaten in de muren en torens. God spreekt, afgebeeld in de wolk met zwaard, spreekt tot Jozua, de man die het schild en de zwaard vasthoudt. Hij is de aanvoerder van de krijgslieden die éénmaal om de stad heen moeten trekken (Joz 6:3). De kerk van Jericho moet bestreden worden. De soldaten naderen Jericho om haar aan te vallen, maar zien er letterlijk en figuurlijk wel tegenop, vanwege de indruk die de stad maakt.

2.4.2 Ghiberti

Ghiberti ontwierp voor de oostelijke ingang van het baptisterium in Florence een bronzen deur (Afbeelding 23).⁵⁰ De deuren van Ghiberti werden in 1401 besteld om te vieren dat Florence bevrijd was van de pest. De deur bestaat uit tien panelen, hieronder genoemd. In 1425 waren ze klaar.

1 De zondeval	2 Kaïn doodt zijn broer Abel
3 Noachs dronkenschap	4 Abraham en het offer van Isaäk
5 Esau en Jacob	6 Jozef verkocht als slaaf
7 Mozes ontvangt de stenen tafelen	8 De val van Jericho
9 Strijd tegen de Filistijnen	10 Salomo en de koningin van Sheba.

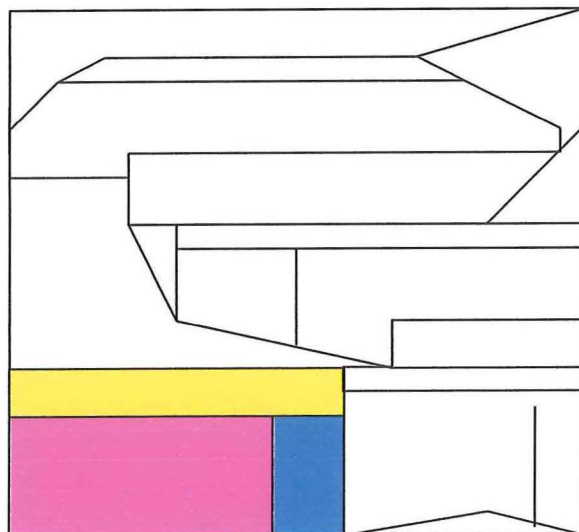

Afbeelding 23, Ghiberti

⁵⁰ Andrew Butterfield, ‘Art and innovation in Ghiberti’s gates of paradise,’ in Gary M. Radke en Andrew Butterfield (eds.), *The gates of paradise: Lorenzo Ghiberti’s Renaissance masterpiece* (Atlanta: High Museum of Art; New Haven: Yale University Press, 2007): 16-41.

Iconografische beschrijving:

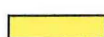
Het reliëfpaneel over de val van Jericho beeldt verschillende verhalen uit het boek Jozua af. In figuur 8 is een geabstraheerde versie neergezet van het reliëfpaneel.

legenda

 mannen in korte *chitons* als vrouwen in een lange *himations* te wachten om de rivier over te steken.

 Jordaan

 processietocht

Figuur 8, geabstraheerde versie van reliëfpaneel Ghiberti.

Aan de onderkant van het paneel wordt de overtocht door de Jordaan (blauw) afgebeeld. Aan de linkerkant (roze) staan zowel mannen in korte *chitons* als vrouwen in een lange *himations* te wachten om de rivier over te steken. Voor hen staan twee soldaten met schilden die kijken naar de man in een lang gewaad en een doek om zijn hoofd. Hij staat aan de oever van de Jordaan met zijn rug naar de kijker toe. Hij kijkt in de richting van de ark.

Boven deze groep mensen wordt in kleiner formaat een processietocht afgebeeld (geel). De ark is afgebeeld in de vorm van een huis en staat in deze afbeelding centraal. De ark staat op twee dragers die op de schouders van vier arkdragers steunen. Een langharige man in *chiton* gaat voor de ark uit. Naast de ark staat een man die naar de ark kijkt. Het is niet duidelijk welke functie hij bekleedt. De arkdragers lopen in de richting van de Jordaan. De voorste arkdrager staat afgebeeld boven de rivier. De ark wordt gevolgd door een stoet met mensen. Vooraan de stoet trekken twee paarden een kar met daarin Jozua.

Hij draagt een borstharnas en in zijn rechterhand heeft hij een scepter. Zijn linkerhand wijst naar de ark. Hij wordt gevolgd door een groep mensen. Deze groep beweegt zich langs een grote rotspartij voort.

Aan de rechterkant van de Jordaan is een man afgebeeld die vanuit het water de kant oploopt met een grote steen in zijn handen. Om hem heen lopen in totaal 5 mensen die elk ook een steen dragen. Ze lopen op een stuk rots. Het is niet duidelijk of de drie personen achter de gebukte man die een steen op zijn hoofd en rug draagt, ook stenen dragen. Deze groep ‘steen-dragende mensen’ worden door elf vrouwen bekeken die in drie rijen erboven elkaar zijn afgebeeld. Voor de legerplaats zijn op een richel vijf mannen afgebeeld die met hun handen over elkaar de overtocht door de Jordaan gade slaan. Links van hen staan nog 6 mannen, waarvan de voorste twee mannen een stok vasthouden. De legerplaats bestaat uit 10 *papilio*’s. Daartussen staat één tent van de kampleider. Aan de linkerkant van het kamp staat een groep *parasolden*.

In het bovenste gedeelte van de afbeelding wordt het verhaal over de val van Jericho afgebeeld. Jericho is op een heuvel gebouwd. Dit is weergegeven door de verschillende lagen waarin de stad is opgebouwd. De poort die frontaal is afgebeeld is niet geopend. De grote stad wordt omgeven door een muur met torens. Rechts op de afbeelding valt het bovenste deel van de vierkante toren naar beneden. De stoet loopt om Jericho heen. Vooraan de stoet zijn vier *lituusblazers* afgebeeld. Zij worden gevolgd door de vier arkdragers met de ark. Naast de ark die identiek is aan de eerder beschreven ark, loopt een man. Achter de ark staat relatief groot een man afgebeeld die een staf omhooghoudt. Het volk achter hem juicht.

Iconografische interpretatie

Deze afbeelding is erop gericht om de tocht van de ark van het verbond te laten zien. De manier waarop het paneel is ingedeeld, toont dat de val van Jericho het hoogtepunt vormt in de afbeelding. Eerst wordt de ark de Jordaan overgedragen. Aan de linkerkant van de afbeelding geven de rotsen het gebied een ontoegankelijk karakter. Dit versterkt het idee dat alles overwonnen kan worden met behulp van JHWH. Het lopen door een ontoegankelijk gebied, de oversteek van de Jordaan en de verovering van Jericho worden door JHWH mogelijk gemaakt. De plaats waar de stenen ter herinnering aan de overtocht door de Jordaan neergelegd worden, vormt de plaats Gilgal. Gilgal is als een Romeins legerkamp afgebeeld. De *parasolden* komen voornamelijk in het Middellandse zeegebied voor. Zo geeft Ghiberti een eigen interpretatie aan het verhaal.

De stoet die om Jericho heenloopt komt overeen met de stoet volgens Joz 6:8. De bewapende mannen die voor de hoorndragers uit behoren te lopen volgens Joz 6:7 zijn niet afgebeeld. Jozua loopt achter de ark en houdt zijn scepter omhoog als teken voor het volk te gaan juichen. Dat doen ze ook, zichtbaar aan de armen in de lucht. Jericho maakt een gesloten indruk. De stad is bezig met vallen gezien het gedeelte van de toren dat naar beneden valt. De val van Jericho wordt veroorzaakt door het goddelijk ingrijpen, verbeeld door de stoet, de hoorns (*lituis*) en het volk dat op het bevel van Jozua juicht.

2.4.3 Bible Historiale of Guyart des Moulins

Meester Boucicaut heeft de Bible Historiale van Guyart des Moulins opgeluisterd met miniaturen. De miniatuur wordt gedateerd rond 1400 – 1425 en wordt toegekend aan de Parijse school (Afbeelding 24).

Afbeelding 24, Bible Historiale of Guyart des Moulins

Iconografische beschrijving

Jericho is in een vruchtbaar gebied gesitueerd. Voor de ringmuur zijn twee bomen afgebeeld. De afbeelding speelt in de vroege ochtend. Daar waar de hemel nog donker blauw is, staan sterren aan de hemel. Daar waar het licht wordt, is het licht bewolkt. Het stadsplattegrond van Jericho is zeshoekig en wordt frontaal van bovenaf afgebeeld. Op de voorgrond van de afbeelding is een witte ringmuur met kantelen te zien die de stad beschermt. Op de hoek aan de linkerkant staat een toren met *schietgaten*. De toren heeft een spitsvormig dak. Aan de rechterkant van de muur die op de voorgrond staat afgebeeld is een poortgebouw te zien. De ingang van de poort is zichtbaar, omdat deze niet afgesloten is met een deur. In Jericho staan een koepelkerk en een hallenkerk met 2 spitse kerktorens en een kerk waarvan alleen de kerktoren zichtbaar is. Op het dak van de toren van de hallenkerk staat een christelijk kruis op een bol. Deze wordt omgeven door enkele huizen met schuinoplopende daken. Tegen deze achtergrond vindt een gevecht plaats in Jericho

Vijf mannen zijn afgebeeld, waarvan er vier een helm dragen. De man links draagt geen helm. Hij heeft een kaal hoofd en een baard. Hij houdt met beide handen een kromzwaard achter zijn hoofd. Zijn tegenstander maakt een aanvallend gebaar met het kromzwaard dat hij in zijn rechterhand vastheeft. Tussen hen is een soldaat van achteren te zien, die een gewonde indruk maakt. Rechts staat een soldaat klaar om zijn pijl met een *kruisboog* over de ringmuur heen te schieten. De meest rechter soldaat houdt een kromzwaard vast boven zijn hoofd.

Iconografische interpretatie

Dat het verhaal over de val van Jericho gaat, is zichtbaar aan de titel van het verhaal dat de auteur heeft meegegeven: DE LA DESTRUCTION DE IHERICO SELON LA BIBLE. De val van Jericho betekent hier de strijd in Jericho. De soldaten verbeelden de krachtige helden (Joz 6:2). Ze strijden tegen de ogenschijnlijke indringers, maar dit blijkt niet duidelijk uit de afbeelding. Waarschijnlijk wordt Joz 24:11 hier verbeeld, maar in christelijke context geplaatst door het kruis op de kerk. De afbeelding laat de strijd zien om het ware christelijke geloof.

2.4.4 Otto van Moerdrecht

In de Koninklijke Bibliotheek van Den Haag wordt de Nederlandse Historiebijbel bewaard. De tekst is een compilatie samengesteld uit vertalingen van de zogenaamde ‘vertaler uit 1360’, waarschijnlijk een Brabantse monnik en Johannes Scutcken, een kloosterling uit de kring van de Moderne Devotie.⁵¹ De bijbelse verhalen zijn aangevuld met verhalen uit de profane geschiedenis. Er zijn momenteel nog 20 gedeeltes of gedeeltelijke exemplaren van het werk bekend. De tweedelige Nederlandse Historiebijbel in de Koninklijke Bibliotheek is rijk versierd en is in 1829 door koning Willem I aangekocht en in de Koninklijke Bibliotheek geplaatst. Het werk bevat 69 kapitalen aan het begin van de afzonderlijke boeken en 509 kleine miniaturen in de tekst. Meester Otto van Moerdrecht vervaardigde 136 miniaturen voor de boeken Jozua tot en met Tobias. Zijn stijl wordt gekenmerkt door de heldere kleuren, kleine poppetjesachtige figuren, puntige rotsen en een rivier op de voorgrond. De miniatuur over de val van Jericho, moet gedateerd worden rond ca. 1430 (Afbeelding 25).

Afbeelding 25, Otto van Moerdrecht

⁵¹ <http://www.kb.nl/galerie/100hoogtepunten/010.html>

Iconografische beschrijving

In de afbeelding staat de stad centraal die omgeven wordt door een zalmkleurige ringmuur met kantelen en torens. Men kan de stad binnenkomen via de poort die omgeven is door een poortgebouw met ramen. In de stad zijn in totaal 4 rode huizen met schoorsteen en blauwe aflopende daken frontaal van de linker zijkant afgebeeld. In het midden van de stad is een kerk afgebeeld, zichtbaar aan het grijze dak van het schip en de kleine toren op het dak van de *apsis*.

Vanaf de rechterkant van de afbeelding komt een stoet soldaten aanlopen die de stad binnengaan. Van de stoet zijn vijf mannen te zien met blauwe helmen, aan de rechterkant van de afbeelding. Daarvoor wordt een soldaat afgebeeld die ongeveer hetzelfde eruit ziet als de legeraanvoerder. Net als de legeraanvoerder wordt de soldaat gekenmerkt door verschillende beeldelementen te weten; grijze baard, een lange blauwe mantel, het vaandel in de rechterhand, beschermingselementen behorende bij een harnas en een gevechtsrok. De beschermingselementen horende bij een harnas zijn onder meer een helm, een borstplaat, scheenplaten en boven- en onderarmplaten. De aanvoerder kijkt naar de soldaat voor hem die met een grote pijl en boog klaar staat om te schieten, terwijl deze in de richting van de poort loopt. In de poort is gedeeltelijk een soldaat van de achterkant afgebeeld die een terugdeinzend gebaar maakt. Het is niet duidelijk of het gedeelte van de *kling* die met snijvlak omhoog wordt afgebeeld is, een onderdeel is van zijn zwaard of van de tegenstander.

In de stad wordt gevochten. Aan de linkerkant wordt een soldaat, die qua kleding afkomstig uit de stoet lijkt, in een verdedigende positie afgebeeld. Dit is zichtbaar aan zijn terugdeinzende lichaamshouding en de houding van zijn handen die hij vooruit steekt. Hij wordt aangevallen door een soldaat in een zwart gekleurde gevechtsrok die op het punt staat hem met zijn zwaard te doorboren. Achter het poortgebouw aan de linkerkant van de afbeelding staat een soldaat, gekleed in hetzelfde tenue als de aanvallende soldaat, met zijn armen in de lucht. Rechts naast hem staan de 5 mannen die kijken naar de soldaten die beneden langs de muur lopen, waarvan er één een speer gericht houdt op deze langs trekkende soldaten.

Iconografische interpretatie

Jericho wordt in een vruchtbaar landschap geplaatst. Omdat de rivier een stijlelement is in het werk van Meester Otto van Moerdrecht, behoeft de rivier niet per se de Jordaan te worden beschouwd. In deze context echter, wordt de rivier wel als dusdanig bestempeld.

Jericho wordt aangevallen door de Israëlieten onder leiding van Jozua en geeft zich niet zomaar gewonnen. De afbeelding geeft geen aanwijzing over hoe het gevecht afloopt. Jericho is nog volledig in tact, dus de ban kan tekstueel gezien hier nog niet afgebeeld zijn (Joz 6:20). De soldaten van Jericho verdedigen hun stad, maar de Israëlieten zijn al doorgedrongen. De afbeelding komt dan ook niet overeen met Joz 6:1. De poort is open en de stad wordt niet getoond als een onneembare vesting. De ommuring en de nadruk die wordt gelegd op het feit dat men in een stoet om de muur heen loopt, laat ons zien dat het hier om het verhaal van de val van Jericho gaat. De afbeelding representeert Joz 24:11, waarbij de burgers van Jericho geïnterpreteerd zijn als strijders.

2.4.5 Historienbibel des Alten Testaments

In de staatsbibliotheek van Berlijn bevindt zich de Historienbibel des Alten Testaments. Deze is gedateerd rond 1460 en is waarschijnlijk afkomstig uit Keulen (Afbeelding 26).

Afbeelding 26, Historienbibel des Alten Testaments

Iconografische beschrijving

Jericho wordt aan de rechterkant van de afbeelding afgebeeld als een ommuurde stad. De muur met kantelen is laag in vergelijking met de gebouwen die de muur omgeeft. Aan de rechterkant is de muurgedeeltelijk ingestort is. Op de muur zijn frontaal twee spitstorens afgebeeld die beide niet meer in tact zijn. De bovenste helft van de linker toren valt naar beneden en de rechter toren is al gevallen.

In de stad zijn drie grote torens met afgebeeld zgn. ‘*zwiebelturm*’. De voorste ‘*zwiebelturm*’ is afgebroken en valt links naar beneden. Deze toren functioneert als poortgebouw. Evenals de ophaalbrug is de deur van de poort schuin voor de toren afgebeeld en sluit de poort niet meer af. De negen huizen met oplopende daken zijn nog voor zover zichtbaar in tact. Aan de rechterkant van de afbeelding in een huis ziet me de enige persoon in Jericho. Voor de rest zijn er geen inwoners of soldaten van Jericho te zien.

Jericho is gelegen in een vruchtbaar, boomrijk heuvelachtig landschap, aan de glijoever van een drooggevalle rivier. De stoet loopt van de linkerkant van de afbeelding in een lichte kromming naar de toeschouwer van de afbeelding toe. De voorhoede van de stoet is frontaal afgebeeld. De voorste man is afgebeeld in een *lorica segmentata*. Zijn hoofd is iets gebogen, zodat de linker van de twee dragers waar de ark op staat op zijn linker schouder kan steunen. Hij houdt de drager ook vast met zijn linkerhand. In zijn rechterhand draagt hij een processiestaf die eindigt in een kruis. Hij marcheert net als de arkdragers.

De ark is afgebeeld als een huis met een schuin dak. De processiebaldakijn is afgebeeld als een gedrapeerde doek die over een constructie heen valt, waardoor de ark niet aangeraakt wordt. De voorkant van de baldakijn is niet afgesloten, waardoor de ark zichtbaar is. De ark staat op twee dragers en wordt gedragen door vier mensen die tunieken dragen tot aan hun kuit. De *albe* wordt vastgehouden met de *cingel*. Hun hoofden zijn bedekt.

Rechts van de ark, blaast iemand op een ramshoorn. Het volk loopt achter de ark aan en de achterhoede bestaat afgaande op de vier vaandels uit soldaten. Links van de stoet worden ook vier vaandels gedragen.

Iconografische interpretatie

In de afbeelding lopen twee verhaallijnen door elkaar heen. De eerste verhaallijn behelst het droogvallen door de Jordaan op die plaatsen waar de ark gedragen wordt. De dragers blijven echter niet met de ark stil staan op de plaats, maar marcheren rond Jericho. Jericho is bezig met vallen. Omdat de voorkant van de stoet is afgebeeld kan men vaststellen dat de stoet nog niet volledig voor de zevende keer op de zevende dag om Jericho is heengelopen.

De voorste arkdrager in militaire kledij is Jozua. Doordat hij als militair marcheert en een processiestaf draagt die eindigt in een kruis, moet het lopen rond Jericho opgevat worden als een ‘heilige oorlog’. De stad moet gekerstend worden. Met hulp van goddelijk ingrijpen, verbeeld door het lopen rond de stad met de ark en het blazen op de ramshoorn, valt de heidense stad Jericho. De militairen die de achterhoede vormen, mogen Jericho plunderen wanneer de ban uitgeroepen wordt.

De tweede verhaallijn die te zien is op de afbeelding behelst Rachab die te zien is in Jericho. Zij staat symbool voor de heidenen. Door het goddelijke ingrijpen overwint het christelijk geloof op andere religies. Rachab moet nog gered worden als vervulling van de belofte (Joz 2:18).

2.4.6 Jean Foucquet

Jean Foucquet (ca. 1420 – 1480) was een bekend Frans schilder aan het hof van de Franse Koning Karel VII en later van Lodewijk XI.⁵² Hij schilderde naast miniaturen en portretten, ook religieuze schilderijen. Zijn manier van schilderen is beïnvloed door de Vlaamse en Italiaanse schilderkunst. Het is niet bekend wanneer het schilderij over de val van Jericho is geschilderd (Afbeelding 27).

Afbeelding 27, Jean

Foucquet

Iconografische beschrijving

⁵² Camille Couderc, *Les enluminures des manuscrits du moyen âge (du VIe au XVe siècle) de la Bibliothèque Nationale* (Parijs: Éditions de la Gazette des beaux-arts, 1927), 91.

Het verhaal over de val van Jericho wordt geplaatst in een landschap dat Frans aandoet. Het dorp ligt in een vruchtbaar gebied, blijkens het groene gras en de bomen onder de rivier. Aan de bovenkant van de rivier is een heuvelachtig landschap zichtbaar met graanakkers en bomen. Aan de voet van de heuvels zijn ook huizen zichtbaar en in de verte (aan de linkerkant op de afbeelding) staat op de heuvel een kerk.

Het pittoreske dorp dat centraal staat in de afbeelding bestaat uit twee rijen huizen. Van de huizen links is de voorkant zichtbaar. De rechter rij huizen wordt gesuggereerd door de zijkant van het eerste huis frontaal af te beelden. Beide rijen huizen zijn opgebouwd met licht kleurige bakstenen, verschillend van grootte en hebben oplopende daken van rode of blauwe kleur. Om de huizen heen zijn mensen afgebeeld.

Aan het begin van de straat staat een gedeelte van een muur opgebouwd uit grote rechthoekige grijze stenen. Voor die muur liggen allemaal stenen met dezelfde vorm en kleur op een ongeordende wijze. De stenen die ongeordend op de grond liggen vormen als het ware een barricade die het dorp omsluit. De mensenmassa op de voorgrond omsingelt deze barricade van stenen op hun beurt en loopt met de klok mee om het dorp heen.

Aan de rechterkant van het schilderij wordt een kist gedragen. De ark is afgebeeld als een stenen kist waarvan de deksel is opgeluisterd met twee voorwerpen. De zijkant van de kist die frontaal is afgebeeld heeft een omlijsting. In het midden van deze zijkant is een ornament te zien, waarvan niet duidelijk is wat het is. Aan de kist zijn ringen bevestigd waardoor draagbalken gestoken zijn. Deze draagbalken rusten op de schouders van vier mannen gekleed in wit bruine habijten. Een ceintuur zorgt ervoor dat de bovenkant van de habijt losjes over de geplooid onderkant valt. De kleding lijkt op het tenue van een monnik uit de Middeleeuwen.

Voor de ark uit lopen zeven mannen die op *lituis*. De mannen dragen dezelfde soort habijten als de kistdragers, deze hebben alleen verschillende kleuren. Onder hun gekleurde habijten, dragen zij lange witte gewaden. Zij lopen om het dorp en de cirkel van stenen heen. Tussen stenen die het dorp omsluiten en de ark houden zeven mannen ieder een soort *flambouw* vast. De rest van de mensen die afgebeeld zijn, dragen speren.

Aan de linkerkant van het schilderij staan drie mannen met hun rug naar de kijker en hun gezicht richting de *lituusblazers* afgebeeld. De rechter man houdt een stok schuin boven zijn hoofd in de richting van de kist. Rechts achter de kist staat een man die een bel vasthoudt. Een opvallend element aan de linkerkant van de afbeelding zijn de twee grote stokken die afgebeeld zijn. Ze zijn in verhouding veel groter dan de andere afgebeelde wapens en toortsen. Het is niet zichtbaar wie ze vasthouden.

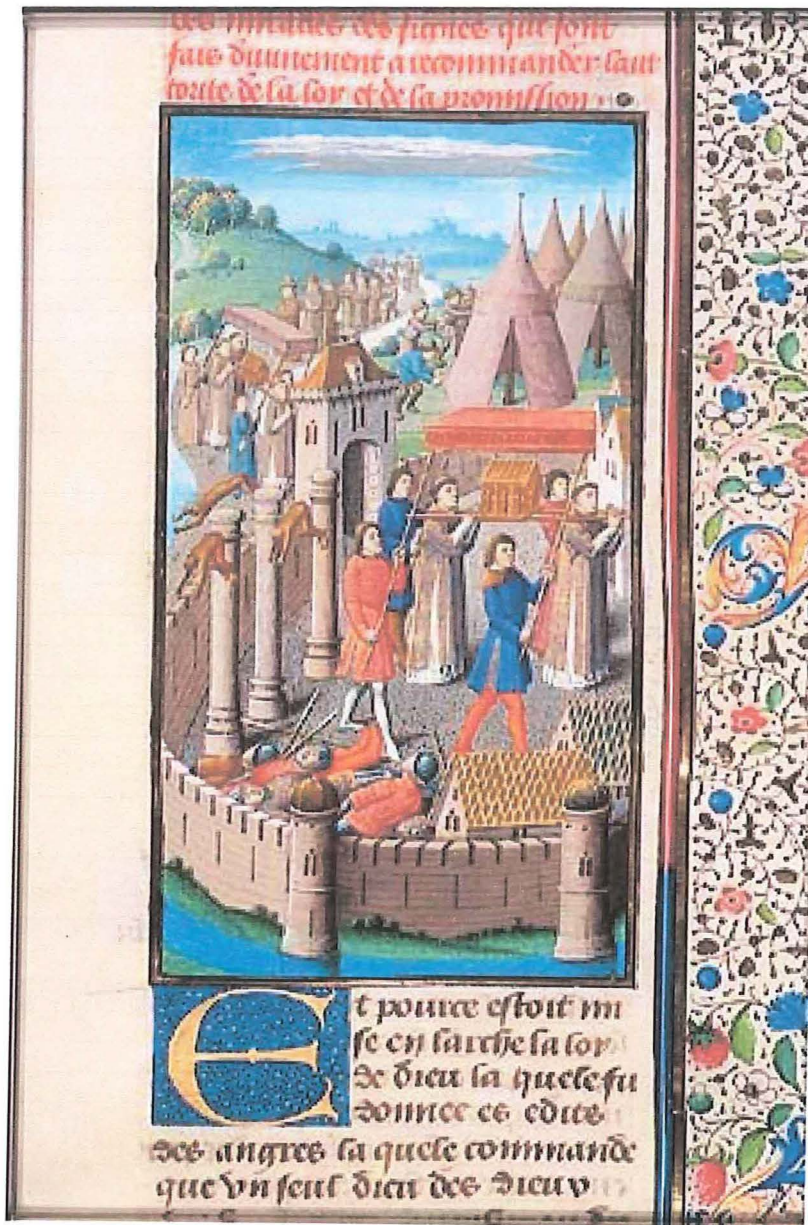
Iconografische interpretatie:

Jericho wordt aan de oever van de Jordaan afgebeeld. Het glooiende landschap aan de overkant van de rivier symboliseert het over-Jordaanse, met de huisjes aan de oever die Sittim moeten voorstellen. Het landschap refereert globaal aan Joz 1-5. Daarin worden de voorbereidingen en gebeurtenissen beschreven, voordat Jozua het land binnentrekt. Sittim is de plaats vanwaar Jozua spionnen naar Jericho uitzond om het land en Jericho in het bijzonder, te verkennen (Joz 2:1). Vanaf de plaats Sittim wordt de overtocht door de Jordaan gemaakt (Joz 3-5). Sittim ligt ongeveer 13 kilometer van Jericho af.

Jean Foucquet beeldt Joz 6:20 af. De ringmuren van Jericho zijn bijna helemaal gevallen, zichtbaar aan de brokstokken om de stad heen. De schilder heeft een stuk muur overeind laten staan om de kijker duidelijk te maken dat de stenen op de grond brokstukken van de muur van Jericho zijn. De val is veroorzaakt door het goddelijk ingrijpen, verbeeld door de processietocht. De ark wordt rond de stad gedragen en de *lituusblazers* lopen voor de ark. De volgorde van de stoet komt ongeveer overeen met Joz 6:7 en Joz 6:12. Niet alleen vóór de *blazers* lopen gewapende mensen die de voorhoede van het leger moeten voorstellen, maar ook tussen de gevallen muur en de ark. De *flambouwen* die afgebeeld zijn, vergroten de intentie van de processietocht. Jozua die een stok in de lucht houdt, geeft door middel van dit gebaar het bevel om te blazen op de instrumenten. Jericho is bijna gevallen en de stad kan geplunderd worden. Over de brokstukken heen loopt het volk loopt Jericho binnen aan de linkerkant van de afbeelding (Joz 6:20).

2.4.7 Maître François

In 1430 vertaalde Raoul Presles het werk van *De Civitate Dei* van Augustinus vanuit het Latijn naar het Frans. Het werk is opgeluisterd met miniaturen van Maître François. De miniatuur over de val van Jericho is gedateerd rond 1475 – 1480 (Afbeelding 28).⁵³

Afbeelding 28, Maître François

⁵³ <http://www.biblical-art.com>

Iconografische beschrijving:

In deze afbeelding staan de dragers met de ark in Jericho centraal. Jericho wordt als een ringmuur frontaal van bovenaf afgebeeld. De ringmuur is relatief laag vergeleken met de twee arkdragers en de vier mannen die de *processiebaldakijn* dragen. De muur heeft kantelen en *schietgaten* en bovendien aan de buitenkant twee ronde torens die frontaal zijn afgebeeld. Ook deze torens hebben *schietgaten* en koepelvormige kappen.

In Jericho staan aan de rechter boven- en onderkant stenen huizen met oplopende daken. Aan de linkerkant van de onderste huizen liggen gedode soldaten die zich blijkbaar niet met hun speren konden verdedigen. Het is niet te zien door wie de soldaten gedood zijn. Aan de linkerkant binnen de muur van Jericho staan drie zuilen die groter zijn dan de muur, maar kleiner dan het poortgebouw dat er naast staat. Vanaf deze zuilen vallen drie personen. Een persoon valt achterwaarts over de muur heen, de andere twee duikelen naar voren.

Midden in Jericho wordt de ark gedragen door 2 priesters. De priesters dragen een *albe* onder hun *kazuifel*. De vier mannen die de *processiebaldakijn* dragen hebben *chitons* tot aan hun knieën. De blauwe en rode *chiton* van de respectievelijk voorste man (rechts voor op de afbeelding) en de man achter hem (links op de afbeelding) vormen een chiasme met de kleuren van de *chitons* van twee mannen aan de andere kant van de *processiebaldakijn*.

Buiten Jericho staan zes kegelvormige leger tenten afgebeeld. Het tentdoek is bevestigd aan één paal in het midden. De twee tenten die frontaal zijn afgebeeld zijn aan de voorkant geopend in de richting van Jericho. Vier mensen staan aan de linkerkant van het kampement. De voorste man, in het blauw gekleed, bukt zich en de twee mannen achter hem in bruine kleding, lopen met gestrekte armen naar het kampement toe.

Jericho is gelegen in de glijoever van de rivier de Jordaan. Deze wordt voor de ringmuur en aan de linkerkant van de afbeelding afgebeeld. De rivier verdwijnt in de horizon van groene, met bomen begroeide heuvels. Daar komt de stoet mensen vandaan. Ze volgen de dragers en de vier mannen die de *processiebaldakijn* dragen links van het poortgebouw.

Iconografische interpretatie

Er worden in de afbeelding van Maître François twee verschillende verhalen afgebeeld. Buiten Jericho vindt de doortocht door de Jordaan plaats. De twee priesters die de Jordaan oversteken dragen de ark, terwijl de rivier droogvalt. De schilder heeft geen interpretatie gegeven van het feit dat de rivier zich optrok als een muur Joz 3:13. Het gebied rond de Jordaan is vruchtbaar. De Jordaan is net buiten de oevers getreden. Het volk volgt de ark. De tenten moeten Gilgal voorstellen waar de Israëlieten zich gaan legeren. Vier mannen zetten het kampement op. Het is niet zichtbaar of ze stenen in hun hand hebben die zij moesten neerleggen als teken dat het water was opgerezen als een dam.

De processietoet die de ark van het verbond draagt binnen de muren van Jericho, vormt de kernboodschap van het verhaal. JHWH is de overwinnaar. JHWH is de enige God die andere goden verslaat, zoals Ashera, verbeeld door de drie grote alleenstaande zuilen. JHWH krijgt daarmee Jericho in Zijn macht. Opvallend is daarbij dat de ark niet rond Jericho gedragen wordt en dat er geen hoornblazers zijn afgebeeld. De ark die in Jericho wordt gedragen wordt ook niet gevolgd door een stoet.

Conclusie

Er is geen éénduidig antwoord te geven op de vraag hoe Jericho ten val kwam in de iconografische receptiegeschiedenis van de 5e-15e eeuw. In vroegchristelijke afbeeldingen wordt Jericho afgebeeld als stad die omgeven is door een grote ringmuur met op de hoeken torens. De Santa Maria Maggiore vormt een archetype voor de weergave van Jericho in de San Paolo fuori la Mura, de Jozua Rotulus en de bronzen deur van Ghiberti. De Griekse Octateuch Vat. Gr. 746 en de Smyrna Octateuch beelden Jericho op een vergelijkbare manier af, alleen is de poort niet zichtbaar. Ondanks het feit dat de miniatuur van Jean Bodol in de 14^e eeuw gedateerd wordt, is de compositie vergelijkbaar met Jericho uit de Santa Maria Maggiore. Opvallend is dat er in deze afbeeldingen m.u.v. de Jozua Rotulus niet gevochten wordt, ondanks de aanwezigheid van militairen. De Jozua Rotulus vormt een qua compositie van de complete afbeelding en interpretatie een archetype voor latere Byzantijnse afbeeldingen zoals de Griekse Octateuch Vat. Gr. 746, de Smyrna Octateuch, de Vatopedi Octateuch en het zesde paneel van het Oude Testament van Arsenal.

De stad Jericho wordt in de Munich Psalter voor het eerst met een ronde ringmuur frontaal van bovenaf afgebeeld als een cirkel, waarbij de nadruk ligt op de gebeurtenissen in de stad. De afbeeldingen van Jericho in de werken van de Psautier de Saint Louis, Vatopedi Octateuch, Otto van Moerdrecht en Bible Historiale of Guyart des Moulins zijn vergelijkbaar. In de Psautier de Saint Louis, Otto van Moerdrecht en Bible Historiale of Guyart des Moulins worden echter de muur van Jericho frontaal afgebeeld. Het is opvallend dat er in deze afbeeldingen, behalve in de Munich Psalter en de Historiale of Guyart des Moulins een gevecht plaatsvindt in Jericho.

Het ingestorte Jericho waarvan de compositie niet te duiden is, is te vinden in de afbeelding van Greorgius van Nazianze en de Léon Bible eind 9e – 10e eeuw. In de iconografie van vroege 13e tot en met vroege 14e eeuw de nadruk wordt gelegd op Jericho als poortgebouw. Dit komt voor in de Pamplona Bijbel, Lotian Bible, Bible of San Millán de la Cogolla en de Historiebijbel van Padovana. Op de Heisterbacher Bible stort de muur van Jericho ineen en zijn de gebouwen achter moeilijk. Op de Civico Bologna is Jericho niet afgebeeld.

In de afbeeldingen uit de late 15^e eeuw wordt de nadruk op de processietocht waardoor Jericho ten val komt belangrijker. Dat Jericho afgebeeld is als een ommuurde stad is ondergeschikt aan de manier waarop Jericho ten val komt.

Binnen de iconografische receptiegeschiedenis van de 5^e – 15^e eeuw zijn er drie tradities te onderscheiden ten aanzien van de val van Jericho. In de eerste traditie wordt Jericho als een stad afgebeeld die instort als gevolg van goddelijk ingrijpen dat toegeëigend wordt door groepen soldaten die naast Jericho worden afgebeeld. Afbeeldingen uit de Santa Maria Maggiore, Greorgius van Nazianze, Léon Bible, Huntingfield Psalter, Lothian Bible en de Vatopedi Octateuch zijn hier voorbeelden van. Drie van de eerste vijf oudste afbeeldingen die ik in mijn scriptie bespreek representeren deze interpretatie. De Sacra Parallela die ook tot de vijf oudste afbeeldingen behoort, representeert als enige afbeelding de opdracht om Rachab te redden nadat Jericho al gevallen is.

San Paolo fuori la Mura die ook tot de vijf oudste afbeeldingen behoort, moet net als de Pamplona Bijbel, de Bible of San Millán de la Cogolla, Rudolf von Ems, Bible Historiale of Guyart des Moulins, Otto van Moerdrecht gerekend worden tot de tweede traditie. In de tweede traditie wordt Jericho niet als een vernietigde stad afgebeeld, maar als een gevallen stad. ‘Gevalen stad’ moet hier begrepen worden als een stad die in de macht van de Israëlieten is gekomen. Militairen gaan Jericho binnen of de stad wordt bezet door de Israëlieten.

Het goddelijk ingrijpen dat verbeeld wordt door de stoet met de ark en de hoornblazers, zonder dat het goddelijk ingrijpen door mensen toegeëigend wordt is voornamelijk te vinden in de Byzantijnse traditie en de afbeeldingen uit de laat 15^e eeuw. De Jozua Rotulus, Griekse Octateuch Vat. Gr. 747, Griekse Octateuch Vat. Gr. 746, Smyrna Octateuch, Heisterbacher Bibel, Psautier de Saint Louis, Het Oude Testament van Arsenal, Historiebijbel van Padovana, Ghiberti, Historienbible des Alten Testaments, Jean Fouquet van Maître François laten dit zien. De afbeelding van Jean Bodol valt niet in te delen in te delen binnen de drie categorieën. Er is geen sprake van de momentopname waar in Jericho ten val komt in de afbeelding.

De conclusie kan niet anders zijn dan dat een éénduidig antwoord op de vraag hoe Jericho ten val kwam in de iconografische receptiegeschiedenis van de 5e-15e eeuw niet is te geven. Door de eeuwen heen zijn verschillende accenten gelegd in de afbeeldingen. De nadruk kwam o.a. te liggen op de val van Jericho, de val van de muren, Rachab en haar familie, op het al dan niet gebruiken van geweld of op de processietoetocht. Ook het goddelijk ingrijpen en het zich al dan niet toe-eigenen van dit ingrijpen door de soldaten wordt op diverse manieren verbeeld.

Het moge duidelijk zijn uit de vele verschillende interpretaties dat m.n. Jozua 6 voor de oppervlakkige lezer in het tijdsgewricht voorover gesproken wordt, niet makkelijk te lezen was en daarom ook moeilijk te verbeelden was. Men liet zaken weg en men voegde eigen interpretaties toe aan de afbeeldingen. Door de eeuwen heen heeft dit geleid tot een zeer gevarieerde iconografische receptie van Jozua 6. Dit op zijn beurt leidt er weer toe dat met de eerste zin van deze conclusie eigenlijk alles gezegd is.

Verklarende woordenlijst

Albe = het witte onderkleed dat een priester draagt onder zijn andere gewaden

Abacus = Een abacus is een vlakke stenen dekplaat aan de top van een klassiek kapiteel. De abacus wordt meestal, in tegenstelling tot het kapiteel, zonder versiering uitgevoerd.

Borstschild = panster dat de borst beschermt.

Chiton = rechthoekig lap stof dat over het lichaam werd gedragen. Er bestaan korte chitons, tot aan de knieën, maar ook lange (tot aan de enkels)

Chlamys = ruiter of -reismantel. Werd meestal door personen met een hoge functie gedragen.

Cingel = is het, meestal witte, koord waarmee de albe van katholieke geestelijken om het lichaam wordt vastgehouden.

Cornucopia = hoorn des overvloeds. Het voorwerp schonk overvloed en is afkomstig uit de Griekse mythologie. Volgens de mythe is de Cornucopia de hoorn van de geit Amalthea, die Zeus zoogde op Kreta. Als dank zette Zeus haar aan de hemel als een sterrenbeeld, en haar hoorn schonk de houder ervan alles wat hij of zij begeerde. De Romeinen associeerden vooral hun godin Fortuna met de Hoorn des Overvloeds, maar ook de godinnen van de Hoop en de Eendracht werden afgebeeld met de *Cornucopia*.

Crista = kleine kam op een helm

Culingulum militare = riem die soldaten droegen waaraan uitrustingsstukken gehangen konden worden.

Didgeridoo = blaasinstrument dat cilindrisch van vorm is en wordt ook wel omschreven als een natuurlijke houten 'trompet' die een toon constant herhaalt.

Exomis = een simpele vorm van een chiton die aan de linkerkant van de schouder is vastgemaakt.

Flambouw = aan een stok gedragen lichtbron.

Frygische muts = kegelvormig hoofddekseel waarvan de top naar voren wijst en weer wat naar beneden valt. De muts was het kenmerk van de inwoners van Frygië (Klein- Azië)

Habijt = de dagelijkse dracht van monniken en bestaat meestal uit een tot de voeten reikend hemd van iets dikkere stof met een hoofdkap, bijeengehouden door een koord of leren riem.

Himation = mantel dat over een chiton werd gedragen

Hauberk = met metaal gewoven 'shirt' met lange mouwen. De hauberk is ook aan de onderkant relatief lang.

Kazuifel = mouwloos opperkleed dat gedragen wordt door een priester als hij een mis opdraagt.

Kromhoorn = een muziekinstrument dat uit één stuk hout vervaardigd is in de vorm van een omgekeerde wandelstok en met een overwegend cilindrische boring. Er zijn zes tot acht vingergaten aan de voorzijde, één duimgat aan de achterkant en één of twee stemgaatjes. Het blaasinstrument is voorzien van een dubbel riet, waar overheen een houten afschroefbare capsule is aangebracht, waarin aan de bovenkant een spleet is gemaakt.

Kling = het onderdeel van een zwaard, wat de lemmet is bij een mes.

Lituus = Romeins muziekinstrument dat in het leger gebruikt werd. Het blaasinstrument heeft een J-vorm en is oorspronkelijk Etruskisch.

Lorica segmentata = een borstharnas die met bronzen gespen aan elkaar vast zat. Vanaf de tweede eeuw kwam dit op.

Lorica squemata = schubbenpantser

Maliënkolder = soort van hemd of harnas, geheel uit maliën of ijzeren ringetjes samengesteld.⁵⁴

Nimbus = aureool

Parasolden = *Pinus pinea*) is een boom uit de dennenfamilie (*Pinaceae*). Het is een conifeer die oorspronkelijk uit het westelijk Middellandse Zeegebied komt en goed bestand is tegen de wind. Sinds de tijd van de Romeinen wordt de boom al aangeplant in kuststreken. De hoogte is ongeveer 30 meter.

Pallium = mantel

Pila (mv, pilum) = speer

Papilio = kegelvormige romeinse legertent

Processiebaldakijn = een vierkante overkapping van rijkversierde, kostbare stof waaronder de priester met de monstrans tijdens een sacramentsprocessie loopt.

Pteryges = afhangende leren stroken, al dan niet met metalen beslag, ter bescherming van lichaamsdelen.

Processiestaf = staf die gedragen werd tijdens een processie en een religieuze betekenis heeft.

Sagum = soldatenmantel

Schietgat = opening in een muur waardoor men vanuit een kasteel, vesting of bunker kon schieten en de vijand kon bespioneren.

⁵⁴ Van Dale

Voluut = Een voluut is de kruisvormige of spiraalvormige versiering op het kapiteel van een Ionische of Corinthische zuil.

Voorburcht = vooruitgeschoven verdediging van een kasteel en was meestal van een ringmuur voorzien.

'Zwiebelturm' = uivormige bekroning van een kerktoren.

Bijlage I Herkomst afbeeldingen

Alle afbeeldingen zijn afkomstig uit de Index of Christian Art, Princeton University, opgericht in 1917 door Professor Charles Rufus Morey. Onderstaand een lijst waar de afbeeldingen in de wereld te vinden zijn.

Afb. 1 Rome: basiliek Santa Maria Maggiore

Afb. 2, Sacra Parallela, Paris: Library, Bibliothèque Nationale, gr.923, fol. 195r

Afb. 3 Homiles, Georgius van Nazianze, Paris: Library, Bibliothèque Nationale, gr.510 , fol. 424v

Afb. 4, Bible of San Paolo fuori le Mura , Rome: Monastery, S. Paolo f.l.m, fol. 59v

Afb. 5 León Bible, León: Church, S. Isidoro, 2 fol. 91r

Afb. 6 Civico Bologna, Bologna: Museum, Museo Civico, cod 21 B696 MCo P03,007

Afb. 7.1 Jozua Rotulus, Biblioteca Vaticana, Pal.gr.431

Afb. 7.2 Jozua Rotulus, Biblioteca Vaticana, Pal.gr.431

Afb. 7.3 Jozua Rotulus, Biblioteca Vaticana, Pal.gr.431

Afb. 8 Grieke Octateuch 747, Biblioteca Vaticana, Vat. gr. 747, Fol. 220^f

Afb. 9 Smyrna Octateuch, Smyrna: Library, Evangelical School, A.1

Afb. 10 Grieke Octateuch 746, Biblioteca Vaticana, gr.746, fol. 446r

Afb. 11.1 Pamplona Bible, Augsburg: Library, Universitätsbibliothek, I.2.qu.15 fol. 81r

Afb. 11.2 Pamplona Bible, Augsburg: Library, Universitätsbibliothek, I.2.qu.15 fol. 81v

Afb. 12 Huntingfield Psalter, New York: Library, Morgan Library, M.43 fol. 14r

Afb. 13 Munich Psalter, Munich: Library, Staatsbibliothek, Clm.835, fol. 21r

Afb. 14 Lothian bible, New York: Library, Morgan Library, M.791, fol. 58v

Afb. 15 Bible of San Millán de la Cogolla, Madrid: Museum, Real Académia de la Historia, MS 2-3, I, fol. 120r

Afb. 16 Heisterbacher Bibel, Berlijn: Staatsbibliothek zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Ms. theol. lat. fol. 379, fol 88ro.

Afb. 17.1 Vatopedi Octateuch, Mt. Athos, Vatopedi, Cod. 602. Fol. 353^f

- Afb. 17.2 Vatopedi Octateuch, Mt. Athos, Vatopedi, Cod. 602. Fol. 351^r
- Afb. 18 Oude Testamen van Arsenal, Paris: Library, Bibliothèque de l'Arsenal, 5211 fol. 69v
- Afb. 19 Psautier de Saint Louis, Paris, Bibliothèque Nationale, MS lat. 10525
- Afb. 20.1 1 t/m 20.10
- Afb. 21 Rudolf von Ems, Zurich: Library, Zentralbibliothek, Rheinau 15, fol. 117r
- Afb. 22 Jean Bondol, Master of the Bible of Jean de Sy (First Master), The Hague, MMW, 10 B 23, MM10B2
- Afb. 23 Ghiberti, Florence: Baptisterium Florence, oostelijke deur
- Afb. 24 Bible of San Millán de la Cogolla, Madrid: Museum, Real Academia de la Historia, MS 2-3, I, fol. 120r
- Afb. 25 Otto van Moerdrecht, Den Haag Koninklijke bibliotheek, 78 D 38 I, Fol. 134r
- Afb. 26 Historien Bibel des Alten Testaments, Berlijn: Staatsbibliothek Berlijn
- Afb. 27 Jacques Foucquet, Catalogu general des manuscrits des bibliothèques publiques de France (Français 247, fol. 89)
- Afb. 28 Maître François, The Hague, MMW, 10 A 11 Fol. 447r: min. Book 10, 17

Geraadpleegde literatuur

- Augustinus, Aurelius. *De stad van God*. Vertaald door Gerard Wijdeveld. Baarn: Ambo; Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Genneep, 1983.
- Branner, Robert. *Manuscript painting in Paris during the reign of Saint Louis: a study of styles*. Berkeley: University of California Press, 1977.
- Brenk, Beat Hermann. *Die frühchristlichen Mosaiken in S. Maria Maggiore zu Rom*. Wiesbaden: Steiner, 1975.
- Brubaker, Leslie. 'Every cliché in the book: the linguistic turn and the text-image discourse in Byzantine manuscripts'. In *Art and Text in Byzantine Culture*, bewerkt door Liz James. Cambridge: Cambridge University Press, 2007: 58-82.
- Brubaker, Leslie. *Vision and meaning in ninth-century Byzantium: image as exegesis in the homilies of Gregory of Nazianzus*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Buber, M. *Mozes*. Vertaald door F. de Miranda. 2^e druk. Wassenaar: Servire, 1970.
- Bucher, François. *The Pamplona Bibles: A facsimile compiled from two picture Bibles with martyrologies commissioned by King Sancho el Fuerte of Navarra (1194-1234) Amiens Manuscript Latin 108 and Harburg Ms. 1, 2, lat. 4°, 15, vol. 1*. New Haven: Yale University Press, 1970.
- Buchta, Hugo en Francis Wormald. *Miniature painting in the Latin Kingdom of Jerusalem*. Oxford: Clarendon Press, 1957.
- Butterfield, Andrew. 'Art and innovation in Ghiberti's gates of paradise.' In Gary M. Radke en Andrew Butterfield (eds.). *The gates of paradise: Lorenzo Ghiberti's Renaissance masterpiece*. Atlanta: High Museum of Art; New Haven: Yale University Press, 2007: 16-41.
- Cahn, Walter. *Romanesque Bible Illumination*. Ithaca: Cornell University Press, 1982.
- Couderc, Camille. *Les enluminures des manuscrits du moyen âge (du VIe au XVe siècle) de la Bibliothèque Nationale*. Parijs: Éditions de la Gazette des beaux-arts, 1927.
- Escher, Konrad. 'Die Bilderhandschrift der Weltchronik des Rudolf von Ems in der Zentralbibliothek Zürich.' *Mitteilungen der Antiquarischen Gesellschaft in Zürich XXXI*, deel 4. Zürich: Leemann, 1935.
- Folena, Gianfranco en Gian Lorenzo Mellini. *Bibbia istoriata padovana della fine del Trecento: Pentateuco, Giosuè, Ruth*, Saggi e studi di storia dell'arte 5. Venetië: Neri Pozza Editore, 1962.
- Goldschmidt, Adolph en Kurt Weitzmann. *Die Byzantinischen Elfenbeinskulpturen des X-XIII Jahrhunderts II*. Berlijn: Bruno Cassirer, 1934.

Huber, Paul. *Bild und Botschaft: byzantinische und venezianische Miniaturen zum Alten und Neuen Testament*. 2e druk. Zürich: Atlantis, 1984.

Karpp, Heinrich. *Die Frühchristlichen und Mittelalterlichen Mosaiken in Santa Maria Maggiore zu Rom*. Baden-Baden: Bruno Grimm, 1966.

Mentré, M. *Illuminated manuscripts of Medieval Spain*. Vertaald door Jenifer Wakelyn. London: Thames and Hudson, 1996.

Neuß, Wilhelm. *Die Katalanische Bibelillustration um die Wende des ersten Jahrtausends und die altspanische Buchmalerei: eine neue Quelle zur Geschichte des Auslebens der altchristlichen Kunst in Spanien und zur frümittelalterlichen Stilgeschichte*. Bonn: Schroeder, 1922.

Niemann, H. Michael, Matthias Augustin en Werner H. Schmidt. *Nachdenken über Israel, Bibel und Theologie: Festschrift für Klaus.-Dietrich Schunck zu seinem 65. Geburtstag*. Beiträge zur Erforschung des Alten Testaments und des antiken Judentums 37. Frankfurt am Main: Lang, 1994.

Noort, Ed. 'Val van de Grote stad Jericho: kanttekeningen bij synchronische en diachronische benaderingen.' *NTT* 50 (1996): 265-279.

Origenes, *Origène, homélies sur Josué*. Bewerkt en vertaald door Annie Jaubert, Sources Chrésiennes 71. Parijs: Cerf, 1960.

Schwienhorst-Schönberger, Ludger. *Die Eroberung Jerichos: Exegetische Untersuchung zu Josua 6*, Stuttgarter Bibelstudien 122. Stuttgart: Verlag Katholischen Bibelwerk, 1986.

Weiss, Daniel H. *Art and Crusade in the age of Saint Louis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

Weitzmann, Kurt. *The Joshua Roll: a Work of the Macedonian renaissance*. Princeton: Princeton University Press, 1948.

Weitzmann, Kurt. *The Miniatures of the Sacra Parallela: Parisinus Graecus 923*. Princeton: Princeton University Press, 1979.

Internet bronnen

<http://www2.let.uu.nl/Solis/bibliotheek/collectie/ica.php>

<http://www.kb.nl/galerie/100hoogtepunten/010.html>

http://www.biblical-art.com/artwork.asp?id_artist=1991&subject_name=125&showmode=Full#artwork